

รำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์



วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2565

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

JONG DANCE : A CASE STUDY AT THARONG SUBDISTRICT, WICHIAN BURI DISTRICT,
PHETCHABUN PROVINCE



A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Thai Dance
Department of Dance
FACULTY OF FINE AND APPLIED ARTS
Chulalongkorn University
Academic Year 2022
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	รำโง้ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์
โดย	น.ส.นิศากานต์ ช่อ่ม
สาขาวิชา	นาฏยศิลป์ไทย
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.อนุกุล โจรจนสุขสมบูรณ์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร ปิณฑสันต์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.อนุกุล โจรจนสุขสมบูรณ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาลินี อาชายุทธการ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพรรณิ บุญเพ็ง)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณีนสา วศินารมณ)

นิตากานต์ ช่อม : รำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ . (JONG
DANCE : A CASE STUDY AT THARONG SUBDISTRICT, WICHIAN BURI DISTRICT,
PHETCHABUN PROVINCE) อ.ที่ปรึกษาหลัก : รศ. ดร.อนุกุล โจรนสุขสมบูรณ์

วิทยานิพนธ์ หัวข้อ รำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ มี
วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความเป็นมาของการละเล่นรำโจ่ง และศึกษากระบวนการทำรำ องค์ประกอบ
ของการละเล่นรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิจัย
จากการศึกษาข้อมูลเอกสารงานวิจัย การสัมภาษณ์ และการลงพื้นที่สังเกตการณ์การแสดง
ผลการวิจัยพบว่า รำโจ่ง มีพัฒนาการมาจากรำโทน ประมาณหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยนายธวัช
ฐปมงคล ได้นำการละเล่นรำโจ่ง เข้ามาแสดงในหมู่บ้าน เป็นที่นิยมสืบต่อกันมา แสดงในเทศกาลวัน
สงกรานต์ ประมาณปี พ.ศ. 2562 คุณกาญจนา ทองมา ผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลกาญจนา ได้นำ
การละเล่นรำโจ่ง เป็นหลักสูตรการอบรมให้กับนักเรียน และปี พ.ศ. 2564 ถึงปัจจุบัน วัฒนธรรม
อำเภอวิเชียรบุรีได้จัดสรรงบประมาณ โครงการอบรมการแสดงรำโจ่งให้กับตัวแทนนักเรียนใน
ระดับอนุบาลถึงชั้น ประถมศึกษา ในเขตอำเภอท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้
เรียนรู้และสืบทอดการแสดง จากผู้เชี่ยวชาญการแสดงรำโจ่งให้อยู่สืบต่อ ลักษณะการรำโจ่ง แบ่งผู้
รำเป็น สองฝ่าย ฝ่ายชาย สมมุติเป็นวัว รำอยู่นิ่งใน ฝ่ายหญิง เป็นผู้ต้อนวัว รำอยู่นอก รำเป็นวง
ทวนเข็มนาฬิกา ทำรำ คล้ายกับการต้อนวัวเข้าคอก ประกอบการตีโทน เป็นจังหวะ การแต่งกายผู้
แสดงชายสวมเสื้อคอกลม นุ่งโจงกระเบน ผ้าขาวม้าคาดเอว ผู้แสดงหญิงสวมเสื้อแขนยาว ท่มสไบ
นุ่งโจงกระเบน การละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ปัจจุบันมีการถ่ายทอด และสืบทอดทำรำ เป็นหลักสูตรใน
โรงเรียน เพื่ออนุรักษ์ให้การแสดงท้องถิ่น ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ให้คง
องค์ความรู้สืบทอดต่อไป

สาขาวิชา นาฏศิลป์ไทย
ปีการศึกษา 2565

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6480024535 : MAJOR THAI DANCE

KEYWORD: Jong Dance

Nisakan Chaaum : JONG DANCE : A CASE STUDY AT THARONG SUBDISTRICT, WICHIAN BURI DISTRICT, PHETCHABUN PROVINCE. Advisor: Assoc. Prof. ANUKOON ROTJANASUKSOMBOON, Ph.D.

The thesis on the topic of JONG DANCE: A CASE STUDY AT THARONG SUBDISTRICT, WICHIAN BURI DISTRICT, PHETCHABUN PROVINCE, aims to study the history of playing and dancing, as well as to analyze the components of the Jong dance play in Tharong Subdistrict, Wichian Buri District, Phetchabun Province. The researcher utilized a research process involving the study of research documents, interviews, and field observations of the performances. The research findings revealed that Jong Dance evolved from Ram Thon, approximately after World War 2, by Mr. Thawat thupmongkhon, who showcased it in the village. Since then, it has gained popularity and has been performed during the Songkran festival around the year 2019. Khun Kanchana Thongma, the administrator of Kanchana Kindergarten School, has been instrumental in promoting this playful dance by introducing it as a training course for students. Starting from the year 2021 to the present, the Wichian Buri district culture has allocated a budget for the training program, focusing on dance performances for student representatives from Kindergarten to primary school levels in Tha Rong District, Wichian Buri District, Phetchabun Province. These students learned and inherited the performance techniques from a dance expert to ensure its continuity. The dance features two groups of dancers. The male performers assume the role of cows and dance in the inner circle, while the female performers portray cow herders and dance in the outer circle. The dance is performed in a counter-clockwise direction and is accompanied by the rhythmic beat of the tone. The male dancers wear loincloths and girdles, while the female dancers wear long-sleeved shirts, breast cloths, and loincloths. Jong Dance is currently being broadcasted and the dance is being preserved as a part of the school curriculum to safeguard and pass down the local performance traditions in Tha Rong Subdistrict, Wichian Buri District, Phetchabun Province, thereby ensuring the continuity and preservation of this cultural heritage.

Field of Study: Thai Dance

Student's Signature

Academic Year: 2022

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความเมตตาในการให้คำปรึกษา และความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญหลายท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้ด้วยความเคารพอย่างสูง ซึ่งไม่สามารถกล่าวนามได้ทั้งหมด ณ ที่นี้ รวมทั้งขอขอบพระคุณคณาบดีศิลปกรรมศาสตร์ พนักงาน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร

กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.อนุกุล โจรนสุขสมบุรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ท่านได้กรุณาให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ แก้ไขปัญหา และติดตามผลการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้จนเสร็จสิ้น ตลอดจนกำลังใจ เพื่อให้วิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์

กราบขอขอบพระคุณท่านคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาให้ความรู้และคำแนะนำ เพื่อให้วิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์ อันได้แก่ ศ.กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ผศ.ดร.มาลินี อาชายุทธการ ผศ.ดร.สุพรรณณี บุญเพ็ง และผศ.ดร.มณีนสา วศิณารมณ

กราบขอบพระคุณผู้อาวุโส และทุกท่านที่กรุณาถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ตลอดจนให้ความร่วมมือและช่วยเหลือดูแลในการลงพื้นที่ของผู้วิจัยอย่างอบอุ่น

ขอขอบพระคุณครอบครัวที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จ คอยสนับสนุนทุนการศึกษา และทุนทรัพย์ที่ใช้สำหรับการศึกษาระดับปริญญาโท อีกทั้งยังเป็นกำลังใจที่สำคัญของผู้วิจัยตลอดมา และขอบคุณเพื่อนร่วมชั้นเรียนปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานาฏยศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่มอบความช่วยเหลือ ความหวังดี เป็นกำลังใจและประคับประคองกันในการศึกษาครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วง

วิทยานิพนธ์เล่มนี้จะเป็นประโยชน์กับผู้ที่มีความสนใจ หากข้อมูลในส่วนใดส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ผิดพลาดด้วยเหตุผลประการใด ผู้วิจัยขอกราบอภัย และน้อมรับไว้ด้วยความเคารพยิ่ง

นิตากานต์ ช่อม

สารบัญ

	หน้า
.....	ค
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	2
1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	2
1.3.2 ขอบเขตด้านระยะเวลา.....	2
1.3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่.....	2
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	3
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย.....	3
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	5
2.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดเพชรบูรณ์.....	5
2.1.1 ประวัติความเป็นมาของจังหวัดเพชรบูรณ์.....	5

2.1.2	สภาพทางภูมิศาสตร์และกายภาพ.....	10
2.2	ลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม และประเพณีจังหวัดเพชรบูรณ์.....	15
2.2.1	ขนบธรรมเนียมประเพณี.....	15
2.2.2	การแต่งกาย.....	17
2.2.3	ภูมิปัญญาชาวบ้าน.....	19
2.2.4	ผ้าทอพื้นเมือง.....	19
2.2.5	นาฏดุริยางค์ศิลป์ ดนตรี และการละเล่นพื้นบ้าน	21
2.2.6	เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์.....	28
2.2.7	ศาสนสถาน และศาสนวัตถุ.....	30
2.3	ประวัติความเป็นมาของอำเภอวิเชียรบุรี.....	32
2.3.1	สภาพทั่วไปของอำเภอวิเชียรบุรี.....	34
2.3.2	ที่ตั้งและอาณาเขต	34
2.3.3	สภาพทั่วไปของตำบลท่าโรง	35
2.4	ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม และประเพณี	35
2.4.1	ภาษาถิ่น.....	36
2.4.2	ข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรม	37
2.4.3	ศิลปวัฒนธรรมการแสดง การละเล่น ดนตรี.....	38
2.5	ความเป็นมาของการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง	39
2.5.1	ความเป็นมาท่ารำของการละเล่นรำโจ่ง.....	41
2.5.2	ลักษณะการแสดง	42
2.5.3	เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการละเล่นพื้นบ้าน.....	43
2.5.4	การแต่งกายการละเล่นพื้นบ้าน.....	45
2.6	งานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้อง.....	46
2.7	สรุป	49

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	50
3.1 รูปแบบงานวิจัย	50
3.2 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา	51
3.3 ขอบเขตการศึกษา.....	53
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลและระยะเวลาการเก็บข้อมูล	53
3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	57
3.6 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย.....	57
3.7 การตรวจสอบข้อมูล.....	58
3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล	58
3.9 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	59
บทที่ 4 การศึกษาวิเคราะห์.....	60
4.1 ความเป็นมาของการเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ .	60
4.1.1 ความเป็นมาของการเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง.....	60
4.2 รูปแบบของท่ารำโจ่ง และองค์ประกอบของตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์.....	65
4.2.1 องค์ประกอบที่ปรากฏในการเล่นรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์	65
บทที่ 5 สรุป และอภิปรายผล	81
5.1 สรุปผลการศึกษา	81
5.2 อภิปรายผล	84
5.2.1 กระบวนท่ารำโจ่ง	85
5.2.2 รูปแบบการเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง	85
5.2.3 ดนตรี.....	86
5.2.4 กระบวนท่ารำโจ่งการเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง	87

5.2.5 เครื่องแต่งกาย	87
5.2.6 บทบาทหน้าที่ของการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง	88
5.2.7 บทบาทด้านการศึกษา	88
5.2.8 บทบาทด้านประเพณี.....	89
5.2.9 บทบาทด้านการแสดงพื้นบ้าน	90
5.3 ข้อเสนอแนะ	91
บรรณานุกรม.....	92
ภาคผนวก.....	94
ประวัติผู้เขียน	102



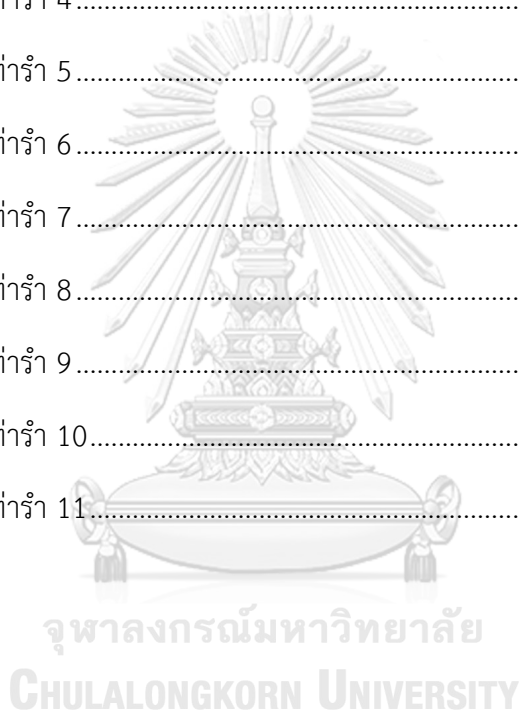
สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 : รายนามผู้ให้สัมภาษณ์.....	52
ตารางที่ 2 : ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย	57
ตารางที่ 3 : รายนามผู้ให้สัมภาษณ์.....	64
ตารางที่ 4 : จังหวะการเล่นดนตรีการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง.....	66
ตารางที่ 5 : สรูปการแต่งกาย การละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง.....	67
ตารางที่ 6 : กระบวนการทำรำโจ่ง.....	72
ตารางที่ 7 : แผนผังการแปรแถวการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง.....	76

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 : แผนที่แสดงเส้นทางในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดเพชรบูรณ์.....	10
ภาพที่ 2 : แผนที่แสดงพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดเพชรบูรณ์	11
ภาพที่ 3 : วงตุ้มแก่ง.....	22
ภาพที่ 4 : ระบำศรีเทพ	23
ภาพที่ 5 : รำเสื่อเขบลาน	25
ภาพที่ 6 : รำโจ่ง.....	25
ภาพที่ 7 : รำกลองยาว.....	26
ภาพที่ 8 : การละเล่นแม่นางตั้ง.....	28
ภาพที่ 9 : อุ่มพระदान้ำ	29
ภาพที่ 10 : หลักเมืองเพชรบูรณ์	29
ภาพที่ 11 : ศาลหลักเมืองนครบาลเพชรบูรณ์	30
ภาพที่ 12 : แผนที่แสดงพื้นที่ตำบลต่าง ๆ ในอำเภอวิเชียรบุรี.....	34
ภาพที่ 13 : แสดงภาพศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช	37
ภาพที่ 14 : รำโจ่ง	41
ภาพที่ 15 : รูปปั้นการละเล่นรำโจ่ง.....	42
ภาพที่ 16 : รูปปั้นการละเล่นรำโจ่ง.....	43
ภาพที่ 17 : เครื่องดนตรีรำโจ่ง	43
ภาพที่ 18 : โทน เพชรบูรณ์.....	44
ภาพที่ 19 : ฆ้องโหม่ง.....	45
ภาพที่ 20 : เครื่องแต่งกายในอดีต.....	46
ภาพที่ 21 : ผู้ให้สัมภาษณ์.....	64

ภาพที่ 22 : การแต่งกายปี พ.ศ. 2540	68
ภาพที่ 23 : การแต่งกายปี พ.ศ. 2566	68
ภาพที่ 24 : การละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง	72
ภาพที่ 25 : กระบวนท่ารำ 1	77
ภาพที่ 26 : กระบวนท่ารำ 2	77
ภาพที่ 27 : กระบวนท่ารำ 3	78
ภาพที่ 28 : กระบวนท่ารำ 4	78
ภาพที่ 29 : กระบวนท่ารำ 5	79
ภาพที่ 30 : กระบวนท่ารำ 6	79
ภาพที่ 31 : กระบวนท่ารำ 7	80
ภาพที่ 32 : กระบวนท่ารำ 8	80
ภาพที่ 33 : กระบวนท่ารำ 9	81
ภาพที่ 34 : กระบวนท่ารำ 10	81
ภาพที่ 35 : กระบวนท่ารำ 11	82



บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

รำโจ่ง เป็นการละเล่นพื้นบ้านเล่นกันมาแต่อดีตในแถบอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ นิยมเล่นในเทศกาลสงกรานต์ ตอนเวลาเย็นหรือตอนเวลาค่ำลักษณะของการละเล่นรำโจ่ง จะแบ่งผู้รำ ออกเป็น 2 ฝ่าย ประกอบด้วย ฝ่ายชายและฝ่ายหญิง โดยสมมติให้ฝ่ายชายเป็นวัว ฝ่ายหญิงเป็นคน ต้อนวัว ในการแสดงให้ฝ่ายหญิง ต้อนฝ่ายชาย ให้เข้ามารวมตัวกันในวงที่กำหนดไว้ เมื่อได้จนครบแล้ว จึงชวนกันออกมารำโดยให้ ผู้ชายอยู่ในวง ในที่ท่าเหมือนกำลังล้อมคอก ระหว่างการต้อน และรำนี้ จะใช้โทนตีให้จังหวะ ประกอบการรำ ดัง “โจ่ง จะโจ่ง ครีม ครีม” จากเสียงของโทนที่ตีดัง เป็นจังหวะนี้เอง จึงเรียกการละเล่น พื้นบ้านชนิดนี้ว่า “รำโจ่ง” ลักษณะการแต่งกาย ฝ่ายหญิงนุ่งผ้า โจ่งกระเบน สวมเสื้อแขนกระบอก และหม่สไบ ฝ่ายชายนุ่งผ้าโจ่งกระเบน สวมเสื้อคอกลม ผ่าสไบ คล้องคอ เครื่องดนตรีประกอบด้วย กลองโทน 2 – 4 ลูก เดิมหุ่นกลองโทน ทำจากเครื่องปั้นดินเผา สำหรับหน้าหน้าโทน สมัยก่อนจะนำหวายมาสานซึ่งด้วย หนึ่งตะกวดหรือหนึ่งตัวแลนให้แน่นตั้งกับ หุ่น ดินเผา แต่ปัจจุบันทำด้วยหนังงูเหลือม ฆ้องโหม่ง 1 ใบ¹

ปัจจุบันชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่ จะเป็นผู้สูงอายุในตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ยังสืบทอดการละเล่นรำโจ่งกันอยู่บ้าง มักจะรำกันในโอกาสที่เป็นเทศกาลต่าง ๆ ของชุมชนเท่านั้นเนื่องจากมีความเจริญทางเทคโนโลยีที่ทันสมัย โดยมีการแสดงดนตรี และนาฏศิลป์ ใน รูปแบบใหม่เข้ามาแทนที่เกิดการสิ้นไหลทางวัฒนธรรมประกอบกับสภาพเศรษฐกิจที่ผู้คนต้อง ดิ้นรนทำงานแข่งกับเวลาเพื่อความอยู่รอด ทำให้สภาพสังคมในชุมชนเปลี่ยนไปเยาวชนรุ่นใหม่ให้ ความสนใจน้อยลง อีกทั้งผู้ที่สามารถจดจำรูปแบบการตีโทน และการรำโจ่งนั้น จะเป็นผู้สูงอายุเท่านั้น มีผู้สืบทอดรำโจ่งเพียงส่วนน้อย เนื่องจากผู้ที่สืบทอดมาได้นั้นก็ต้องมีพรสวรรค์อยู่ด้วยจึงจะสืบทอด มาได้อย่างลึกซึ้ง ครบถ้วนในรูปแบบดั้งเดิม ทำให้การละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง เริ่มเลือนหายไปจากสังคม ของท้องถิ่นในที่สุด

¹ สัมภาษณ์, ภัทริรา เพ็ชรวงศ์, อดีตวัฒนธรรมอำเภอวิเชียรบุรี / ประวัติความเป็นมาการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง, 6 พฤศจิกายน 2565.

จากเหตุผลข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับรำโง่งที่เป็นวัฒนธรรมด้านดนตรี และนาฏศิลป์พื้นบ้าน ในเขตพื้นที่ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูล โดยจากการศึกษาการแสดงพื้นบ้านรำโง่ง ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ความสัมพันธ์ของชุมชน และบันทึกองค์ความรู้และการวิเคราะห์ข้อมูลด้านดนตรี และนาฏศิลป์ ซึ่งนอกจากเป็นการช่วยอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นแล้ว ยังเป็นข้อมูลในการศึกษาด้านดนตรีและนาฏศิลป์ สำหรับผู้สนใจต่อไป ตลอดจน เป็นข้อมูลทางคติชนวิทยาอีกทางหนึ่งด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 ศึกษาความเป็นมาของการละเล่นรำโง่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

1.2.2 ศึกษากระบวนการรำโง่งและองค์ประกอบของตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.3.1.1 ศึกษาความเป็นมาของการละเล่นรำโง่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

1.3.1.2 ศึกษารูปแบบท่ารำ และองค์ประกอบของการละเล่นรำโง่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

1.3.2 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ตั้งแต่ พ.ศ. 2564 - พ.ศ. 2565

1.3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

โรงเรียนสัมพันธ์วิทยา ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

รำโจ่ง เลียบแบบท่ารำต๋อนวัว ไส่วัว สำหรับเข้าคอกในการทำมาหากิน ประกอบกับความไพเราะของเสียงโทน และซ้อง

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

1.5.1 ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ หนังสือ ตำรา ตลอดจนเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จากแหล่งข้อมูล

- หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
- หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- หอสมุดจังหวัดเพชรบูรณ์
- หอสมุดประชาชนอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์
- ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม จังหวัดเพชรบูรณ์
- สำนักงานเทศบาลอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์
- สืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

1.5.2 ค้นคว้าข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญการเล่นพื้นบ้าน รำโจ่ง โดยพิจารณาจากผู้มีประสบการณ์ นักแสดง นักดนตรี คนในท้องถิ่นและผู้ที่ได้รับผิดชอบในการ จัดการแสดง

1.5.3 ออกภาคสนาม เก็บข้อมูลในพื้นที่ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยเข้าร่วม สังเกตการณ์ ร่วมฝึกหัดท่ารำ และบันทึกภาพ

1.5.4 ศึกษาเอกลักษณ์ และรูปแบบท่ารำ บันทึกข้อมูลรวบรวมข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูล โดยมีแนวทางการแบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 บท ดังหัวข้อ ต่อไปนี้

บทที่ 1 บทนำ

- 1.1 ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา
- 1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 1.3 ขอบเขตของการวิจัย
- 1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ
- 1.5 วิธีดำเนินการวิจัย
- 1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 ความเป็นมาของการเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

- 2.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดเพชรบูรณ์
 - 2.1.1 ประวัติความเป็นมาของจังหวัดเพชรบูรณ์
 - 2.1.2 สภาพทางภูมิศาสตร์และกายภาพจังหวัดเพชรบูรณ์
 - 2.1.2.1 ที่ตั้งและอาณาเขต
 - 2.1.2.2 ลักษณะภูมิประเทศ
- 2.2 ลักษณะทางสังคม และวัฒนธรรม และประเพณีจังหวัดเพชรบูรณ์
- 2.3 ประวัติความเป็นมาของอำเภอวิเชียรบุรี
- 2.4 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม และประเพณี
- 2.5 ความเป็นมาของการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง
 - 2.5.1 ความเป็นมาท่ารำของการละเล่นรำโจ่ง
 - 2.5.2 เครื่องดนตรีประกอบการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง
 - 2.5.3 การแต่งกายการละเล่นพื้นบ้าน
- 2.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 สรุป
- บทที่ 3 วิธีการดำเนินงานวิจัย
 - 3.1 รูปแบบงานวิจัย
 - 3.2 แผนการดำเนินการวิจัย
 - 3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 3.3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลทางด้านเอกสาร
 - 3.3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม
 - 3.3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย
- บทที่ 4 วิเคราะห์กระบวนการรำการละเล่นรำโจ่ง
- บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ
 - รายการอ้างอิง
 - ภาคผนวก
 - ประวัติผู้วิจัย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบนาฏยลักษณะพื้นบ้านซึ่งจัดว่าเป็นผลงานวิจัยที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนและสังคมไทย

1.6.2 ผลการวิจัยสามารถประยุกต์ใช้กับงานนาฏศิลป์พื้นบ้านในภูมิภาคอื่น ๆ ต่อไป

1.6.3 เป็นการเผยแพร่ศิลปะการแสดงพื้นบ้านดั้งเดิมให้เป็นที่รู้จักในรูปแบบงานวิชาการซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์การแสดงพื้นบ้านเหล่านี้มิให้สูญหาย



บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เรื่อง ศึกษาท่ารำโจ่ง ของตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแสดงพื้นบ้านรำโจ่ง ซึ่งผู้ศึกษาได้รวบรวม และสรุป นำเสนอ ดังนี้

2.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดเพชรบูรณ์

2.1.1 ประวัติความเป็นมาของจังหวัดเพชรบูรณ์

2.1.2 สภาพทางภูมิศาสตร์และกายภาพจังหวัดเพชรบูรณ์

2.1.2.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

2.1.2.2 ลักษณะภูมิประเทศ

2.2 ลักษณะทางสังคม และวัฒนธรรม และประเพณีจังหวัดเพชรบูรณ์

2.3 ประวัติความเป็นมาของอำเภอวิเชียรบุรี

2.4 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม และประเพณี

2.5 ความเป็นมาของการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง

2.5.1 ความเป็นมาท่ารำของการละเล่นรำโจ่ง

2.5.2 เครื่องดนตรีประกอบการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง

2.5.3 การแต่งกายการละเล่นพื้นบ้าน

2.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.7 สรุป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

2.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดเพชรบูรณ์

2.1.1 ประวัติความเป็นมาของจังหวัดเพชรบูรณ์

จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นเมืองโบราณ ที่ยังไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าใครสร้างเมืองนี้ขึ้นเมื่อใดสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงวิเคราะห์ว่า เพชรบูรณ์สร้างขึ้นมา 2 ยุค ในแห่งเดียวกันวัดมหาธาตุและวัดโบราณเป็นหลักฐานยืนยันว่า ยุคแรกสร้างเมื่อ เมืองเหนือคือ กรุงสุโขทัย หรือพิษณุโลกเป็นเมืองหลวง มีลำน้ำอยู่กลางเมือง กำแพงเมืองกว้างยาวด้านละ 800 เมตร ยุคที่สอง สร้างในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีป้อมและกำแพงก่อด้วยอิฐปูนศิลาแต่เล็ก และเตี้ยกว่ามีแม่น้ำอยู่กลางเมือง กำแพงเมือง ขนาดเล็กตั้งอยู่ทางป่าด้านเหนือ เพื่อป้องกันศัตรู

ส่วนทางด้านใต้เป็นไร่นา จากหลักฐานการค้นพบซากโบราณสถาน และจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบในเมืองศรีเทพ เพชรบูรณ์ มีอายุมากกว่า 1,000 ปี สร้างขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงกับเมืองพิมาย ลพบุรี และจันทบุรี ดังหลักฐานที่ปรากฏ เช่น ซากตัวเมืองและพระปรางค์บริเวณที่ตั้งเมือง เป็นที่ราบ มีกำแพงดินสูงรอบเมือง และล้อมรอบ ด้วยคูเมือง ภายในเมืองมีพระปรางค์ ซากเทวสถาน รูปเทพารักษ์ พระนารายณ์ รูปยักษ์สลักด้วยศิลาแลง เช่นเดียวกับเมือง พิมาย ลพบุรี และจันทบุรี จึงเป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่าเป็นฝีมือของขอมที่ได้รับอารยธรรมจาก อินเดีย ในปี 2547 (เมษายน 2547) จังหวัดเพชรบูรณ์

บรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพและสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ มีความว่าเดิมจะตั้งชื่อเมืองเพชรบูรณ์ให้ใกล้เคียงกับเพชรบุรี แปลว่า เมืองแข็ง แต่ชื่อ อาจใกล้เคียงกันมากเกินไป จึงตั้งชื่อว่าเพชรบูรณ์ สันนิษฐานว่าตั้งชื่อรุ่นเดียวกับเมืองพิษณุโลก คำว่าเพชรบูรณ์ อาจมาจากคำว่าพิช ในประเทศอินเดียมีเมืองโบราณชื่อ BIJURE เทียบได้กับพิชปุระ ชื่อเมืองเพชรบูรณ์เขียนได้ 2 แบบ คือ เพชรบูรณ์ และ เพชรบูร จากศิลาจารึกสมัยสุโขทัย (หลักที่ 53) จากวัดโศการาม (พ.ศ. 1949) มีข้อความอ้างอิงถึงจังหวัดเพชรบูรณ์ดังนี้

" รัฐมณฑลกว้างขวาง ทั้งปราศจากอันตราย และนำมาซึ่ง ความรุ่งเรือง รัฐสีมาของพระราชา ผู้ทรงบุญญาสมภาคองค์นั้น เป็นที่รู้จักกันอยู่ว่า ในด้านทิศตะวันออกทรงหาเมืองวัชชะปุระเป็นรัฐสีมา ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ทรงหาเมืองเชียงทอง เป็น รัฐสีมา..." จากศิลาจารึกนี้ ชื่อเมืองเพชรบูรณ์ อาจจะมาจากการว่าบุระหรือปุระ แปลว่า ป้อม หอวัง ส่วนคำว่าบูรณ์ มาจากคำว่า บูรณ แปลว่าเต็ม นายตรีอมาตกุล อธิบายว่า เมืองเพชรบูรณ์อาจจะเป็นเมืองลาดก็ได้ แต่ยังไม่หลักฐานเพียงพอ หลักฐานโบราณคดี ชี้ชัดว่า เมืองเพชรบูรณ์ เป็นรัฐสีมาของสุโขทัย ได้แก่ พระเจดีย์ ทรงดอกบัวตูม หรือทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ซึ่งพระประธานของวัด มหาธาตุของสุโขทัยและเมืองอื่น ๆ ซึ่งจัดว่าเป็นพุทธสถาปัตยกรรมแบบสุโขทัยแท้ และในการขุดค้นทางโบราณคดีที่พระเจดีย์ทรงดอกบัวตูม ที่วัดมหาธาตุ เมืองเพชรบูรณ์ของกรมศิลปากร เมื่อพ.ศ. 2510 ค้นพบศิลปวัตถุจำนวนมาก เช่น เครื่องสังคโลก ของไทย และเครื่องถ้วยกับตุ๊กตาจีน ²

² นางสาววิไลพร บุญอินทร์ และนางสาวอัญญา ไทวรรรณา, "อำเภอวิเชียรบุรี" หนังสืออนุญาประดิษฐ์ (เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, 2538). หน้า 19-22

2.1.1.1 สมัยอยุธยา

ในสมัยอยุธยากฎหมายที่ตราขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าด้วยการเทียบศักดินาสำหรับข้าราชการที่มียศ สูงสุดมีศักดินาหนึ่งหมื่น ได้แก่ ฝ่ายทหาร จำนวน 12 ตำแหน่ง มีพระยาเพชรรัตนสงคราม ตำแหน่งประจำเพชรบูรณ์ด้วย สมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยา (สมเด็จพระมหาธรรมราชา) ได้ทำสัมพันธไมตรีกับพระไชยเชษฐาธิราชแห่งนครเวียงจันทน์ เพราะเกรงว่า สมเด็จพระมหาธรรมราชาจะยกทัพมาตี สมเด็จพระมหาธรรมราชา พระไชยเชษฐาธิราช ได้ปฏิบัติตามสัญญาพันธมิตร ณ เจดีย์ศรีสองรักซ์ อีก 5 ปีต่อมาพระเจ้าหงสาวดี บุเรงนองยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยาอีกครั้งหนึ่ง ทัพพระไชยเชษฐา ส่งกองทัพมาช่วยทางด้านเมือง

2.1.1.2 สมัยสุโขทัย

ในสมัยสุโขทัยลายพระหัตถ์เกี่ยวกับเพชรบูรณ์ของสมเด็จพระเจ้านครไทย เข้ามาทางเมืองเพชรบูรณ์ ผ่านมาทางเมืองสระบุรีเวลารับนาน 9 เดือน จึงเสียกรุงศรีอยุธยาราวปี พ.ศ. 2100 สมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา ที่กล่าวถึงเมืองเพชรบูรณ์ว่า พระยาละแวกเจ้าแผ่นดินเขมรยกทหารมา 3 หมื่นคน เข้ามาทางเมืองนครนายก สมเด็จพระมหาธรรมราชาเกรงว่า จะตั้งรับทัพเขมรไม่ได้ เพราะถูกพระเจ้าหงสาวดีกวาดต้อนเอาทหารและอาวุธไป เมื่อกรุงแตก สมเด็จพระมหาธรรมราชาทรงมีบัญชา ให้ขุนเทพอรชุน จัดเตรียมเรือพระที่นั่งและเรือประทับเสด็จไปที่เมืองพิษณุโลก เพื่อให้พ้นศัตรูก่อน ขณะนั้นพระเพชรรัตน เจ้าเมืองเพชรบูรณ์ มีความผิด จึงถูกปลดออกจากตำแหน่ง มีข่าวลือไปถึงเมืองหลวงว่า พระเพชรรัตนโกรธ และคิดขงสมุคนเพื่อ ดักปล้นกองทัพหลวง สมเด็จพระมหาธรรมราชาจึง ไม่เสด็จไปที่พิษณุโลก และตีทัพ พระยาละแวก แดกไป ในสมัยพระมหาธรรมราชา ยังได้กล่าวถึง จังหวัดเพชรบูรณ์อีกว่า มีไทยใหญ่ที่เมือง กำแพงเพชรอพยพหนีพม่า และมอญมุ่งไปทางเมืองพิษณุโลก ทรงเกรงว่า จะเป็นพวกอื่นปลอมปนมา จึงอายัดด่านเพชรบูรณ์ เมืองนครไทย ชาติตระการ ไม่ให้ไทยใหญ่หนีไปได้³

³ นางสาววิไลพร บุญอินทร์ และนางสาวอัชญา ไทวรรณ, “อำเภอวิเชียรบุรี” หนังสืออนุภูมิ ประดิษฐ์ (เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, 2538). หน้า 22-25

2.1.1.3 สมัยกรุงธนบุรี

พ.ศ. 2218 เจ้าพระยาจักรีและเจ้าพระยาสุรสีห์ได้นำกองทัพ ตีแตกทัพ อะแซ หุ่่น กี้ (พม่า) ที่ล้อมเมืองพิษณุโลก ออกมาได้ และมาชุมนุม พักทัพที่เมืองเพชรบูรณ์

2.1.1.4 สมัยรัตนโกสินทร์

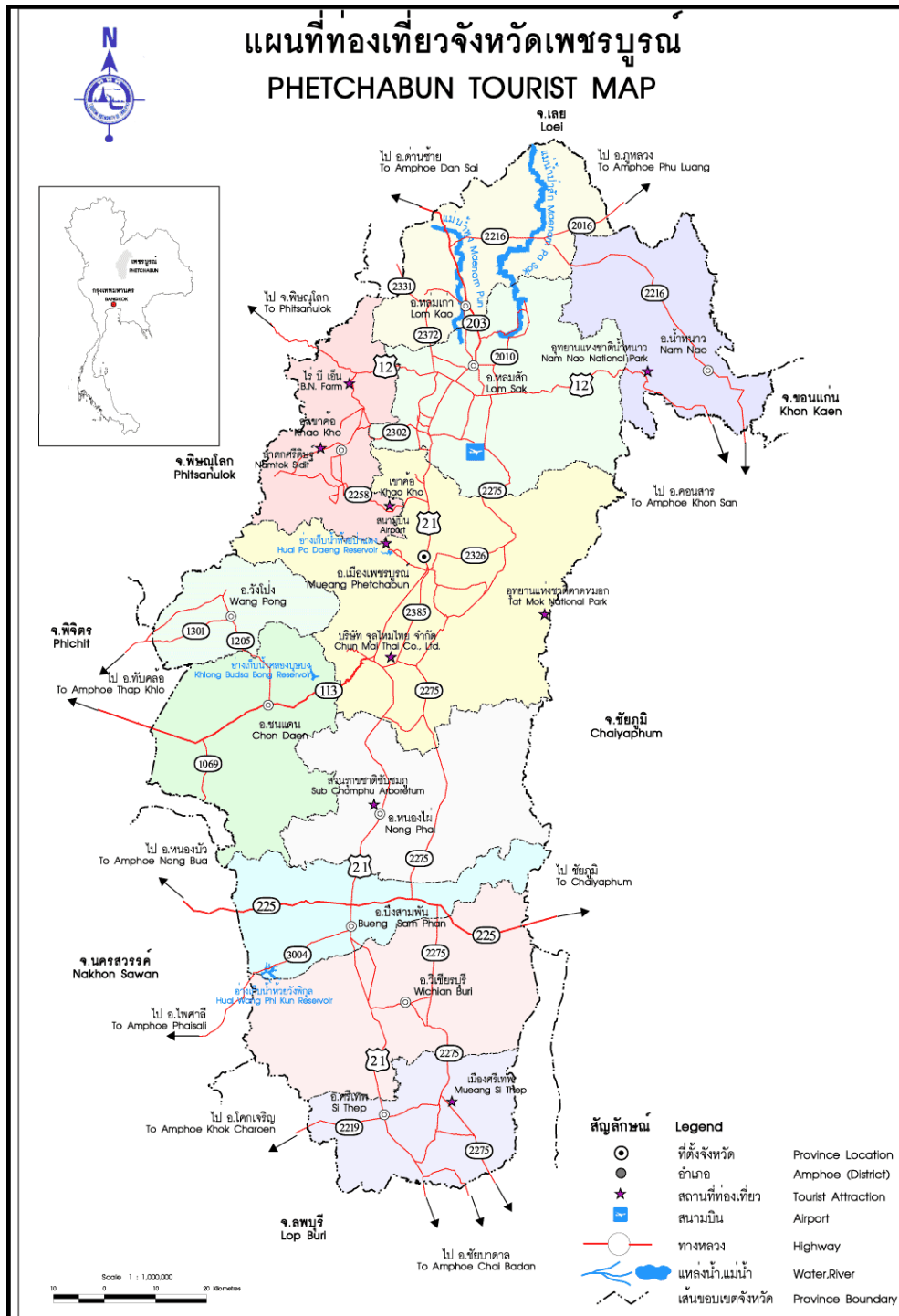
จากบทความ ในหนังสือนิทานโบราณคดี พระนิพนธ์ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ราชานุกาภาพทรงกล่าวถึงเมืองศรีเทพและเมืองเพชรบูรณ์ว่า ขณะที่เป็นเสนาบดี กระทรวงมหาดไทย ทรงไปสืบเมืองโบราณ และไม่มีใครรู้ว่าเมืองศรีเทพอยู่ที่ใด ได้พบสมุดดา เป็นหนังสือให้คนเชิญตรา ไปบอกข่าวเรื่องการสิ้นรัชกาลที่ 2 ตามหัวเมืองสระบุรี เมืองชัยบาดาล เมืองศรีเทพและ เมืองเพชรบูรณ์ สำหรับพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ เรื่องทรงตั้งและแปลงนามเจ้าเมือง กรมการ ซึ่งมีว่า เจ้าเมืองเพชรบูรณ์ พระเพชรพิชัยปลัดแปลงเป็น พระเพชรพิชัย หลัฐานที่ชัดเจน เป็นพระราชนิพนธ์นิทาน โบราณคดีของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เรื่องความไข้เมืองเพชรบูรณ์ มีว่า เมืองเกิดไข้มาลาเรีย ระบาดอย่างร้ายแรงที่เมืองเพชรบูรณ์ไม่มีผู้ใดอาสาไปรับราชการ ด้วยความกลัวไข้ ท่านจึงเสด็จไป ตรวจราชการที่เมืองเพชรบูรณ์เองเพื่อแสดงให้เห็นว่าไข้มาลาเรียไม่ได้ร้ายแรงอย่างเช่นที่กลัวกัน ขณะเตรียมตัวออกเดินทางก็มีคนหว่านโยมาส่งและให้พรคล้ายกับจะไป คือ ทำการรบ เมื่อเสด็จถึงเมืองเพชรบูรณ์ ทรงกล่าวว่า " ฉันไปถึงเมืองเพชรบูรณ์ เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ ท้องที่มณฑลเพชรบูรณ์ บอกแผนที่ได้ ไม่ยากถือลาแม่น้ำป่าสัก เป็นแนวแต่เหนือลงมาได้มีภูเขาสูง เป็นเทือกเขาลงมา ตามแนวเวลาน้ำทั้งสอง ฟากเทือกข้างตะวันออกเป็นเขาปันน้ำ ต่อแดนมณฑล นครราชสีมา เทือกเขาตะวันตกเป็นเขาต่อแดน มณฑลพิษณุโลก เทือกเขาทั้งสองข้างบางแห่งก็ห่าง บางแห่งก็ใกล้แม่น้ำป่าสัก เมืองหล่มสักที่อยู่สุดลำ น้ำทางข้างเหนือ แต่ลงมาถึงเมืองเพชรบูรณ์ ตรงที่ตั้งเมืองเพชรบูรณ์ เทือกเขาเข้ามา ใกล้ลำน้ำคู เหมือนจะไม่ถึง 400 เส้น แลเห็นต้นไม้บนภูเขาขนาด ทั้ง 2 ฝั่งทำเลที่เมืองเพชรบูรณ์ตอนริมน้ำเป็นที่ ลุ่ม ฤดูน้ำ น้ำท่วมแทบทุกแห่ง พันที่ลุ่มขึ้นไป เป็นที่ราบ ทำนาได้ผลดีเพราะ อาจจะมีชุกเหมือนชุกน้ำ จากห้วยเข้านาได้ เช่น เมืองลับแล พันที่ราบขึ้นไป เป็นโคกสลับกับแอ่งเป็น หย่อม ๆ ไปจนถึงเชิงเขา บรรทัด บนโคกเป็นป่าเต็งรังเพาะปลูกอะไรอย่างอื่นไม่ได้ แต่ตามแอ่งน้ำเป็นที่น้ำซับ เพาะปลูกพันธ์ ไม้งอกงามดี เมืองเพชรบูรณ์จึงสมบูรณ์ด้วย กลีกรรมจนถึงชาวเมืองทำนา ครั้งเดียวก็ได้ข้าว พอกินกันทั้งปี สิ่งซึ่งเป็นสินค้าของเมืองเพชรบูรณ์ก็ คือ ยาสูบ เพราะ รสดีกว่ายาสูบที่อื่นทั้งหมดใน เมืองไทย ชาวเมืองเพชรบูรณ์ จึงหาผลประโยชน์ด้วยการปลูกยาสูบขาย" หลังจากที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จกลับถึงกรุงเทพฯ ทรงยืนยันถึงประโยชน์ของการไปครั้งนี้ ว่าสามารถหาคนไปรับราชการในเมืองเพชรบูรณ์ได้ง่ายกว่า สมัยก่อนมาก

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้จัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลรวบรวมหัวเมืองต่าง ๆ เข้าเป็นมณฑล ในปี พ.ศ. 2436 และในปี พ.ศ. 2440 เมืองเพชรบูรณ์ได้ยกฐานะเป็นมณฑลเพชรบูรณ์ ผู้ว่าราชการจังหวัด ดำรงตำแหน่ง สมุหเทศาภิบาลอำเภอหล่มสัก ยกฐานะเป็น จังหวัดหล่มสักใน พ.ศ. 2447 มณฑลเพชรบูรณ์ถูกยุบไป ขึ้นกับมณฑลพิษณุโลก แต่ได้รับการแต่งตั้งอีกครั้ง ในปี พ.ศ. 2450 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้อยุบเมืองเพชรบูรณ์ไปขึ้นกับมณฑลพิษณุโลกมีฐานะเป็นเมืองเพชรบูรณ์ตามเดิม มีการยกเลิกมณฑลต่าง ๆ เมื่อมีพระราชพิธีราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

2.1.1.5 สมัยนครบาลเพชรบูรณ์

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 และสงครามมหาเอเซียบูรพากรุงเทพฯ ถูกข้าศึกโจมตี जनประชาชนต้องอพยพออกต่างจังหวัด จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีเห็นสมควรย้ายเมืองหลวงไปอยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ เพราะมีชัยภูมิประเทศเป็นภูเขาล้อมรอบ มีทางออกทางเดียว คั้ตรูกรานยาก คณะรัฐมนตรีจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี จึงได้ยกรา่างพระราชกำหนด สร้างนครบาลขึ้นชื่อว่า " พระราชกำหนดระเบียบการบริหารนครบาล เพชรบูรณ์ และสร้างพุทธบุรีพ.ศ.2487 " การก่อสร้างเมืองหลวงใหม่ได้ดำเนินการโดยเร่งด่วน และถือเป็นความลับของราชการ ยุทธของชาติตลอดมา เพื่อมิให้ข้าศึกรู้แผนการณ์ กระทั่งวันที่ 20 กรกฎาคม 2487 รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เสนอพระราชกำหนด ระเบียบราชการบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ฯ พ.ศ. 2487 ต่อสภาผู้แทนราษฎร เพื่ออนุมัติเป็นพระราชบัญญัติ มีผลดำเนินการอย่างถาวรตลอดไปแต่ในที่สุดสภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่อนุมัติด้วยคะแนนเสียง 48 ต่อ 36 ด้วยเหตุผลว่า "เพชรบูรณ์เป็นแดนกันดาร ภูมิประเทศเป็นป่าเขา และมีไข้ชุกชุม เมื่อเริ่มสร้างเมืองนั้นผู้ที่ถูกเกณฑ์ไปทำงานล้มตายนับเป็นพันคน" อนุสรณ์นครบาลเพชรบูรณ์แห่งนี้ จึงสร้างขึ้นเพื่อรำลึกถึงบุญคุณ และอัจฉริยภาพของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และเพื่อคนเพชรบูรณ์จะได้ภูมิใจในประวัติศาสตร์ช่วงหนึ่ง และความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมืองตน

2.1.2 สภาพทางภูมิศาสตร์และกายภาพ



ภาพที่ 1 : แผนที่แสดงเส้นทางในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดเพชรบูรณ์

ที่มา : www.educatepark.com,2547.

2.1.2.1 อาณาเขต และที่ตั้ง

จังหวัดเพชรบูรณ์ จัดเป็นจังหวัดในภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 15 องศา 20 ลิปดา ถึง 17 องศา 10 ลิปดา เหนือ และ ลองจิจูดที่ 100 องศา 40 ลิปดา ถึง 101 องศา 45 ลิปดา ตะวันออก ส่วนกว้างที่สุดของจังหวัดจากด้านตะวันออก ถึง ด้านตะวันตก กว้าง 55 กิโลเมตร ส่วนที่ยาวที่สุดจากด้านเหนือ ถึง ด้านใต้ ยาว 296 กิโลเมตร อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 114 เมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 12,668.416 ตาราง กิโลเมตร หรือ ประมาณ 7,917,760 ไร่ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ตามเส้นทางหลวง แผ่นดินหมายเลข 1 และ 21 รวม 346 กิโลเมตร จังหวัดเพชรบูรณ์ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้ ทิศเหนือ ติดจังหวัดเลย ทิศตะวันออก ติดจังหวัดชัยภูมิ และ จังหวัดขอนแก่น ติดจังหวัดลพบุรี ติดจังหวัดพิษณุโลก จังหวัดนครสวรรค์ และ จังหวัดพิจิตร



ภาพที่ 2 : แผนที่แสดงพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดเพชรบูรณ์

ที่มา : เพชรบูรณ์ดอทคอม,2549.

2.1.2.2 ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดเพชรบูรณ์ มีเทือกเขาสลับซับซ้อนล้อมรอบ ประกอบด้วยเทือกเขาเพชรบูรณ์ 1 เป็นเทือกเขาที่อยู่ทางทิศตะวันตก และเทือกเขาเพชรบูรณ์ 2 เป็น เทือกเขาที่อยู่ทางทิศตะวันออก โดยมีที่ราบแบบแอ่งกระทะอยู่ระหว่างเทือกเขาทั้งสอง มีแม่น้ำป่าสัก เป็นแม่น้ำสายสำคัญของจังหวัด ไหลผ่านที่ราบตอนกลางของจังหวัดจากทิศเหนือสู่ทิศใต้⁴

ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดเพชรบูรณ์มีภูมิอากาศแบบเขตร้อน อยู่ในเขตอิทธิพลของกระแสลมมรสุม ตะวันตกเฉียงใต้ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ และกระแสลมตะวันออกเฉียงเหนือ และเนื่องจากมีภูเขาล้อมรอบ จึงทำให้อากาศร้อนจัดในฤดูร้อน และหนาวจัดในฤดูหนาว น้ำหนาว เขาค้อ และหล่มเก่า สภาพอากาศ ของจังหวัดเพชรบูรณ์แบ่งได้เป็น 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม - เดือนพฤษภาคม ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน ถึง เดือนตุลาคม ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน - เดือนกุมภาพันธ์ โดยเฉพาะในท้องที่อำเภอ ในปี พ.ศ. 2546 จังหวัดเพชรบูรณ์ มีอุณหภูมิสูงสุด 39.4 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิต่ำสุด 11.8 องศาเซลเซียส ฝนตกทั้งสิ้น 102 วัน ปริมาณน้ำฝนที่วัดได้ 1,135.1 มิลลิเมตร⁵

ฤดูกาล

ฤดูกาลของจังหวัดเพชรบูรณ์ พิจารณาตามลักษณะลมฟ้าอากาศของประเทศไทย แบ่งออกได้เป็น 3 ฤดู ดังนี้

ฤดูร้อน เริ่มประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคมมีอากาศร้อนอบอ้าวทั่วไป โดยเฉพาะในเดือนเมษายนเป็นเดือนที่มีอากาศร้อนอบอ้าวมากที่สุดในรอบปี

ฤดูฝน เริ่มประมาณกลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม ซึ่งเป็นระยะที่มรสุมตะวันตกเฉียงใต้ พัดเข้าสู่ประเทศไทย อากาศจะเริ่มชุ่มชื้นและมีฝนตกชุกตั้งแต่ประมาณกลางเดือนพฤษภาคม เป็นต้นไป เดือนที่มีฝนตกมากที่สุดคือเดือนกันยายน

ฤดูหนาว เริ่มประมาณกลางเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นช่วงที่ มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดปกคลุมประเทศไทย อากาศโดยทั่วไปจะหนาวเย็นและแห้ง

⁴ สภาพทั่วไป ของ จังหวัด เพชรบูรณ์ [ออนไลน์] , 29 สิงหาคม 2564. แหล่งที่มา https://www.pnbpeo.go.th/gis/pedc/base_general_data.php

⁵ วิไลพร บุญอินทร์ “หนังสืออนุาย ประดิษฐ์ อำเภอวิเชียรบุรี”.เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, 2538. หน้า 20

อุณหภูมิ

จังหวัดเพชรบูรณ์อยู่ทางภาคเหนือตอนล่าง พื้นที่บางส่วนเป็นภูเขาและป่าไม้ ทำให้อากาศร้อนอบอ้าวในฤดูร้อน อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 27.4 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 33.8 องศาเซลเซียส โดยมีอากาศร้อนที่สุดอยู่ในเดือนเมษายน เคยตรวจอุณหภูมิสูงที่สุดได้ 43.3 องศาเซลเซียส เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2559 ส่วนฤดูหนาวมีอากาศหนาวเย็น อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 22.5 องศาเซลเซียส โดยมีอากาศหนาวที่สุดอยู่ในเดือนธันวาคมและมกราคม อุณหภูมิต่ำที่สุด 2.0 องศาเซลเซียส เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2498

ฝน

จังหวัดเพชรบูรณ์มีฝนตกอยู่ในเกณฑ์น้อย พื้นที่ทางตอนกลางของจังหวัดบริเวณอำเภอชนแดน อำเภอหนองไผ่ อำเภอวังโป่ง และทางตอนล่างบริเวณอำเภอวิเชียรบุรี มีปริมาณฝนสูงเฉลี่ย 1,200 – 1,300 มิลลิเมตร ส่วนพื้นที่บริเวณอื่น ๆ มีฝน 1,000 – 1,200 มิลลิเมตร ยกเว้น ทางตอนบนสุดบริเวณอำเภอน้ำหนาวและทางตอนล่างสุดบริเวณอำเภอศรีเทพมีปริมาณฝนเฉลี่ย ต่ำกว่า 1,000 มิลลิเมตร บริเวณอำเภอเมืองมีปริมาณฝนตลอดปี 1,144.8 มิลลิเมตร และมีฝนตก 121 วัน สำหรับเดือนที่มีฝนตกมากที่สุดในจังหวัดนี้คือเดือนสิงหาคม มีปริมาณฝนเฉลี่ย 211.5 มิลลิเมตร และมีฝนตก 21 วัน ปริมาณฝนมากที่สุด 1 วัน วัดได้ 243.8 มิลลิเมตร เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2563 ที่อำเภอวิเชียรบุรี

พายุหมุนเขตร้อน

พายุหมุนเขตร้อนที่เคลื่อนผ่านจังหวัดเพชรบูรณ์ มีแหล่งกำเนิดจากทะเลจีนใต้และมหาสมุทรแปซิฟิกเหนือด้านตะวันตก และเคลื่อนมาทางตะวันตกผ่านประเทศเวียดนาม กัมพูชา หรือลาว ก่อนเข้าสู่ประเทศไทย จึงทำให้พายุอ่อนกำลังลงอยู่ในชั้นพายุดีเปรสชัน ซึ่งไม่ก่อให้เกิด ความเสียหาย เนื่องจากลมแรงมากนัก แต่จะทำให้มีฝนตกหนักถึงหนักมากจนเกิดน้ำท่วมฉับพลันได้ ในบางพื้นที่ ช่วงเวลาที่พายุเคลื่อนผ่านจังหวัดนี้เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกรกฎาคมเป็นต้นไปจนถึงสิ้น เดือนตุลาคม โดยเฉพาะเดือนกันยายนและตุลาคม เป็นระยะที่พายุหมุนเขตร้อนมีโอกาสเคลื่อนเข้าสู่จังหวัดนี้ได้มากที่สุด

จากสถิติในคาบ 72 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2494-2565 มีพายุหมุนเขตร้อนเคลื่อนเข้าสู่จังหวัดเพชรบูรณ์ 18 ลูก และมีกำลังแรงเป็นพายุดีเปรสชันทั้งหมด โดยเข้ามาในเดือนกรกฎาคม 1 ลูก (2505) เดือนสิงหาคม 1 ลูก (2534) เดือนกันยายน 8 ลูก (2512 (2), 2521, 2522, 2523, 2525, 2556, 2563) เดือนตุลาคม 8 ลูก (2504, 2506, 2507, 2509, 2510, 2524, 2528, 2550)

ที่ตั้งของสถานีอุตุนิยมวิทยาในจังหวัดเพชรบูรณ์

สภาวะอากาศที่จัดทำขึ้นทั้งหมดนี้ได้จากผลการตรวจของสถานีอุตุนิยมวิทยาเพชรบูรณ์ ซึ่งทำการตรวจสอบประกอบอุตุนิยมวิทยาต่าง ๆ แล้วส่งรายงานผลการตรวจไปยัง กรมอุตุนิยมวิทยา เพื่อ รวบรวมและจัดทำข้อมูลสถิติ ในคาบ 30 ปี ทำการตรวจสอบประกอบอุตุนิยมวิทยา วันละ 8 เวลา คือ เวลา 01.00, 04.00, 07.00, 10.00, 13.00, 16.00, 19.00 และ 22.00 น. สถานีอุตุนิยมวิทยาเพชรบูรณ์ ตั้งอยู่เลขที่ 329 ถ.สามัคคีชัย ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ 67000 มีที่ทำการอยู่หลังศาลากลางจังหวัด หรือที่ละติจูด 16 องศา 26 ลิปดาเหนือ และลองจิจูด 101 องศา 09 ลิปดาตะวันออก อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 114 เมตร

สถานีอุตุนิยมวิทยาหล่มสัก ตั้งอยู่เลขที่ 20 ถ.วชิ ต.หล่มสัก อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์ 67110 หรือที่ละติจูด 16 องศา 46 ลิปดาเหนือ และลองจิจูด 101 องศา 15 ลิปดาตะวันออก อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 143 เมตร

สถานีอุตุนิยมวิทยาวิเชียรบุรี ตั้งอยู่เลขที่ 696 ถ.บุศราคัม ต.ท่าโรง อ.วิเชียรบุรี จ.เพชรบูรณ์ 67130 หรือที่ละติจูด 15 องศา 35 ลิปดาเหนือ และลองจิจูด 101 องศา 07 ลิปดา ตะวันออก อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 68 เมตร⁶ ประกอบด้วย

องค์การบริหาร ส่วนจังหวัด 1 แห่ง

เทศบาลเมือง 2 แห่ง ได้แก่ เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ และเทศบาลเมืองหล่มสัก

เทศบาลตำบล 14 แห่ง

องค์การบริหารส่วนตำบล 111 แห่ง⁷

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁶ ศูนย์ภูมิอากาศ กองพัฒนาอุตุนิยมวิทยา กรมอุตุนิยมวิทยา [ออนไลน์] , 30 มกราคม 2566. แหล่งที่มา <http://climate.tmd.go.th/data/province/เหนือ/ภูมิอากาศเพชรบูรณ์.pdf>

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21-22

2.2 ลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม และประเพณีจังหวัดเพชรบูรณ์

2.2.1 ขนบธรรมเนียมประเพณี

2.2.1.1 ประเพณีชาวเพชรบูรณ์ เพชรบูรณ์เป็นแหล่งรวมประเพณีที่หลากหลาย เพราะ มีกลุ่มชนอาศัยอยู่หลายเผ่า แต่วิถีชีวิตในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ประเพณีบางอย่างได้เสื่อมสลายไปหมดแล้ว และบางอย่างกำลังเสื่อมสลายไป พร้อมกับรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาแต่ประเพณีบางอย่างก็ยังคงปฏิบัติอยู่ ประเพณีของชาวเพชรบูรณ์ ส่วนใหญ่คล้ายทางภาคอีสาน เช่น การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การกินตอง ทำบุญข้าวสาด บุญบั้งไฟ บุญพระเวสและสงกรานต์ เป็นต้น

มีประเพณีที่แตกต่างออกไปจากที่อื่น คือ

2.2.1.2 ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ จัดขึ้นที่ตำบลในเมือง อำเภอเมือง ในเทศกาลทำบุญสารท คือ วันแรม 15 ค่ำ เดือนสิบ ประเพณีนี้เกิดขึ้นเนื่องจากความเชื่อที่มีต่อ พระมหาธรรมราชา ที่มีประวัติความเป็นมาที่อัครราชย์ อภินิหารของพระพุทธรูปที่พบ เมื่อประมาณ 400 ปีมาแล้ว ที่พบในลำน้ำป่าสักโดยคนหาปลา จึงได้อัญเชิญไปประดิษฐานที่วัดไตรภูมิ ซึ่งเป็นวัดที่อยู่กลางใจเมือง แต่เมื่อถึงวันสารท พระพุทธรูปองค์นี้ได้หายไป และไปพบว่าอยู่ในลำน้ำ ณ ที่เดิมในลักษณะที่คล้ายดำ ผุดดำว่าย จึงได้อัญเชิญกลับวัดไตรภูมิ เป็นอยู่เช่นนี้ถึงสามครั้ง แสดงว่าพระพุทธรูปองค์นี้ชอบน้ำ และสามารถดลบันดาลให้ฝนตก จึงเกิดประเพณีอุ้มพระดำน้ำขึ้น ในเทศกาลทำบุญสารท เพื่อให้ฝนตก ต้องตามฤดูกาล ประเพณีแต่เดิม หลังถวายภัตตาหารเช้า แต่พระภิกษุแล้ว เจ้าเมืองเพชรบูรณ์พร้อมข้าราชการจากหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนประชาชนก็จะอัญเชิญพระมหาธรรมราชาไปดำน้ำ โดยใช้เรือขนาดใหญ่ใช้คนถือ 4-5 คน และมีเรือเล็กประมาณ 40 ลำขึ้นไป มีการตกแต่งประดับประดาเรืออย่างสวยงาม จากท่าน้ำวัดไตรภูมิไปสร่งน้ำที่วังเกาะระสาร ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นวังมะขามแพบ ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นวัดโบสถ์ชนะมาร ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ ได้มีการเปลี่ยนแปลง โดยมีพิธีสาม ขั้นตอนคือ

- ขั้นตอนที่หนึ่ง พิธีบวงสรวงโดยมีพิธียกศาลเพียงตา และสวดคาถา โดยมีพราหมณ์ทำพิธี
- ขั้นตอนที่สอง การอัญเชิญพระมหาธรรมราชา แห่รอบเมือง เพื่อให้ประชาชนได้สักการบูชา กลางคืนมีมหรสพ

- ขั้นตอนที่สาม พิธีอุ้มพระดำน้ำ โดยอัญเชิญพระพุทธรูปลงเรือ ซึ่งมีขบวนตกแต่งเรือ ขบวนสวยงาม แห่ไปตามลำน้ำไปที่หน้าวัดโบสถ์ขณะมาร ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานในการอุ้มพระดำน้ำ โดยหันพระพักตร์ขึ้นเหนือ ดำสามหน หันพระพักตร์ลงใต้แล้วดำอีกสามครั้ง ขณะที่อุ้มพระดำน้ำก็จะมีกรวดมนตร์ของพระสงฆ์ ลั่นช้องชัย หลังจากนั้นผู้ร่วมขบวนและชาวบ้านก็จะโปรยข้าวตอก ดอกไม้ โยนขนมข้าวต้มต่าง ๆ ให้ผู้ร่วมพิธีนำไปกิน วิตน้ำใส่กันเพื่อเป็นสิริมงคล มีการจัดขบวนทางบกและทางเรือ มีการประกวดเรือสวยงาม มีการแข่งขันพายเรือทวนน้ำ กลางคืนมีการแสดงมหรสพสมโภช⁸

2.2.1.3 ประเพณีบุญบั้งไฟ มีจัดในหลายพื้นที่ จัดระหว่างเดือนมีนาคม - กรกฎาคม แต่บุญบั้งไฟที่จุดที่ตำบลนาดี อำเภอลำลูกเกด มีความแตกต่างจากท้องถิ่นอื่น โดยจะจัดในเดือนหกเป็นการบวงสรวงเจ้าพ่อผาแดง เพื่อให้เจ้าพ่อบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล วิธีการทำบั้งไฟคงเหมือนกับที่อื่น ๆ แต่ขบวนแห่มีความแตกต่างกันออกไปคือ จะมีนางเทียนซึ่งเป็นร่างทรงของเจ้าพ่อผาแดงเดินนำหน้า มีขบวนแห่บั้งไฟซึ่งมีการตกแต่งอย่างสวยงาม มีขบวนรำเลื้อยเขบลาน ซึ่งมีผู้รำแต่งกายด้วยเสื้อผ้าห่มสีดำ คอกกลมแขนกระบอก ตัวเสื้อตกแต่งด้วยแถบใบลานแห้งสีเหลือง แถบกว้างประมาณ 2 เซนติเมตร ใช้เสื้อเหมือนกันทั้งชายหญิง ผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่นมัดหมี่พื้นบ้าน ผู้ชายนุ่งกางเกงขาก๊วยสีดำ โปกหัวด้วยผ้าสีแดง มีกระดิ่งห้อยที่เอวสองข้าง สวมเล็บยาวคล้ายการฟ้อนเล็บของภาคเหนือ คนตรีใช้กลองขนาดใหญ่เป็นกลองสองหน้ามีฆ้องและฉาบ สำหรับทำรำไม่มีที่กำหนดไว้ เพียงแต่รำไปตามจังหวะกลองเท่านั้น ขบวนแห่จะมีตัวตลก แต่งกายประหลาดคล้ายผีตาโขนของจังหวัดเลย

2.2.1.4 ประเพณีแต่งงาน คนในหมู่บ้านนาสนุ่น อำเภอสรีเทพ มีประเพณีแปลกกว่าที่อื่นคือ เมื่อฝ่ายชายส่งเจ้าแก่ไปทาบทามสู่ขอฝ่ายหญิง จะเรียกสินสอดทองหมั้นตามฐานะ ฝ่ายชายจะต้องสร้างเรือนหอที่เรียกว่า มาดเรือน (มาดแปลว่าเรียกร้อง) ในที่ดินที่ฝ่ายหญิงจัดไว้ พิธีแต่งงานจะจัดหลังจากการสู่ขอประมาณหนึ่งปี เพื่อให้เวลาฝ่ายชายปลูกเรือนหอ ฝ่ายชายจะเข้าป่าตัดไม้สำหรับปลูกเรือนหอ ฝ่ายหญิงจะเตรียมทอผ้าทำที่นอนหมอน และเสื้อผ้าไว้ให้ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายชาย จากนั้นฝ่ายหญิงจะเข้าป่าไปช่วยฝ่ายชายเตรียมไม้ด้วย บางครั้งไปอยู่ด้วยกันจนฝ่ายหญิงท้องก่อนแต่งงาน หลังจากได้เครื่องเรือนครบแล้ว ญาติฝ่ายชายก็จะมาช่วยกันสร้างบ้าน บางครั้งมีการระดมปลูกบ้านเรือนในวันแต่งงานเพราะถือว่าเป็นวันดี ในวันนั้นญาติฝ่ายหญิง จะมีการนำไม้เครื่องเรือนไปซ่อนเรียกค่าไถ่ จากฝ่ายชายเป็นที่สนุกสนาน

⁸ ข้อมูลทั่วไปจังหวัดเพชรบูรณ์ [ออนไลน์] , 30 ธันวาคม 2565. แหล่งที่มา

<http://www.thaiheritage.net/nation/oldcity/phetchabun9.htm>

2.2.1.5 การบวชนาค พิธีบวชนาคของชาวบ้านนางวี อำเภอเมือง มีความแปลกจากที่อื่นคือ ผู้ที่จะบวชจะนัดบวชพร้อม ๆ กันหลายคน บางครั้งมีถึง 10 - 20 คน บวชที่วัดโพธิ์กลาง ซึ่งเป็นวัดในหมู่บ้าน กำหนดวันบวชเป็นวันพฤหัสบดี เดือนสี่ ของทุกปี ซึ่งเชื่อกันมาแต่โบราณว่าหากไม่บวชในวันนี้ นาคคนใดคนหนึ่งจะต้องตาย ก่อนถึงวันบวชสามวัน ผู้บวชจะต้องนุ่งผ้าม่วง ห่มผ้าสไบสีต่าง ๆ เรียกว่า เข้ามาต ไปขอขมาญาติผู้ใหญ่ ก่อนถึงวันบวชหนึ่งวันเรียกว่า วันสุกดิบ จัดพิธีที่บ้านของตน มีการทำขวัญเหมือนภาคกลาง มีการเตรียมอาหารเลี้ยงญาติพี่น้อง และแขกที่มาร่วมงาน กลางคืนมีการแสดงฉลอง สมัยก่อนนิยมเพลงโคราช วันรุ่งขึ้นซึ่งเป็นวันบวชจะมีการแห่ นาคมาที่วัดโดยให้นาคเดินเอง พ่อแม่จะอุ้มผ้าไตรเดินนำหน้า ญาติพี่น้องจับผ้าสไบของนาค มีการร้องเพลงประสานเสียงดนตรี เนื้อเพลงมักเกี่ยวกับสาวคนรัก ให้นาคตัดรักตัดสวาท เมื่อถึงวัดจะต้องแห่เข้าทางประตูทิศเหนือเรียกว่า ประตูนาค ไปนมัสการหลวงพ่อกว ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่มีผู้เคารพสักการะ จากนั้นจะแห่รอบโบสถ์สามรอบ ขณะเดินก็จะร้องเพลงแห่ นาคไปด้วย จนนาคเข้าโบสถ์ พระอุปัชฌาย์ก็จะทำพิธีบวช เช่นเดียวกับที่อื่น ๆ

2.2.2 การแต่งกาย

มีแบบฉบับเป็นของตนเอง ปัจจุบันยังอนุรักษ์ไว้โดยจะมีการแต่งกายแบบพื้นเมืองในโอกาสพิเศษ เครื่องแต่งกายชาย ประกอบด้วยเครื่องนุ่งและเครื่องห่ม เครื่องนุ่ง เครื่องนุ่งพื้นเมืองของชายได้แก่

- ผ้าขาวม้าฝ้าย ใช้นุ่งในโอกาสลาลองส่วนตัวหรือนุ่งอาบน้ำ ในอดีตชายชาวพื้นเมืองนิยมสีกลายด้วยหมึก สักบริเวณลำตัวและขามาจนถึงหัวเข่า การนุ่งผ้าขาวม้า มีส่วนให้ได้แสดงลวดลายการสักขา
- ผ้าโสร่งฝ้าย ผ้าโสร่งไหม ใช้นุ่งในโอกาสลาลอง ลวดลายผ้าโสร่งมีลักษณะเป็นตาสี่เหลี่ยมใช้ด้ายหรือไหมต่างสีทอเข้าด้วยกัน ผ้าโสร่งเป็นที่นิยมในหมู่ผู้สูงอายุมากกว่าผู้ที่อยู่ในวัยหนุ่ม
- กางเกงขาก๊วย ใช้นุ่งในโอกาสลาลอง ขณะทำงานบ้านและทำการเกษตร รูปแบบคล้ายกางเกงจีน ความยาวคลุมหัวเข่าเล็กน้อย เป็นที่นิยมใช้กันในทุกวัย
- กางเกงแพร ในอดีตก่อนสงครามมหาเอเซียบูรพา ใช้เป็นเครื่องแต่งกายชุดสุภาพ เป็นทางการ รูปแบบเป็นกางเกงจีนยาวระดับข้อเท้า ตัดเย็บด้วยผ้าแพรเนื้อหนาสีเข้ม สวมทับเสื้อผ้าเนื้อบางคอกกลมผ่าครึ่งอก แขนสามส่วน แล้วสวมทับด้วยเสื้อราชปะแตน สวมหมวกกะโล่ ปัจจุบันกางเกงแพรใช้เป็นชุดลาลองอยู่กับบ้าน ใช้แพรสีต่าง ๆ
- โจงกระเบน ใช้นุ่งในโอกาสพิเศษ เช่น วันสงกรานต์หรืองานรื่นเริงต่าง ๆ นิยมใช้ผ้าพื้นสีเข้ม เช่น น้ำเงิน กรมท่าแดง เขียว แต่จะเรียกว่า ผ้าม่วง ทำจากผ้าฝ้ายพื้นผ้าฝ้ายพิมพ์ลาย

ผ้าใยสังเคราะห์และผ้าไหม

เครื่องทอในอดีตชาวพื้นเมืองไม่นิยมสวมเสื้อเมื่ออยู่ในโอกาสลำลองในบ้านจะใช้ผ้าขาวม้าพาดไหล่ เครื่องทอของชายแบ่งออกได้ดังนี้

- ผ้าขาวม้า เป็นผ้าอเนกประสงค์ ในฤดูร้อนจะใช้พาดไหล่แทนการสวมเสื้อ ฤดูหนาวใช้ห่มทับเสื้อกันหนาว พันคอ หรือโพกศีรษะ

- เสื้อหม้อฮ่อม ใช้ในโอกาสลำลองทำงานบ้านงานเกษตร ตัดเย็บจากผ้าฝ้ายย้อม ด้วยต้นครามบ้านเป็นสีกรมท่า มีลักษณะเป็นเสื้อคอกลมผ่าหน้า ตามความยาวของเสื้อ ใช้กระดุมเม็ดแบนหรือผูกเชือก แขนยาวระดับศอก

- เสื้อคอกระดุม นิยมใส่ในชายสูงอายุ ตัดเย็บจากผ้าขาวเนื้อบางหรือผ้าปาน คอกลมชิดคอผ่ากลางออกมาถึงระดับอกมีกระดุมเม็ด แขนยาวระดับศอก

- เสื้อคอพวงมาลัย นิยมใส่ในโอกาสลำลองและงานรื่นเริง เป็นเสื้อคอกลมกว้างพอสวมหัวได้ ตัดเย็บจากผ้าเนื้อปานกลาง ไม่บางเท่าผ้าปาน ใช้ผ้าพื้นหรือผ้าดอกกลดลายสีสดใส่ก็ได้ แล้วใช้ผ้าขาวม้าคาดเอว

- เสื้อประจำจังหวัด เป็นเสื้อคอกลม ผ่าหน้าตลอดความยาว แขนยาวเหนือศอก เล็กน้อย ตัดเย็บด้วยผ้าเนื้อเรียบสีเขียวใบไม้ ขลิบรอบคอ และริมผ้าพับตลบปลายแขน ด้วยผ้าสีเหลืองสด มีกระเปาะปะท็อกเสื้อด้านซ้าย ปักสัญลักษณ์รูปพ่อบุญเมือง

เครื่องแต่งกายสตรี มีทั้งเครื่องนุ่งและเครื่องทอ ดังนี้

เครื่องนุ่ง มีผ้าซิ่น ผ้าโจงกระเบนและแบบสากลนิยม

- ผ้าซิ่นหรือผ้าถุง การใช้ผ้าซิ่นของอำเภอตอนบนและตอนล่างของจังหวัด จะแตกต่างกัน อำเภอตอนบนจะนุ่งผ้าซิ่นฝ้ายมัดหมี่ในโอกาสปกติ ผ้าซิ่นไหมมัดหมี่จะนุ่งในโอกาสพิเศษ เช่น ไปทำบุญหรือไปร่วมกิจกรรมในสังคม การนุ่งซิ่นไหมจะนุ่งซิ่นฝ้ายเนื้อบางเรียกว่าซิ่นรองไว้ด้านใน

การนุ่งซิ่นในเขตอำเภอตอนบนจะให้ซิ่นมีความยาวระดับหน้าแข้ง ไม่นุ่งยาวกรอบเท้า ในเขตอำเภอตอนล่างนิยมนุ่งผ้าพื้นสีต่าง ๆ และผ้าพิมพ์ลายไทย การนุ่งจะนุ่งยาวกว่า

- ผ้าโจงกระเบน นิยมนุ่งในเขตอำเภอตอนล่าง เมื่อใช้ในโอกาสปกติจะใช้ผ้าพื้น และผ้าพิมพ์ลายไทย ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่นุ่งโจงกระเบน

เครื่องทอ มีผ้าแถบ ผ้าเปียงและเสื้อแบบต่าง ๆ

- ผ้าแถบ ในสตรีสูงอายุจะใช้ผ้าแถบพันรอบอกแทนการสวมเสื้อ

- ผ้าเปียง เป็นผ้าขาวบาง ยาวประมาณ 2.50 เมตร กว้าง 0.50 เมตร สตรีสูงอายุจะนำมาห่มทับเสื้อ โดยห่มแบบผ้าสไบ ใช้ในโอกาสไปทำบุญ

- เสื้อชั้นใน มีอยู่หลายรูปแบบ เช่น เสื้อแขนกลางเป็นเสื้อสตรีสูงอายุมีแขนซ้ายเพียงแขนเดียว เสื้อชั้นในสองแขนตัวเสื้อตัดด้วยผ้าสีเหลี่ยมผืนผ้า จีบสุดตอนบนให้พอดีลำตัว มีแขนเสื้อเป็นลายเย็บด้วยผ้าเป็นสายโยงบ่าทั้งสองข้าง จากด้านหน้าไปด้านหลัง
- เสื้อประจำจังหวัด ใช้รูปแบบเดียวกันกับเสื้อประจำจังหวัดของชาย

2.2.3 ภูมิปัญญาชาวบ้าน

การเกษตรกรรม ชาวเพชรบูรณ์ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมมีทั้งพืชไร่และพืชสวน ผลผลิตทางการเกษตรที่มีชื่อเสียงที่สุดคือ มะขามหวาน มะขามหวานมีหลายพันธุ์ ตั้งชื่อตามท้องถิ่นหรือตามลักษณะของฝัก ของเนื้อและตามชื่อเจ้าของพันธุ์ โดยมีพันธุ์หมื่นจง เป็นมะขามหวานต้นแรก of ประเทศไทย พบที่อำเภอหล่มเก่า

การปลูกมะขามหวาน พื้นที่ปลูกควรเป็นพื้นที่น้ำท่วมไม่ถึง ดินร่วนหรือดินปนทราย ถ้าเป็นที่ลุ่มต้องยกร่องหรือยกดินให้สูงกว่าระดับน้ำ ควรปลูกกลางแจ้ง

วิธีปลูก มีอยู่หลายวิธี แต่นิยมการทาบกิ่ง เพราะคงพันธุ์เด่นได้ดี ต้นต่อมีรากแก้ว

- การติดฝัก มะขามจะออกดอกในปีหนึ่ง ๆ เป็นจำนวนมาก การติดฝักมากน้อยขึ้นอยู่กับชนิดพันธุ์ ปริมาณน้ำ และองค์ประกอบอื่น ๆ หลังจากติดฝักใหม่ ๆ มะขามหวานต้องการธาตุไนโตรเจน เพื่อช่วยให้ฝักเจริญเติบโตจนขนาดของฝักสมบูรณ์

- การเก็บฝัก มะขามหวานจะสุกไม่พร้อมกัน จะทยอยกันสุกหลายรุ่น ผู้เก็บต้องมีความชำนาญในการดูว่าฝักไหนสุกไม่สุก หลังจากเก็บฝักแล้ว ควรนำมาผึ่งลมให้ฝักแห้งสนิท เริ่มเก็บฝักเมื่อเปลือกเปลี่ยนจากสีเขียวอ่อนเป็นสีน้ำตาลหรือสีนวล ฝักแก่ที่แห้งดีจะกลวง มีน้ำหนักเบา ติดฝักดูจะมีเสียงดังป๊อก ๆ ฝักที่ยังแก่ไม่จัดที่เรียกว่าคาบหมู จะมีน้ำหนักมาก มะขามหวานเก็บฝักได้ประมาณเดือนธันวาคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ การเก็บฝักต้องทำด้วยความประณีต ใช้กรรไกรตัดขั้วห่างจากฝักประมาณ 1 เซนติเมตร ระวังอย่าให้ฝักแตก

2.2.4 ผ้าทอพื้นเมือง

ผ้าทอเพชรบูรณ์มีหลายชนิดตามการใช้งาน มีทั้งผ้ามัดหมี่ ผ้าขิด และผ้าพื้น ทอจากฝ้ายและใยสังเคราะห์ ผ้าทอเพชรบูรณ์แบ่งตามเขตภูมิศาสตร์วัฒนธรรมจะแบ่งเป็นสองเขตคือผ้าทอในเขตอำเภอตอนบนได้แก่อำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสักและอำเภอเมือง กับผ้าทอในเขตอำเภอตอนล่างได้แก่อำเภอหนองไผ่ อำเภอวิเชียรบุรี อำเภอวังโป่งและอำเภอศรีเทพ ผ้าทอในแต่ละเขตมีลักษณะเฉพาะตัวที่โดดเด่นสวยงาม ผ้าที่ทอในเขตอำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก มีลักษณะเด่นที่สี

และเทคนิคการทำลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์คือวัตถุดิบ จะใช้ฝ้ายและไหมที่ผลิตในครัวเรือน สีที่ใช้ ย้อมใช้สีธรรมชาติซึ่งจะใช้สีที่นุ่มนวล มีสีคราม สีน้ำตาล เป็นต้น เทคนิคการลงลาย จะใช้การมัดหมี่ และใช้ด้ายต่างสี ส่วนในเขตอำเภอตอนล่าง มีลักษณะคล้ายกับสิ่งทอในภาคอีสาน จะมีหลากสีและ โครงสร้างของผ้าที่ใช้เป็นผ้านุ่งจะต่างกัน ประเภทของผ้าทอพื้นเมือง แบ่งออกได้เป็นสามประเภท คือ

ผ้าฝ้าย เป็นผ้าทอที่สวมใส่สบาย เพราะระบายอากาศที่ดูดซึมความชื้นได้ดี ผ้าที่ผลิตขึ้นมา จะใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม ผ้าที่ใช้ในครัวเรือนและผ้าที่ใช้ในพิธีกรรม งานประเพณี และงานบุญต่าง ๆ ผู้ทอจะทอด้วยความศรัทธา ผลงานจะปราณีตสวยงามและมีคุณค่า

ผ้าไหม เป็นผ้าที่ใช้ไหมแท้เป็นด้ายพุ่งและด้ายยืน เดิมชาวพื้นเมืองจะใช้ไหมที่ผลิตเองทุก ขั้นตอนเช่นเดียวกับการทอผ้าฝ้าย ปัจจุบันผ้าไหมเพชรบูรณ์ได้รับความนิยมสูงมาก การทอผ้าจึงเป็น หัตถกรรมพื้นบ้านที่ทำรายได้ดี และนับวันจะแพร่หลายมากยิ่งขึ้นด้วยลวดลายสีสัน และฝีมือทอผ้า อันประณีตงดงาม แหล่งทอผ้าไหมพื้นเมืองที่เป็นสินค้าออกที่สำคัญ อยู่ที่บ้านวังโบสถ์ ตำบลบ่อไทย บ้านเพชรละคร อำเภอหนองไผ่ รูปลักษณะของผลิตภัณฑ์คล้ายกับผ้าไหมอีสาน แหล่งผลิตผ้าไหม พื้นเมืองในเขตอำเภอตอนบนอยู่ที่ตำบลบ้านคิ้ว บ้านห้วย อำเภอหล่มสัก บ้านวังบาล บ้านหินกั้ง อำเภอหล่มเก่า และอำเภอน้ำหนาว

ประเภทผ้าพื้นเมืองตามการใช้สอย มีอยู่หลายประเภทด้วยกัน คือ

- ผ้าหมี่สีเข้ ทอจากผ้าฝ้ายมีลวดลายในโครงสร้างของผ้า ลวดลายส่วนใหญ่เป็น รูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน สีของผ้าเส้นด้ายที่ใช้ทอจะใช้สองสี ใช้เป็นผ้าขนหมี่และผ้าคลุมไหล่ในฤดู หนาว

- ผ้าขาวม้า มีทั้งชนิดทอจากฝ้ายและไหม ผ้าฝ้ายจะใช้ด้ายสองสี ได้ลวดลายเป็น รูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส และสี่เหลี่ยมผืนผ้าตามที่ต้องการ ผ้าขาวม้าไหมส่วนใหญ่จะใช้เป็นผ้าพาด บ่าหรือผ้าพันเอว

- ผ้าซิ่น ผ้าซิ่นพื้นเมืองในเขตอำเภอตอนบน แตกต่างกับอำเภอตอนล่างโดยมี โครงสร้างของผ้าซิ่นเป็นสามส่วนคือหัวซิ่น ตัวซิ่น และตีนซิ่น

- ซิ่นฝ้าย เป็นซิ่นที่ใช้กันทุกครัวเรือน เพราะดูแลรักษาง่าย ทนทาน สีสวย ทำลวดลายได้ง่าย ลวดลายที่นิยมคือ ซิ่นลายมัดหมี่ ซิ่นมุก และซิ่นราชวัตร

- ผ้าโสร่งไหม เป็นผ้านุ่งของชาย ลวดลายของผ้าโสร่งเกิดจากการนำเอาผ้าไหม หลาย ๆ สี เข้ามาทอด้วยกัน ลวดลายจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า

- ผ้าเปี้ยง เป็นผ้าขาวเนื้อบาง ขนาด 0.50 - 1.80 เมตร ใช้สำหรับห่มทับเสื้อนอก คล้ายการห่มสไบ ในอดีตการทอผ้าเปี้ยงจากฝ้าย ใช้การทอแบบลายธรรมดา

ลวดลายผ้าพื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาชาวพื้นเมืองและเป็นมรดกทางวัฒนธรรม

ที่ถ่ายทอดจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน แบ่งออกได้ดังนี้

1. การทอธรรมดา คือ การทอลายขัด ใช้ทอผ้าขาวม้าและผ้าซิ่น จะทำให้เกิดลวดลาย โดยวิธีทอด้วยเส้นด้ายต่างสีกันหรือจะใช้การทอมัดหมี่ก็ได้
2. การทอยกดอก ทำให้เกิดลวดลายในตัวภาษาถิน เรียกว่า เก็บซิด คือ ให้เส้นด้ายสานกันเป็นลวดลายตามที่ต้องการ กล่าวได้ว่าผ้าพื้นเมืองเพชรบูรณ์จำแนกตามวิธีทอเป็นสองประเภท คือ ผ้าซิด และผ้ามัดหมี่

2.2.5 นาฏดุริยางค์ศิลป์ ดนตรี และการละเล่นพื้นบ้าน

2.2.5.1 วงตึบแก่ง เป็นดนตรีพื้นบ้านของผู้ที่อยู่ในแถบตำบลละเดียด และตำบลป่าเสา อำเภอเมือง ฯ ปัจจุบันมีผู้สืบทอดดนตรีชนิดนี้เพียงไม่กี่คน ในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา ได้มีการแข่งขันวงตึบแก่งระหว่างวงของบ้านป่าแดงกับวงของบ้านละเดียด วงบ้านป่าแดงชนะ เพราะ มีเพลงมากกว่า ปัจจุบันวงที่มีชื่อเสียงคือวงป่าแดง ประเภทเครื่องดนตรี เพลงที่บรรเลงจะเป็นเพลงบรรเลงเล่นในงานศพ งานเทศกาลสงกรานต์ งานอุ้มพระดำน้ำ แต่ละวงจะมีผู้เล่นห้าคน เครื่องดนตรีประกอบด้วย ซ้องกระแต หนึ่งใบ ซ้องโหม่งสองใบ กลองสองหน้า สองใบ ปี่แต่ สองเลา เพลงที่เล่น มีประมาณ 32 เพลง แต่ที่นิยมมีเพียง 8 - 9 เพลง คือ เพลงสาธุการ เพลงสามใบหยัก เพลงปลงศพ เพลงเดินหน เพลงแก้วน้อยดับไฟ เพลงตะเข้ลากหาง เพลงนางซ้อง เพลงแกะชนกัน เครื่องยกครุ ประกอบด้วย กรวยหมาก 1 คู่ บายศรี 1 ใบ ด้าย 1 ใจ ปลาอย่าง 1 ตัว เทียนน้ำมันต์ 1 เล่ม บุหรี่ 1 ซอง เหล้าขาว 1 ขวด เงิน 66 บาท แก้ว 1 ใบ ชันน้ำมันต์ 1 ใบ รูป 9 ดอก ข้าวเหนียว 1 ปั้น เจ้าภาพจะเป็นผู้เตรียมเครื่องยกครุ การยกครุทำที่บ้านโดยใช้ปืนาวง⁹

⁹ อัมรินทร์ แรงเพชร. "ตึบแก่ง : ดนตรี พิธีกรรมและพลวัตทางสังคม บ้านป่าแดง ตำบลป่าเสา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์." วารสารสารสนเทศ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 2561.



ภาพที่ 3 : วงตึบแก่ง

ที่มา : <https://wisonk.wordpress.com/2011/09/11/ตึบแก่ง-ดนตรีพื้นบ้าน/>

2.2.5.2 เพลงฉ่อย เป็นวรรณกรรมรูปแบบหนึ่งที่นิยมในภาคกลาง ได้เข้ามาสู่จังหวัดเพชรบูรณ์มานานในศตวรรษก่อน มีร้องเล่นการหลาย ๆ ท้องที่ทั้งในอำเภอเมือง อำเภอหล่มสัก อำเภอศรีเทพ และอำเภอหนองไผ่ แต่เพลงฉ่อยที่สืบทอดมาถึงปัจจุบันและมีชื่อเสียงแพร่หลาย คือ เพลงฉ่อยบ้านสะเดียง

ประวัติความเป็นมา แม่เพลงฉ่อยและพ่อเพลงฉ่อยต่าง ๆ ของชาวเพชรบูรณ์โดยเฉพาะนั้น จะมีเพลงฉ่อยบ้านสะเดียงเท่านั้น ที่เป็นชนดั้งเดิมของชาวเพชรบูรณ์ ซึ่งได้รับอิทธิพลของเพลงฉ่อยภาคกลาง

อุปกรณ์การเล่น เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบด้วย ฉาบ กรับ และโทน เครื่องประกอบจังหวะ ในเวลาต่อมาได้มีการปรับมือและการร้องรับเท่านั้น

การแต่งกาย ทั้งชายและหญิงมีการแต่งการคล้ายกันคือนิยมนุ่งผ้าโจงกระเบน ฝ่ายชายใส่เสื้อคอกลมหรือคอพวงมาลัย ลายดอกสีสด มีผ้าขาวม้าคาดเอว ฝ่ายหญิงใส่เสื้อคอกลม หรือคอแหลม มีทั้งสีพื้นและลายดอกสีสด มีผ้าพาดไหล่คนละสี ไม่นิยมใส่เครื่องประดับ ทั้งชายและหญิงประแป้งเป็นลายพร้อยลักษณะคำประพันธ์ นิยมใช้กลอนหัวเดียวแบบเพลงพื้นบ้านทั่วไป โดยเฉพาะกลอนไลและกลอนลา เพราะหาคำลงสัมผัสได้ง่าย บทหนึ่งมีสองวรรค คำในวรรคตั้งแต่ 6 - 12 คำ คำสุดท้ายของวรรคหน้ามักจะมีสัมผัสกับคำที่สาม สี่ ห้า ของวรรคหลัง และคำท้ายบทส่งสัมผัสต่อเนื่องด้วยสระเสียงเดียวกันจนจบบท บทหนึ่งมีความยาวไม่จำกัด

วิธีเล่น เล่นกันเป็นชุด การร้องจะเริ่มตั้งแต่บทไหว้ครู โดยฝ่ายชายจะไหว้ครูก่อน ในระหว่างไหว้ครูจะไม่มีมีการปรบมือ หลังจากไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไหว้บิดามารดาแล้วก็จะถึงบทไหว้ครู เพลงต่อจากไหว้ครูก็จะเข้าบทเรียน ทำนองบทเกริ่น จะใช้ทำนองเพลงโคราชทั้งหญิงและชาย เนื้อเรื่องแบ่งเป็นสองฝ่ายคือหญิงเนื้อหนึ่ง ชายเนื้อหนึ่ง โต้ตอบกัน หลังจากเกริ่นแล้วก็จะเข้าเพลงดับต่าง ๆ ซึ่งมีจังหวะเพลงเหมือนกัน ระหว่างที่ร้องจะมีการปรบมือให้จังหวะมีลูกคู่ ร้องสอดแทรกทั้งว่าหนอยแน่หรืออู๋แม่ ซาล้าซา โดยตลอด ยกเว้นตอนจบจากบทการร้องอาจจะร้องไปจนจบบท แล้วลูกคู่จึงรับบรรทัดสุดท้ายวรรคหนึ่ง แล้วร้องใหม่อีกวรรคหนึ่ง ให้ลูกคู่ร้องสลับกันได้

ลำดับการเล่น ดำเนินไปแบบเดียวกับเพลงฉ่อย ในจังหวัดอื่น คือ

- บทไหว้ครู
- บทเกริ่น
- บทประ

การร้องโต้ตอบซึ่งประกอบด้วยดับต่าง ๆ บทลาหรือร้องลา เนื้อหาที่นำมาร้องในเพลงฉ่อย บ้านสะเดียง นอกจากจะมีการร้องโต้ตอบเชิงเกี่ยวพาราสีแล้ว ยังมีการนำเรื่องราวในวรรณคดี หรือนิทานพื้นบ้าน เช่น นกกระเจาบ ขุนช้างขุนแผน พระอภัยมณี ฯลฯ

2.2.5.3 ระเบียบราชภัฏเพชรบูรณ์ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องเทวรูป ประติมากรรม และทำร้ายรำจากคัมภีร์นาฏศาสตร์และประดิษฐ์ทำรำมี 24 ท่า เพลงที่ใช้ประกอบ ได้นำเพลงขอมดำเนินในอัตราชั้นเดียว นำมาขยายเป็นอัตราสองชั้น มาใช้บรรเลงประกอบการแสดง

การแต่งกาย นำมาจากเทวรูปที่ปรากฏในเมืองโบราณศรีเทพ และศึกษาเพิ่มเติมจากเครื่องแต่งกายของขอม ที่มีอายุใกล้เคียงกับอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ



ภาพที่ 4 : ระเบียบราชภัฏ

ที่มา : <https://phetchabunnativeshow.wordpress.com/ระเบียบราชภัฏ/>

2.2.5.4 รำเสื่อแถบลาน เป็นการรำที่มีมานานแล้ว พบที่ตำบลบ้านตัว อำเภอหล่มสัก แขนบลานเป็นภาษาพื้นเมืองแปลว่า แถบ จึงสามารถเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า รำเสื่อแถบลาน การตั้งชื่อตั้งตามลักษณะการแต่งตัวในเวลารำคือ เสื่อสำหรับแต่งตัวเวลารำจะมีแถบใบลานแห้งมาเย็บติดเป็นลวดลายต่าง ๆ สวยงาม การรำเสื่อแถบลาน จะออกแสดงในงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น เทศกาลเข้าพรรษา เทศกาลบุญบั้งไฟ (บ้องไฟ) ศิลปะการฟ้อนรำประเภทนี้มีอยู่ ณ ที่นี้ เพียงแห่งเดียวเท่านั้น แต่เริ่มมาแต่สมัยใดยังไม่มีผู้ใดทราบ

การแต่งกาย เสื่อที่ใช้เป็นเสื่อหม้อฮ่อมไม่มีปก แขนยาวทรงกระบอก ตามลำตัวและแขนเสื่อเย็บติดด้วยแถบลาน อ่อนที่ตากแห้งแล้ว กว้างประมาณ 1 เซนติเมตร ใช้กรรไกรตัดริมให้เป็นหยักสวยงาม แล้วนำไปเย็บติดกับเสื่อให้มีลวดลายตามที่ต้องการ อาจย้อมสีเหลืองอ่อน ๆ ก็ได้ เสื่อของผู้รำหญิง และชายจะเหมือนกัน ที่ต่างกันคือ ผู้ชายนุ่งกางเกงสีดำขาสั้นแบบชาวบ้าน ส่วนผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่นแบบชาวบ้าน ส่วนมากจะเป็นผ้าไหมมัดหมี่ ที่เอวจะติดกระดิ่งข้างละลูก เวลารำจะมีเสียงดังตามจังหวะกลอง นำฟังมาก ศีรษะทุกคนทั้งชายหญิงจะโพกผ้าแดง ผู้รำจะใส่เล็บ ซึ่งทำด้วยซี่ไม้ไผ่เล็ก ๆ สานเป็นกระบอก สำหรับใส่นิ้วมือ ปลายเล็บเรียวยาวประมาณ 1 ฟุต พันด้วยไหม หรือด้ายแดงสลับกับสีเหลือง และที่ปลายเล็บทำเป็นดอกแดง ดนตรี มีอยู่สามชนิด คือ กลองขนาดใหญ่ เรียกว่า กลองบั้ง เป็นกลองสองหน้า ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เจาะตรงกลาง ยาวประมาณ 1 - 3 ฟุต เวลาตีประกอบการรำต้องใช้สองคนหาม โดยหันหน้ากลองไปทางเดียวกับไม้คานหาม คนหลังเป็นผู้ใช้ไม้เล็ก ๆ ตีตามจังหวะที่ต้องการ ดนตรีชิ้นต่อมาคือ ฆ้อง เป็นฆ้องขนาดใหญ่หรือเล็กก็ได้ โดยทั่วไป มีขนาดใหญ่ ให้คนหามกลองคนหน้า หรือคนอื่นตีก็ได้ การตีต้องตีให้เข้ากับจังหวะเสียงกลองชิ้นที่สามคือ ฉาย ต้องตีให้เข้าจังหวะเสียงกลองเช่นกัน

ท่ารำและวิธีรำ เพียงแต่ยกมือที่ไล่เล็บยาว ๆ ขึ้นแล้วเดินไปตามจังหวะเสียงกลอง ฆ้อง และฉาบ เพื่อให้กระดิ่งที่ผูกไว้ที่เอวดังไปตามจังหวะ ส่วนมือก็รำไปตามที่ต้องการ



ภาพที่ 5 : รำเสื่อแถบลาน

ที่มา : <http://www.prapayneethai.com/รำเสื่อแถบลาน>

2.2.5.5 รำโจ่งหรือรำโทน

รำโจ่ง (รำโทน) เป็นการละเล่นพื้นบ้านแถบอำเภอวิเชียรบุรี นิยมเล่นในเทศกาลสงกรานต์ ตอนเย็นหรือตอนค่ำ โดยแบ่งหญิงชายไว้คนละพวก สมมติให้ฝ่ายชายเป็นวัว ฝ่ายหญิงเป็นคนต้อนวัว ให้ฝ่ายหญิงไล่ต้อนฝ่ายชายเมื่อได้จนครบแล้ว จึงชวนกันออกมารำโดยให้ผู้ชายอยู่ในวง ในท่าทำเหมือนกำลังล้อมคอก ระหว่างไล่ต้อนและรำนี้ ใช้โทนตีให้จังหวะประกอบการรำ ดั่งโจ่ง จะโจ่ง ครีม ครีม จึงเรียกว่า รำโจ่ง



ภาพที่ 6 : รำโจ่ง

ที่มา : นิตากานต์ ชุ่ม (25 มกราคม พ.ศ. 2566)

2.2.5.6 รำกลองยาว มีความแตกต่างจากรำกลองยาวที่อื่น คือ จะเน้นการแต่งกายแบบโบราณ นุ่งผ้าโจงกระเบน ใส่เสื้อแขนกระบอก หลากสี มีผ้าสีผูกเอว และคาดศีรษะ โดยใช้ผ้าสีฉูดฉาด เช่น เหลือง แดง ชมพู เครื่องดนตรีประกอบด้วยกลองยาว ห้าลูก ฉิ่ง ฉาบ ซ้อง ปี่ชวา ซอฮู้ พิณ และ แคน



ภาพที่ 7 : รำกลองยาว

ที่มา : <https://district.cdd.go.th/muang-phetchabun/2019/01/27/>

ร่วมงานกาชาดมะขามหวาน/

2.2.5.7 การละเล่นตบเต่า เล่นกันอยู่ในแถบพื้นที่ทางตอนเหนือของจังหวัดเพชรบูรณ์คือ อำเภอหล่มสัก และอำเภอหล่มเก่า เคยนิยมเล่นกันมากในสมัยก่อน คล้ายการแสดงลิเก ละครนอก และหมอลำ เป็นบทร้อยกรองพื้นถิ่นอีสานลักษณะหนึ่ง มีทำนองขับล้าอยู่สองทำนองคือ

- ทำนองเร็วหรือทำนองแมงตบเต่า ใช้สำหรับลำแทรกให้ตลก สนุกสนาน ทำนองแมงตบเต่า มีส่วนคล้ายทำนองกลอน

- ทำนองช้าหรือทำนองโอ่หนึ่งสี่ มักใช้สำหรับดำเนินเรื่องตอนสำคัญต่าง ๆ ท่วงทำนองมีลักษณะบ่งบอกถึงความโศกเศร้า และวิงวอน

จำนวนผู้เล่น สมัยโบราณใช้ผู้ชายล้วน ไม่จำกัดจำนวน ประมาณ 5 - 10 คน ปัจจุบันมีผู้หญิงเข้ามาร่วมแสดงด้วย

การแต่งกาย ผู้แสดงแต่งกายเลียนแบบเครื่องแต่งกายของลิเกคือ ตัวพระ นุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อสีมีสายสังวาล ทับทรวง ตัวนาง นุ่งผ้าขึ้นพื้นเมือง หรือนุ่งผ้าจีบหน้านาง สวมเสื้อสี หรือผ้าสไบเฉียง มีเครื่องประดับให้สวยงาม สำหรับผู้เล่นที่เป็นกษัตริย์รวมทั้งพระญาติวงศ์ จะนิยมสวมเทริด โดยนำมาไม่ไผ่มาสานและตกแต่งด้วยกระดาษตะกั่วสีต่าง ๆ ให้ดูสวยงาม

เครื่องดนตรี ที่ใช้ประกอบการเล่นคือ ระนาด 1 ราว กลอง 1 ลูก แคน 1 - 2 เต้า ฉิ่ง 1 คู่ พิณ 1 ตัว ฉาบ 1 คู่ ซอฮู้ 1 คัน (กระโหลกซอทำด้วยปี่) เรื่องที่เล่น ใช้วรรณกรรมอีสานเรื่องต่าง

ๆ และเรื่องจากบทละคร เช่น ท้าวสีทน นางสิบสอง ท้าวสุริยวงศ์ การะเกด นางแดงอ่อน ท้าวกำตา คำ จำปาสีตัน พระเวสสันดร ท้าวผาแดงนางไอ่ ขุนทิง ขุนเทือง นางผมหมอม ปลาแดกปลาร้า สังข์ ศิลป์ชัย ลิ่นทอง โสวัต

วิธีการเล่น ก่อนเล่นต้องบูชาหรือไหว้ครูก่อน ผู้เล่นทุกคนออกมารายรำหน้าเวทีเรียกว่า แห่ ท้าวแห่ นาง เป็นการรำเบิกโรงก่อนที่จะเริ่มเล่น ผู้เล่นที่ออกมาเล่นครั้งแรก ทุกคนต้องร้องขึ้นต้นด้วย บทไหว้ครู เพื่อเป็นการขอพรให้ผู้เล่าสามารถในการรำ และขับลำโดยไม่ติดขัด จากนั้นจึงแนะนำ ตัวเอง เล่นเป็นใครในเรื่องนั้น การละเล่นดับเต่าจะสนุกหรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้เล่น การเล่นดับเต่าสามารถ เล่นได้ทุกโอกาสในงานมงคลและอวมงคล¹⁰

2.2.5.8 การละเล่นแม่ นางตั้ง นิยมเล่นในหมู่บ้านชนบทตั้งแต่สมัยโบราณ โดยนำ อุปกรณ์ของใช้ในชีวิตประจำวันของชาวบ้านมาเป็นอุปกรณ์การเล่น คือ กระจด ที่ใช้พัดข้าว ร่อนข้าว และใช้ตากอาหารมาใช้ การละเล่นนางตั้ง ที่ใช้เป็นอุปกรณ์การเล่น ส่วนคำว่านางตั้ง เป็นเพราะการเล่นชนิดนี้มักนิยมใช้ผู้หญิงเล่น จึงเรียกการเล่นนี้ว่า นางตั้ง มักเล่นในบริเวณวัด และนิยมเล่นกันในงานสงกรานต์ มีผู้เล่นจำนวนตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป แบ่งเป็นสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งใช้ผู้หญิงถือกระจดสอง คน กลุ่มที่สองเป็นผู้ร้องเพลงเชิญนางตั้ง

อุปกรณ์การเล่น แบ่งออกเป็นสองประเภทคือ อุปกรณ์ที่เป็นเครื่องเช่นไหว้ประกอบด้วย ชั้นห้าคือ ดอกไม้ รูปเทียน 5 ชุด แป้ง กำไลมือ น้ำหอม แหวน เสื้อผ้าผู้หญิง กระจก ตะเกียง หวี ตะแกรง อุปกรณ์ที่ใช้ในการเล่นประกอบด้วย กระจด 1 ใบ สากตำข้าว ครกไม้ 2 อัน

วิธีการเล่น ก่อนการเล่นต้องเตรียมเครื่องมือเช่นไหว้ทุกอย่างให้ครบถ้วน แล้วนำสิ่งของ ทั้งหมดนำมาใส่ไว้ในตะแกรง และจุดไฟที่ตะเกียง นำไปวางตอนปลายสากข้างใดข้างหนึ่ง

ขั้นตอนที่ 1 นำปูนที่ใช้กินกับหมากที่สากตำข้าว และครกไม้ทั้งสองข้าง ระหว่างด้านบนและด้านล่างให้รอบทั้งสองข้าง และที่กระจดใช้ปูนกินกับหมาก ทำเครื่องหมาย กากบาทตรงกลาง ด้านหลังของกระจด

ขั้นตอนที่ 2 นำสากตำข้าว ครกไม้ทั้งสองอัน มาวางขนานกัน ห่างกัน พอประมาณแล้วจึงนำกระจดคว่ำหน้า ลงมาวางไว้บนสากตำข้าว ให้ขอบทั้งสองของกระจด ให้ตรงกับ รอยปูนที่ทำเครื่องหมายไว้บนสากตำข้าว

ขั้นตอนที่ 3 ใช้ผู้เล่นกลุ่มที่หนึ่ง ซึ่งเป็นผู้หญิงสองคน นั่งหันหน้าชนกัน ระหว่างสากไม้ และกระจด ใช้มือทั้งสองจับที่ขอบกระจด

¹⁰ สุภารัตน์ บุญเกียน, ประทีป นกปี. "ดนตรีประกอบการแสดงแม่ดับเต่า." มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 2560.

ขั้นตอนที่ 4 ให้ผู้ร่วมเล่นอื่น ๆ ในกลุ่มที่สองที่เหลือร้องเพลง ตบมือหรือเคาะภาชนะที่ทำให้เกิดเสียง เพื่อเป็นการประกอบจังหวะ

เพลงที่ใช้ประกอบการเล่นเป็นเพลงเชยนางดั่งให้มาสิงในกระดิ่ง โดยร้องช้า ๆ หลายรอบจนกว่านางดั่งจะเข้ามาสิงที่กระดิ่ง เมื่อนางดั่งเข้ามาสิงที่ในกระดิ่งแล้ว กระดิ่งจะดีดไปมาอย่างช้า ๆ แล้วเร็วขึ้น ทำให้ผู้เล่น คือ ผู้จับกระดิ่งต้องลุกจากที่แล้วเดินตามกระดิ่งเพื่อนำไปหาเครื่องเช่นไห้ว ถ้าคนยกเครื่องเช่นไห้ววิ่งหนีกระดิ่งก็จะตาม เมื่อตามทันก็จะตีคนที่นำเครื่องเช่นไห้วหนี ดังนั้น จึงเกิดการตาม การหนีทำให้ผู้คนแตกตื่น ทำให้เกิดความสุขสนาน

หลังจากนั้นก็ให้นำเครื่องเช่นไห้วไปวางไว้กับที่กระดิ่งจะนำผู้เล่นทั้งสองมาหาเครื่องเช่นไห้ว แล้วกระดิ่งก็จะดีดตีเครื่องเช่นไห้วในตะแกรง จนกระจัดกระจายแล้วค่อย ๆ หยุดไปถือเป็นการหยุดเล่น ถ้าจะเล่นใหม่ต้องเปลี่ยนตัวผู้เล่นทั้งสองคนที่ถือกระดิ่งทุกครั้ง และเตรียมเครื่องเช่นไห้วใหม่ทุกครั้ง



ภาพที่ 8 : การละเล่นแม่นางดั่ง

ที่มา : <https://www.museumthailand.com/th/4118/storytelling/แม่นางดั่ง/>

2.2.6 เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์

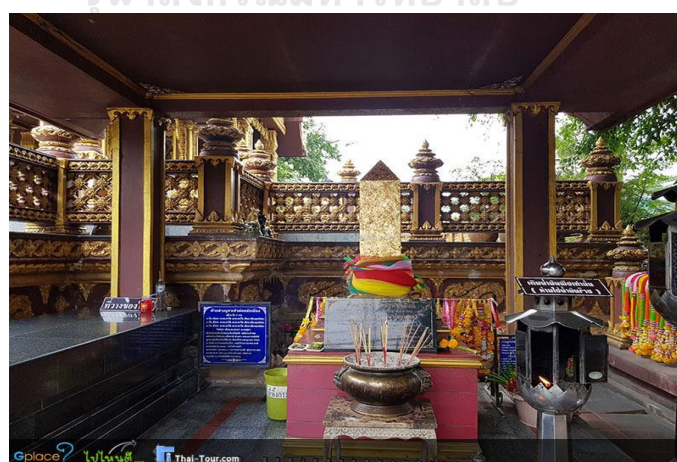
2.2.6.1 ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ เป็นประเพณีที่นำเอาประเพณีการทำบุญสารท มาผสมผสานกับความเชื่อในเรื่อง อิทธิปาฏิหาริย์ของพระพุทธรูปองค์หนึ่งมีนามว่า พระพุทธมหาธรรมราชา อันเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคูเมืองของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยจัดขึ้นในงานเทศกาลสารทไทย ตรงกับวันแรม 15 ค่ำ เดือนสิบ เป็นประเพณีที่แปลกไปจากจังหวัดอื่น ๆ



ภาพที่ 9 : อุ้มพระดำน้ำ

ที่มา : <https://www.tripgether.com/ที่เที่ยวแนะนำ/ชวนเที่ยวงานประเพณีอุ้มพระดำน้ำ-ณ-เมืองเพชรบุรี-19-23-ก-ย-นี้/>

2.2.6.2 หลักรเมืองเพชรบุรี ตั้งอยู่บนถนนหลักเมือง ใกล้ศาลากลางจังหวัด ประวัติของเสาหลักเมืองปรากฏหลักฐานว่า เมื่อปี พ.ศ.2447 สมเด็จ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนำเสาหินมาจากเมืองศรีเทพ เสาหินหลักเมืองดังกล่าวมีลักษณะพิเศษกว่าเสาหลักเมืองอื่น ๆ คือ มีความเก่าแก่เป็นเสาหินทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ส่วนบนเป็นรูปสี่เหลี่ยมปลายมน ขนาดด้านหน้ากว้างประมาณ 30 เซนติเมตร ด้านข้างประมาณ 15 เซนติเมตร ฝังลงในดินโผล่สูงจากพื้นศาลประมาณ 85 เซนติเมตร มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า ศาลหลักเมืองน่าจะตั้งอยู่บริเวณวัดมหาธาตุและก่อนที่จะย้ายมาอยู่ ณ ที่ปัจจุบันนั้นศาลหลักเมืองอยู่ที่โรงเรียนโฆษิตวิทยา การจัดสร้างศาลหลักเมืองใหม่จัดทำเมื่อปี พ.ศ.2503



ภาพที่ 10 : หลักรเมืองเพชรบุรี

ที่มา : <https://www.gplace.com/pic/36411>

2.2.6.3 หลักเมืองนครบาลเพชรบูรณ์ ตั้งอยู่ริมทางหลวงหมายเลข 21 ถนนสายสระบุรี - หล่มสัก ตรงที่แยกบ้านปูนน้ำเต้า อำเภอหล่มสัก เสาหลักเมืองทำด้วยไม้ มีลักษณะเสาหัวเม็ดทรงมัน สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2487 เนื่องจากในระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพา ทางรัฐบาลมีนโยบายย้ายเมืองหลวงไปอยู่ในที่ปลอดภัย จึงได้ประกาศใช้พระราชกำหนด ระเบียบบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ และสร้างพุทธบุรี พ.ศ.2487 ต่อมาได้มีการทำพิธีฝังเสาหลักเมืองนครบาลเพชรบูรณ์ เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2487 เดิมเสาหลักเมืองนครบาลเพชรบูรณ์ปล่อยทิ้งไว้ ต่อมามีการสร้างเป็นศาลหลักเมืองเป็นอาคารไม้จตุรมุข ตั้งอยู่บนเนินดิน ต่อมาได้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ เมื่อปี พ.ศ.2539 เป็นอาคารจตุรมุขยอดปราสาทแบบขอมและมีรูปแบบศิลปะอย่างอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์



ภาพที่ 11 : ศาลหลักเมืองนครบาลเพชรบูรณ์

ที่มา : <https://palanla.com/th/domesticLocation/detail/1976>

2.2.7 ศาสนสถาน และศาสนวัตถุ

2.2.7.1 วัดมหาธาตุเป็นวัดสำคัญของจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี อยู่ที่ตำบลในเมือง อำเภอเมือง ฯ เป็นวัดที่มีหลักฐานการก่อสร้างปรากฏอยู่ในลานทองคำ ที่พบจากกรุใต้ฐานเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ที่มีการขุดแต่งเมื่อปี พ.ศ.2510 สรุปลได้ว่าวัดมหาธาตุ สร้างขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ.1926 ภายในวัดมีโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุที่น่าสนใจหลายอย่าง ได้แก่ เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เจดีย์อิทธิพลศิลปะอยุธยาสององค์และฐานเจดีย์ศิลาแลง ใบเสมาสกัดจากหินทรายทั้งแท่งจารึกด้วยอักษรโบราณ เป็นต้น

พระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่ในวัดมีสององค์คือ หลวงพ่องาม ด้วยเหตุที่งามด้วยพระพุทธรูปลักษณะ สร้างด้วยทองสำริด ปางมารวิชัย ศิลปะสมัยอยุธยาตอนต้น สมัยอยู่ทรงรุ่นสาม หน้าตักกว้าง 36 นิ้ว ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถ ส่วนอีกองค์หนึ่งคือ หลวงพ่อเพชรมีชัย เป็นพระพุทธรูป

ปางมารวิชัย เนื้อทองสำริด หน้าตักกว้าง 36 นิ้ว เดิมชาวบ้านเรียกกันว่า หลวงพ่อวัดมหาธาตุ สันนิษฐานว่า สร้างพร้อมกันกับวัด ในปี พ.ศ.1926 ต่อมาเปลี่ยนเป็นเรียกว่า หลวงพ่อเพชรมีชัย เพราะถือเอาคำพูดของเจ้าพระยาจักรี แม่ทัพไทยที่ตีฝ่าวงล้อมทัพพม่า ที่ยกมาล้อมเมืองพิษณุโลก มาอยู่ที่เมืองเพชรบูรณ์ แล้วยกกองทัพกลับไปตีเมืองพิษณุโลกกลับคืน ขณะเดินทัพผ่านวัดมหาธาตุ ได้พาทหารไปนมัสการพระพุทธรูป เสร็จแล้วแปลงเสียงอันดังว่า มีชัย ท้าวทั้งกองทัพ จึงได้ชื่อต่อมาว่า หลวงพ่อเพชรมีชัย

วัดมหาธาตุ เป็นวัดที่เจ้าเมืองเพชรบูรณ์เป็นผู้สร้าง ต่อมากลายสภาพเป็นวัดร้างจนถึงปี พ.ศ.2447 สมเด็จ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ มีรับสั่งให้พระยาเพชรรัตน์ (เพ็ญ) เจ้าเมืองเพชรบูรณ์ เกณฑ์คนมาบูรณะวัดมหาธาตุครั้งใหญ่ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อประมาณปี พ.ศ.2453 มีพระราชพิธีราชาภิเษก ทรงรับน้ำอภิเษกจากเจ้าเมืองต่าง ๆ เจ้าเมืองเพชรบูรณ์ได้นำน้ำจากสระบน ในวัดมหาธาตุไปร่วมพิธีด้วย วัดมหาธาตุ ได้รับการยกฐานะเป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อปี พ.ศ.2536

2.2.7.2 วัดไตรภูมิ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำป่าสัก ในเขตอำเภอเมือง ฯ เป็นวัดขนาดเล็ก ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปมหาธรรมราชา พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องปางสมาธิ ศิลปะลพบุรี หล่อด้วยทองสำริด หน้าตักกว้าง 13 นิ้ว สูง 18 นิ้ว ไม่มีฐาน ชาวเพชรบูรณ์กำลังเตรียมสร้างมณฑปเพื่อให้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปองค์นี้

2.2.7.3 สระแก้ว ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง ฯ เป็นวัดเก่าแก่สมัยอยุธยา เดิมมีวัดพระสิงห์ และวัดพระเสือ ตั้งกระหนาบอยู่ทั้งสองข้าง แต่ปัจจุบันรวมเป็นวัดเดียวกัน ภายในวัดมีเจดีย์เก่าขนาดเล็ก

2.2.7.4 วัดไพโรสถ์ศักตาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ อยู่ในเขตอำเภอหล่มสัก ในวัดมีพระอุโบสถหลังเก่า มีรูปทรงสวยงามมาก มีลายปูนปั้นที่หัวเสา มีคันทวยแกะไม้สวยงาม นับเป็นโบสถ์แบบเฉพาะที่เหลืออยู่น้อย

2.2.7.5 วัดศรีมงคล ตั้งอยู่ในเขตอำเภอหล่มสัก ริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2354 เดิมเป็นวัดที่มีป่ารกมาก เรียกว่า วัดป่า ต่อมาเรียก วัดกลาง เพราะตั้งอยู่ใจกลางเมืองหล่มสัก ต่อมาเรียกว่า วัดศรีมงคล ภายในวัดมีโบราณสถานได้แก่ สถูปเจดีย์ ชาวบ้านเรียกว่า เจดีย์พระยาพานทอง นอกจากนั้นภายในวัดยังมีพระพุทธรูปจำลอง

2.2.7.6 วัดศรีบุญเรือง ตั้งอยู่ในเขตอำเภอหล่มสัก สร้างเมื่อปี พ.ศ.2338 สิ่งสำคัญภายในวัดประกอบด้วย พระพุทธรูปสี่อหังการ ฐานพระพุทธรูปจารึกอักษรล้านช้าง ศิลปะแบบลาว อุโบสถ ศิลปะลาว และเจดีย์ทรงดอกบัวเหลี่ยม ยอดมุงฐานสูง มีลวดลายปูนปั้นรูปกลีบบัว มีลักษณะคล้ายพระธาตุหลวงในนครหลวงพระบาง

2.2.7.7 วัดตุมคามณี ตั้งอยู่ในตำบลบ้านหวาย อำเภอหล่มสัก มีพระธาตุตุมคามณี ซึ่งมีลักษณะศิลปกรรมเช่นเดียวกับ พระธาตุขามแก่น จังหวัดขอนแก่น

2.2.7.8 วัดโคกปรือ (วัดสระลงจอบ) ตั้งอยู่ในตำบลบึงกระจับ อำเภอวิเชียรบุรี พบซากศิลาแลง สระน้ำโบราณ ภาชนะดินเผา เครื่องสังคโลก และเครื่องโลหะโบราณเป็นจำนวนมาก

2.2.7.9 วัดเพชราราม ตั้งอยู่ที่ตำบลในเมือง อำเภอเมือง ฯ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2500 มีแผนผังและสถาปัตยกรรมของวัดสวยงาม มีปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ คือ มณฑปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พร้อมด้วยพระไพรีพินาศ พระพุทธรูปจำลอง

2.2.7.10 วัดวิชัยบุญญาราม ตั้งอยู่ในตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2529 มีพื้นที่ประมาณ 30 ไร่ มีปูชนียสถานที่สำคัญคือ เจดีย์พระบรมธาตุ กาญจนภิเษกเขาค้อ มีความกว้าง 40 หลา สูง 69 หลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ได้พระราชทานพระบรมสารีริกธาตุ และพระธาตุนครหันท ประดิษฐานในองค์พระเจดีย์ นับเป็นปูชนียสถานที่สูงที่สุดในจังหวัดเพชรบูรณ์ ตั้งเด่นเป็นสง่า ในท่ามกลางเนินเขาใหญ่น้อย วัดที่ทรงคุณค่าทรงศิลปะยังได้พบทั่วไปในจังหวัดเพชรบูรณ์ เช่น เจดีย์วัดทุ่ง เจดีย์วัดโพธิ์ชัย พระเจ้าตากแดด วัดโพธิ์ชัย ส่วนใหญ่จะอยู่แถบอำเภอตอนบน¹¹

2.3 ประวัติความเป็นมาของอำเภอวิเชียรบุรี

อำเภอวิเชียรบุรี เดิมชื่อว่า "เมืองท่าโรง" ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้า ให้เปลี่ยนชื่อเป็นเมืองวิเชียรบุรี เรียกฐานะเป็นเมืองตรี ได้รวบรวมเมืองชัยบาดาลและเมืองบัวชุม ขึ้นตรงต่อเมืองวิเชียรบุรี จนกระทั่งเมื่อตั้งมณฑลเพชรบูรณ์ในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้มีการเปลี่ยนแปลง โดยยกฐานะเมืองวิเชียรบุรีเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อปี พ.ศ. 2441 ต่อมาเมื่อมีพระราชกฤษฎีกา ลงวันที่ 17 เมษายน 2482 เปลี่ยนชื่ออำเภอวิเชียรบุรีเป็นอำเภอท่าโรง จนกระทั่งเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2487 จึงได้กลับมาใช้ชื่ออำเภอวิเชียรบุรี จนมาถึงทุกวันนี้ เมื่อนับถึงปีปัจจุบัน อำเภอวิเชียรบุรีได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอมาเป็นเวลารวม 111 ปี อำเภอวิเชียรบุรี มีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่สักการะของประชาชนชาวอำเภอวิเชียรบุรี และอำเภอใกล้เคียง คือสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยมีประวัติว่า เมื่อครั้งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระอุปราชครองเมืองพิษณุโลก เมื่อปี พ.ศ. 2125 ได้เสด็จกรีธาทัพมาปราบกบฏพระยาละแวก พระองค์ทรงให้พระยาศรีกรมอรรถน์เจ้าเมืองวิเชียรบุรี และพระยาชัยบาดาลเจ้าเมืองชัยบาดาล เป็นทัพหน้าตีทัพกบฏพระยาละแวก สำหรับทัพหลวงสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้เสด็จมายังทัพที่เมืองวิเชียรบุรี ณ สถานที่ก่อสร้างศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช อำเภอวิเชียรบุรีในปัจจุบัน

¹¹ ข้อมูลทั่วไปจังหวัดเพชรบูรณ์ [ออนไลน์] , 30 ธันวาคม 2565. แหล่งที่มา

- วันที่ 3 พฤษภาคม 2474 ตั้งตำบลสระกรวด แยกออกจากตำบลนาตะกรุด (ตำบลศรีเทพในปัจจุบัน) และตำบลบ่อไร่
- วันที่ 17 เมษายน 2482 เปลี่ยนแปลงชื่อตำบลนาตะกรุด อำเภอวิเชียร เป็น ตำบลศรีเทพ เปลี่ยนแปลงชื่อตำบลวิเชียร อำเภอวิเชียร เป็น ตำบลท่าโรง และเปลี่ยนแปลงชื่ออำเภอวิเชียร จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็น อำเภอท่าโรง
- วันที่ 9 พฤษภาคม 2487 เปลี่ยนชื่ออำเภอท่าโรง จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นอำเภอวิเชียรบุรี
- วันที่ 15 ตุลาคม 2499 จัดตั้งสุขาภิบาลวิเชียรบุรี ในท้องที่บางส่วนของตำบลท่าโรง
- วันที่ 27 ธันวาคม 2503 แยกพื้นที่ตำบลกองมูล ตำบลกันจู้ และตำบลบ้านโกชน อำเภอวิเชียรบุรี มาตั้งเป็น กิ่งอำเภอหนองไผ่ ขึ้นกับอำเภอวิเชียรบุรี
- วันที่ 14 สิงหาคม 2504 โอนพื้นที่กิ่งอำเภอหนองไผ่ อำเภอวิเชียรบุรี ไปขึ้นกับ อำเภอเมืองเพชรบูรณ์
- วันที่ 1 กันยายน 2507 จัดตั้งสุขาภิบาลสว่างวัฒนา ในท้องที่บางส่วนของตำบลสระกรวด
- วันที่ 17 มกราคม 2510 จัดตั้งสุขาภิบาลพุเตย ในท้องที่บางส่วนของตำบลสระกรวด
- วันที่ 2 พฤษภาคม 2510 ตั้งตำบลพุเตย แยกออกจากตำบลสระกรวด ตั้งตำบลสามแยก แยกออกจากตำบลท่าโรง
- วันที่ 2 เมษายน 2511 ตั้งตำบลโคกปรัง แยกออกจากตำบลท่าโรง ตั้งตำบลสระประดู่ แยกออกจากตำบลสามแยก ตั้งตำบลชัยสมบูรณ แยกออกจากตำบลสามแยก ตั้งตำบลพุขาม แยกออกจากตำบลพุเตย ตั้งตำบลโคกสะอาด แยกออกจากตำบลสระกรวด ตั้งตำบลคลองกระจิง แยกออกจากตำบลศรีเทพ และตำบลสระกรวด
- วันที่ 1 ธันวาคม 2513 แยกพื้นที่ตำบลศรีเทพ ตำบลสระกรวด ตำบลโคกสะอาด ตำบลคลองกระจิง และตำบลนาสนุ่น อำเภอวิเชียรบุรี มาตั้งเป็น กิ่งอำเภอศรีเทพ ขึ้นกับอำเภอวิเชียรบุรี
- วันที่ 4 กันยายน 2516 ตั้งตำบลภูน้ำหยด แยกออกจากตำบลพุเตย
- วันที่ 8 กันยายน 2519 ยกฐานะจากกิ่งอำเภอศรีเทพ อำเภอวิเชียรบุรี เป็น อำเภอศรีเทพ
- วันที่ 25 กันยายน 2527 ตั้งตำบลบึงกระจับ แยกออกจากตำบลโคกปรัง
- วันที่ 1 มิถุนายน 2528 เปลี่ยนแปลงเขตสุขาภิบาลวิเชียรบุรี เพื่อความเหมาะสมในการบริหารกิจการและการทะนุบำรุงท้องถิ่น
- วันที่ 5 พฤศจิกายน 2528 ตั้งตำบลวังใหญ่ แยกออกจากตำบลพุเตย
- วันที่ 11 ธันวาคม 2529 ตั้งตำบลชัยน้อย แยกออกจากตำบลชัยสมบูรณ ตั้งตำบลยางสาว แยกออกจากตำบลน้ำร้อน
- วันที่ 25 พฤษภาคม 2542 ยกฐานะจากสุขาภิบาลวิเชียรบุรี และสุขาภิบาลพุเตย เป็นเทศบาลตำบลวิเชียรบุรี และเทศบาลตำบลพุเตย ตามลำดับ

- วันที่ 6 มิถุนายน 2550 จัดตั้งศาลจังหวัดวิเชียรบุรี
- วันที่ 7 กรกฎาคม 2554 ยกฐานะจากเทศบาลตำบลวิเชียรบุรี เป็นเทศบาลเมืองวิเชียรบุรี¹²

2.3.1 สภาพทั่วไปของอำเภอวิเชียรบุรี



ภาพที่ 12 : แผนที่แสดงพื้นที่ตำบลต่าง ๆ ในอำเภอวิเชียรบุรี

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอวิเชียรบุรี, 2549.

2.3.2 ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอวิเชียรบุรี เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเพชรบูรณ์ อำเภอวิเชียรบุรี ตั้งอยู่ตอนใต้ของจังหวัด ห่างจากศาลากลางจังหวัดมาทางทิศใต้ ประมาณ 107 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร มาทางทิศเหนือประมาณ 250 กิโลเมตร สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 67.90 เมตร มีพื้นที่ 1,632 ตารางกิโลเมตร อำเภอวิเชียรบุรีตั้งอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับ อำเภอข้างเคียง ดังนี้

ทิศเหนือติดต่อกับอำเภอป่าสัก

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอกำแพงแสน (จังหวัดชัยภูมิ) และอำเภอเสนา (จังหวัดลพบุรี)

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอศรีเทพ และอำเภอโคกเจริญ (จังหวัดลพบุรี)

¹² สภาพทั่วไปของอำเภอวิเชียรบุรี [ออนไลน์] , 30 ธันวาคม 2565. แหล่งที่มา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอไพศาลี (จังหวัดนครสวรรค์)

2.3.3 สภาพทั่วไปของตำบลท่าโรง

อำเภอวิเชียรบุรีเดิมเรียกว่า “เมืองท่าโรง” หรือ “เมืองศรีเทพ” ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งปราบกบฏเมืองเวียงจันทน์ พระศรีกรมורתน์มีความชอบมาก จึงโปรดให้ยกเมืองศรีเทพ หรือ เมืองท่าโรง เปลี่ยนนามมาเป็น เมืองวิเชียรบุรี ตามชื่อเขาแก้ว หรือเขากรมורתน์ เมื่อตอนมณฑลเพชรบูรณ์ สมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ลตฐานะเมืองวิเชียรบุรีเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดเพชรบูรณ์ ตามพระราชกฤษฎีกาลงวันที่ 17 เมษายน 2482 เปลี่ยนชื่อเป็น “เมืองท่าโรง” ตามชื่อเดิมในประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่าอาจจะมาจากคำว่า “ท่าลง” หรือ “ท่าลงเรือแม่น้ำป่าสัก” ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อกลับมาเป็นอำเภอวิเชียรบุรีอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2487 มาจนถึงวันนี้ประชาชนชาวอำเภอวิเชียรบุรีจึงได้ตกลงใจ ตั้งชื่อตำบลนี้เพื่อไม่ให้ ลืมเมืองท่าโรงว่า “ตำบลท่าโรง” เพื่อเป็นอนุสรณ์เตือนใจ

2.4 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม และประเพณี

จังหวัดเพชรบูรณ์ แบ่งลักษณะของประชากรออกเป็น 2 ส่วน คือ ทางตอนเหนือของจังหวัด ประกอบด้วยอำเภอหล่มสัก อำเภอหล่มเก่าและอำเภอน้ำหนาว ประชาชนส่วนใหญ่ มีพื้นเพและหลักแหล่งอยู่ที่เดิมมาก่อน จึงมีภาษาพูดท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมและประเพณีตลอดจนความคิดเห็นที่คล้ายคลึงหรือกลมกลืนกัน ส่วนอำเภอทางตอนใต้ของจังหวัด ประกอบด้วยอำเภอชนแดน อำเภอวิเชียรบุรี อำเภอบึงสามพัน อำเภอหนองไผ่ และอำเภอศรีเทพ มีประชากรอพยพมาจากจังหวัดอื่น ๆ เพื่อบุกเบิกพื้นที่ทำกินใหม่ โดยประมาณ ร้อยละ 56 ดังนั้น กิจกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นจึงแตกต่างกันไปตามลักษณะพื้นที่ กล่าวคือ ในพื้นที่อำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า มีประเพณีดั้งเดิมที่คล้ายกับภาคอีสาน เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีบุญแข่งเรือออกพรรษาประเพณีสงกรานต์ ในตัวจังหวัดเพชรบูรณ์ มีประเพณีเหมือนภาคเหนือภาคกลางทั่วไป ส่วนด้านใต้ของจังหวัดจะมีประเพณีที่ผสมผสานกันเป็นไปตามวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่อพยพเข้ามา

2.4.1 ภาษาถิ่น

จังหวัดเพชรบูรณ์มีประชากรที่เป็นคนพื้นบ้านซึ่งพูดภาษาถิ่นที่แตกต่างกันแต่ละท้องถิ่นนอกจากนี้ ยังมีประชากรที่อพยพจากส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทยใช้ภาษาถิ่นเดิมของตนและชาวไทยภูเขาที่พูดภาษาของเผ่าตน จึงทำให้วัฒนธรรมทางภาษาถิ่นของเพชรบูรณ์มีความหลากหลายภาษาถิ่นที่ใช้กันในจังหวัดเพชรบูรณ์ สรุปได้ดังนี้

กลุ่มภาษาหล่ม เป็นภาษาถิ่นที่ใช้กันในเขตอำเภอตอนบน ได้แก่ อำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก อำเภอน้ำหนาว ประชากรในเขตพื้นที่นี้ส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นเดิมภาษาพูดเป็นภาษาถิ่นดั้งเดิมครั้งอพยพ มาจากเมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว ภาษาหล่มมีการใช้ศัพท์ คล้ายกับภาษาไทยอีสาน แต่แตกต่างกันที่สำคัญ ภาษาหล่มจะมีสำเนียงคล้ายกับภาษาลาวที่ใช้พูดในเมืองหลวงพระบางในตำบลต่าง ๆ ในแต่ละ อำเภอ สำเนียงพูดจะแตกต่างกันเล็กน้อย แต่ภาษาสื่อสารกันได้เพราะใช้ศัพท์ใกล้เคียงกัน ปัจจุบันความ สะดวกทางการคมนาคมและการ ใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง จึงทำให้ภาษาไทยถิ่นกลางปะปนกับภาษาหล่ม เช่น พูดสำเนียงภาษาหล่ม โดยใช้ศัพท์ภาษาไทยถิ่นภาคกลาง

กลุ่มภาษาเพชรบูรณ์ กลุ่มภาษานี้จะพูดกันในเขตอำเภอเมืองเป็นภาษาที่มีสำเนียงเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะตัว คำศัพท์ที่ใช้มีทั้งภาษาถิ่นไทยกลาง และภาษาเพชรบูรณ์

กลุ่มภาษาเพชรบูรณ์ตอนใต้ คือ ภาษาที่ใช้กันในเขตอำเภอตอนใต้ซึ่ง ได้แก่ อำเภอบึงสามพัน อำเภอวิเชียรบุรี อำเภอศรีเทพ ภาษาที่ใช้พูดจะแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ภาษาถิ่นไทยภาคกลางซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนท้องถิ่นเดิม และภาษาพูดอีกกลุ่มหนึ่งคือ ภาษาอีสาน ผู้พูดภาษานี้ส่วนใหญ่เป็นประชากรที่อพยพมา จากจังหวัดต่าง ๆ ของภาคอีสาน แต่ประชากรส่วนใหญ่สามารถพูดภาษาเพชรบูรณ์ตอนใต้ได้ทั้งสองกลุ่มภาษา

กลุ่มภาษาถิ่นไทยกลาง เป็นภาษาที่ใช้พูดทั่วไปในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ เพราะเพชรบูรณ์เป็นเมืองที่มีประชากรมาจากหลายท้องถิ่นที่อพยพเข้ามา จึงใช้ภาษาถิ่นไทยกลาง กลุ่มภาษาเพชรบูรณ์ตอนใต้ คือ ภาษาที่ใช้กันในเขตอำเภอตอนใต้ซึ่ง ได้แก่ อำเภอบึงสามพัน อำเภอวิเชียรบุรี อำเภอศรีเทพ ภาษาที่ใช้พูดจะแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ภาษา ถิ่นไทยภาคกลางซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนท้องถิ่นเดิมและภาษาพูดอีกกลุ่มหนึ่งคือ ภาษาอีสาน ผู้พูดภาษานี้ส่วนใหญ่เป็นประชากรที่อพยพมาจากจังหวัดต่าง ๆ ของภาคอีสาน แต่ประชากรส่วนใหญ่สามารถพูดภาษาเพชรบูรณ์ตอนใต้ได้ทั้งสองกลุ่มภาษา

กลุ่มภาษาถิ่นไทยกลาง เป็นภาษาที่ใช้พูดทั่วไปในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ เพราะเพชรบูรณ์เป็นเมืองที่มีประชากรมาจากหลายท้องถิ่นที่อพยพเข้ามาจึงใช้ภาษาถิ่นไทยกลางในการสื่อสารแต่การใช้ภาษาจะมีศัพท์ภาษาเดิมผสมผสานกันบ้างภาษากลุ่มชาวนบ ชาวนบเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมของเพชรบูรณ์สืบเชื้อสายมาจากละว้า มีภาษาพูด เป็นภาษาชาวนบ ซึ่งคำศัพท์แตกต่างไปจากภาษากลุ่มอื่น ๆ

ปัจจุบัน ประชากรเชื้อสายชาวนบเป็น ชนกลุ่มน้อย มีชุมชนอยู่ที่บ้านน้ำเลา บ้านห้วยไคร้ อำเภอเมือง และ บ้านท่าด้วงอำเภอหนองไผ่

ภาษากลุ่มชาวนบ ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดเพชรบูรณ์มีรูปร่าง คล้ายกระทะมีภูเขา ล้อมรอบ ทุกด้าน จึงมีประชากรส่วนหนึ่งอาศัยอยู่บนเขา ชาวนบในจังหวัดเพชรบูรณ์ประกอบด้วย ชาวนบเผ่าม้ง เป็นส่วนใหญ่ และเผ่าอื่น ๆ เช่น ลีซอ เป็นต้น

2.4.2 ข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรม

2.4.2.1 ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช



ภาพที่ 13 : แสดงภาพศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

ที่มา : เพชรบูรณ์ดอทคอม, 2549.

ประวัติความเป็นมาศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช หรือศาลนเรศวร ตั้งอยู่ที่ หมู่ 12 ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ การก่อสร้างศาลนเรศวรตามพงศาวดารได้ กล่าวไว้ว่า ในสมัยรัชกาลสมเด็จพระมหาธรรมราชา เชมร ได้ยกทัพเข้ามากวาดต้อนประชาชนในเขตจังหวัด นครราชสีมา สมเด็จพระมหาธรรมราชาจึงมีพระบรมราชโองการให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราช คุมทัพชุดหน้ามาถึงแขวงเมืองวิเชียรบุรี แล้วโปรดให้พระยาศรีธมมรัตน์เจ้าเมืองวิเชียรบุรี ในขณะนั้น เป็นทัพหน้าไปตีทัพเขมร ที่เมืองนครราชสีมาให้แพ่พ่ายไป ชาววิเชียรบุรีเห็นว่าสมเด็จพระนเรศวรเคย เสด็จมาเมืองวิเชียรบุรี และทรงปราบกองทัพเขมรให้แตกพ่ายไป จึงได้หล่อพระบรมรูป และสร้างศาล ไว้เป็นที่เคารพสักการะ และเทิดพระเกียรติพระองค์ท่าน เดิมสร้างไว้ที่หน้า สถานีตำรวจภูธร อำเภอ วิเชียรบุรี ต่อมาได้ย้ายมาอยู่ ณ สถานที่ปัจจุบัน คือ บริเวณสนามบินวิเชียรบุรี ตำบลท่าโรง ห่างจาก ที่ว่าการอำเภอวิเชียรบุรีไปทางเหนือประมาณ 5 กิโลเมตรสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ เสด็จแทนองค์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงประกอบพิธีเปิดศาลสมเด็จพระนเรศวร เมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2526

2.4.2.2 วัดวิเชียรบำรุง (ท่าน้ำ)

วัดวิเชียรบำรุง ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านท่าน้ำ หมู่ที่ 13 ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ อุโบสถสร้างขึ้นใน พ.ศ. 2496 มีกำแพงแก้วล้อมรอบ วัดวิเชียรบำรุงเดิมเรียกว่า “วัดท่าน้ำ” ได้สร้างเป็นวัดขึ้นเมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2471 ขอนมาตโบราณ หรือเรียกว่า เรือมาต ประวัตินิยายย่อในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีใบบอกให้หัวเมืองหาไม้มาทำเรือพระที่นั่ง หัวเมืองเพชรบูรณ์สมัยนั้นให้แก่ครเดิด ให้คน ค้นหาจนพบไม้ตะเคียน (ไม้มาต) ต้น ตัดโคกรน และล่องมาตามลำน้ำป่าสัก ต้นไม้เกิดจมลงในดินหล่ม กว่าจะพบอีกที สักงอยเป็น 6 เดือน แล้วล่องผ่าน นครเดิดไปจนถึงสาวไห้ จังหวัดสระบุรี จึงรู้ว่า พระเจ้าแผ่นดินใช้จากหัวเมืองทางเหนือ ซึ่งมาจากลำน้ำ่านแล้ว ดำานแล้วเรือมาตเรียกอีกอย่างว่า “นางมาต ” ทั้งสอง รู้สึกเสียใจ จึงร้องไห้ จึงเป็นที่มาของอำเภอสาวไห้ ขอนมาตต้นนึ่งก็จมลง ส่วนขอนมาตต้นที่ลอยทวนน้ำป่าสัก หวังจะกลับวังบาลแต่ถึงวิเชียรบุรี ก็จมลงทางท่าน้ำทางทิศใต้ ของวัดท่าน้ำ หรือวัดวิเชียรบำรุง ทุกวันนี้ วัดวิเชียรบำรุงยังมีพระพุทธรูปไสยาสน์องค์ใหญ่ สวยงามมาก มีพระบรมสารีริกธาตุบรรจุ อยู่ที่อุระด้านซ้ายของพระองค์พระพุทธรูปไสยาสน์ เป็นที่สักการบูชาของชาวอำเภอวิเชียรบุรีเป็นอัน มาก นอกจากนั้น บริเวณวัดยังสร้างพระบรมรูปจำลองสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ นอกจากนั้นวัดมีสระขนาดใหญ่ เลี้ยงปลาจำนวนมาก เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของอำเภอวิเชียรบุรี

2.4.3 ศิลปวัฒนธรรมการแสดง การละเล่น ดนตรี

2.4.3.1 งานเทศกาลบวงสรวงดวงพระวิญญาณ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช งานประเพณีบวงสรวงดวงวิญญาณสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จัดขึ้นทุกวันที่ 25 มกราคม ของทุกปี ณ บริเวณศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช อำเภอวิเชียรบุรี ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ พ่อค้า ประชาชนทุกหมู่เหล่าจะนำอาหารคาวหวานและเครื่องสักการะต่าง ๆ มาร่วมพิธี บวงสรวงโดยจัดพิธี สงฆ์ และพิธีพราหมณ์ การอ่านประวัติความเป็นมากล่าวถวายสดุดี มีการรำใจถวาย มีการแสดง ศิลปะพื้นดาบของวิทยาลัยพลศึกษา มีการชนไก่ และอื่น ๆ อีกมาก ส่วนกลางคืนมี มหรสพสมโภช ตลอดคืน เช่น การตักมัจฉากาชาดลิเก มวย ดนตรี การแข่งขันเปตอง และประกวด วงดนตรีพื้นบ้าน การจัดสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์รายได้จากการจัดงาน เพื่อนำเงินเข้ามูลนิธิ ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

2.4.3.2 ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

งานประเพณีอุ้มพระดำน้ำวันสารทไทย ของอำเภอวิเชียรบุรี จัดขึ้นในวันแรม 11 ค่ำเดือน 10 ของทุกปี ซึ่งเป็นประเพณีที่บรรพบุรุษได้ปฏิบัติกันมา เป็นเวลาร่วม 100 กว่าปี เป็นความเชื่อและศรัทธาของประชาชนในท้องถิ่น

2.4.3.3 ประเพณีสงกรานต์

ประเพณีวันสงกรานต์ของชาวตำบลท่าโรง ก็เหมือนกับคนไทยภาคกลางทั่วไป โดยกระทำกันในวันที่ 13 - 15 เมษายน ของทุกปี เดิมวันสงกรานต์ถือว่าเป็นวันปีใหม่ของไทย ซึ่งยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องกันมาแต่โบราณ และเป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่งดงามฝังลึกอยู่ในชีวิตของคนไทย นอกจากนี้ในวันดังกล่าวรัฐยังประกาศให้เป็นวันครอบครัวของไทย โดยถือเป็นวันระลึกถึงคุณงามความดีของพ่อแม่ปู่ย่าตายายหรือบรรพบุรุษ และเป็นงานรื่นเริงในฤดูร้อนพร้อมกันไปด้วย เมื่อถึงวันสงกรานต์ ชาวตำบลท่าโรงทั้งชาย และหญิง เด็ก และผู้ใหญ่จะพากันไปทำบุญที่วัดในตอนเช้า โดยนำอาหาร ดอกไม้ธูปเทียนไปถวายพระทาบูญ อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ปู่ย่าตายายที่ล่วงลับไปแล้ว หรือนิมนต์พระไปสวดมนต์ทำบุญที่บ้าน ต่อจากนั้นช่วงบ่ายก็จะมีการรดน้ำดำหัวขอพรผู้ใหญ่ หรือบุคคลที่ตนนับถือ ช่วงเย็นก็จะมีการเล่นน้ำพระ และมีการละเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ รวมทั้งการรำโจ่งด้วย¹³

2.5 ความเป็นมาของการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง

อำเภอวิเชียรบุรีเป็นหนึ่งใน 15 อำเภอของจังหวัดเพชรบูรณ์ จากการศึกษาข้อมูลประวัติอำเภอ วิเชียรบุรี ทำให้ทราบว่าแต่เดิม ชื่อว่า “เมืองท่าโรง” ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าให้เปลี่ยนชื่อเป็นเมืองวิเชียรบุรี เรียกฐานะเป็นเมืองตรี ได้รวบรวมเมืองชัยบาดาล และเมืองบัวชุม ขึ้นตรงต่อเมืองวิเชียรบุรี จนกระทั่งเมื่อตั้งมณฑลเพชรบูรณ์ในสมัยสมเด็จพะจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยยกฐานะเมืองวิเชียรบุรีเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อปี พ.ศ. 2441 ต่อมาเมื่อพระราชาคณะฤๅกา

ลงวันที่ 17 เมษายน 2482 เปลี่ยนชื่ออำเภอวิเชียรบุรีเป็น อำเภอท่าโรง จนกระทั่งเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2487 จึงได้กลับมาใช้ชื่ออำเภอวิเชียรบุรี จนมาถึงปัจจุบันชาวอำเภอวิเชียรบุรีในอดีตนั้นมิ่วิถีชีวิตความเป็นอยู่เรียบง่าย ชาวบ้านในอำเภอสวนใหญ่ ประกอบอาชีพ ค้าขาย ทำไร่ทำนา ผู้คนในอำเภอมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเหมือนเครือญาติเดียวกัน จึงได้เกิดการละเล่นขึ้นมา การละเล่นรำโทน หรือที่ชาวบ้านนิยมเรียกกันว่า “รำโจ่ง” เป็นการเล่นที่ถือกำเนิดมาหลังตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่าผู้ใดเป็นผู้คิดค้นขึ้น แต่พอมีเค้าว่าในสมัยก่อนนั้น

¹³ วิไลพร บุญอินทร์ “หนังสือนาฏย ประดิษฐ์ อำเภอวิเชียรบุรี”.เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, 2538.

ชาวเมืองวิเชียรบุรีมักคิดติดต่อกับชายกับกรุงศรีอยุธยาหรือเมืองต่าง ๆ แถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา โดยอาศัยเส้นทางคมนาคม ทางลำน้ำป่าสักอยู่ตลอด จึงได้มีการนำเอาเครื่องดนตรีประเภทกลองโทน และฆ้อง รวมทั้งท่วงท่ารำจากการละเล่นรำวง การแสดงกลองยาวหรือลิเกของพื้นภาคกลาง แล้วนำมาคิดดัดแปลงท่วงท่ารำใหม่ตามภูมิปัญญาประยุกต์เข้ากับการดำเนินชีวิตประจำวันของตน ที่เมื่อยามหน้าแล้ง ยามว่างเว้นจากการทำไร่ทำนา เด็ก ๆ หนุ่มและสาว ๆ ในช่วงยามเช้า หรือบ่าย มักต้อนวัว และไล่วัวจากคอกปล่อยออกไปและเล็มกินหญ้า กินน้ำตามทุ่งไร่มุ่งนา ส่วนคนเลี้ยงบ้าง ก็พากันไปคุยกัน เล่นกันอยู่ตามร่มไม้ใหญ่ บ้างก็ลงลำห้วยบึงแม่น้ำ หรือเข้าไปในชายป่าที่อยู่ใกล้ๆ เพื่อหาเก็บผักหักพิน พอว้ออิมพลี แล้วจึงแยกย้ายกันต้อนกลับคืนบ้านของตนทำให้เกิดท่ารำย่ำรำเอื้อง อย่างช้า ๆ มีกลองโทน และฆ้องคอยตีเพื่อกำกับจังหวะ แต่ในปัจจุบันการละเล่นรำโองถูกปรับปรุงให้ เปลี่ยนไปตามความต้องการของผู้ชมทำให้การละเล่นรำโองที่สะท้อนวิถีชีวิตในอดีตถูกลบเลือนไป ใน ยุคปัจจุบันการละเล่นพื้นบ้านรำโอง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้มีเยาวชน สนใจที่จะสืบสาน และต่อยอด จึงทำให้การละเล่นพื้นบ้านรำโองเป็นที่รู้จักในปัจจุบัน การแสดงและ การละเล่นพื้นบ้านรำโองนั้น ในอดีตอำเภอวิเชียรบุรี กับอำเภอศรีเทพเป็นเมืองเดียวกัน มีวัฒนธรรม ประเพณีความเป็นอยู่ที่เหมือนกัน ต่อมาสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ลดฐานะวิเชียรบุรี เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยแยกเมืองวิเชียรบุรี ออกเป็น 4 อำเภอ คือ อำเภอศรีเทพ อำเภอหนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน อำเภอวิเชียรบุรี

ดังนั้นลักษณะการละเล่นพื้นบ้านรำโองของชาวบ้านท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ จึงเหมือนกับรำโองของชาวบ้านนาตะกรุด อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์มาก คือ จะเล่นในช่วงเทศกาล สงกรานต์หลังจากฤดูเก็บเกี่ยวแล้ว ชาวบ้านตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ถือว่าเป็นเวลาพักผ่อนชาวบ้านจะเล่นสงกรานต์กันในกลุ่มบ้านของตน โดยตอนกลางวันจะมีการรดน้ำดำหัวกัน เมื่อถึงช่วงเย็น ก็จะตีกลอง เรียกกันมาเล่น เช่น วิ่งวัว นาง สุ่ม นางควาย ลิงลม นางซ่าง รำวง และรำโอง เป็นต้น

รำโอง กับรำโองเป็นการรำอย่างเดียวกันเหตุที่ชาวบ้านท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัด เพชรบูรณ์ เรียกว่า รำโอง เพราะคำว่า โอง มาจากเสียงโองที่ตีดัง โองจะโองครึม จากเสียงจังหวะของ โองนั่นเอง ชาวบ้านจึงเรียกรำโองว่ารำโอง เป็นต้นมา

การละเล่นรำโองเป็นรำที่สนุกสนาน นิยมเล่นกันตั้งแต่ช่วงเย็นจนถึงกลางคืน สถานที่เล่น ไม่นิยม เล่นในบริเวณวัด การเล่นรำโอง ของชาวบ้านตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ไม่มีเนื้อร้องประกอบท่ารำจะมีเพียงแต่จังหวะโองเท่านั้น โดยผู้รำชายหญิงจะออกมารำกันเป็นคู่ เดินรำเป็นวงกลม ซึ่งลักษณะเหล่านี้ก็จะคล้ายกับการรำโองที่บ้านนาตะกรุด อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ แต่ลีลาการ ก้าวเท้า และกระทบเท้าไม่เหมือนกัน เพราะชาวบ้านตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ จะก้าวไปข้างหน้าทีละก้าว และย่อหม่อตามจังหวะ แต่ลีลา

ของมือตั่งวงเหมือนกันเท่านั้น

ต่อมา ชาวบ้านตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ร่วมกันสร้างศาลสมเด็จพระนเรศวรขึ้น ซึ่งในประวัติศาสตร์นั้น สมเด็จพระนเรศวรเคยยกทัพมาพักแรมที่เมืองวิเชียรบุรี ชาวบ้านได้สร้างศาล เพื่อสักการะบูชาดวงวิญญาณของท่าน เมื่อสร้างเสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ และพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลีพระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จแทนพระองค์ทรงประกอบพิธีเปิด ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2526 ดังนั้นชาวบ้านตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ จึงแยกตัวจากชาวบ้านนาตะกรุด อำเภอศรีเทพ ที่จะไปรำไทพอนในงานพิธีบวงสรวงศาลเจ้าพ่อศรีเทพ มาจัดพิธีบวงสรวงและรำโจ่ง ถวายดวงวิญญาณของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในอำเภอของตนเอง¹⁴



ภาพที่ 14 : รำโจ่ง

ที่มา : นิสากานต์ ชุ่ม (25 มกราคม พ.ศ. 2566)

2.5.1 ความเป็นมาทำรำของการละเล่นรำโจ่ง

กระบวนการทำรำนั้นได้นำทำรำของรำไทพอนของเดิมของชาวบ้านนาตะกรุด อำเภอศรีเทพ ซึ่งมีลีลาทำรำคล้ายรำโจ่งของชาวบ้านตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี เป็นต้นแบบการคิดทำรำขึ้นใหม่ เพื่อนำมาเพิ่มเติมให้มีทำรำที่หลากหลายน่าดูน่าชมยิ่งขึ้นพร้อมกันนี้ก็ได้นำเอาเนื้อเพลงรำวงซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านของชาวบ้านตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ เข้ามาประกอบในการรำครั้งนี้ เพื่อให้มีความครื้นเครงสนุกสนานกว่าเดิม สาเหตุที่ใช้ชื่อการละเล่นพื้นบ้านชุดนี้ว่ารำโจ่ง เพราะ โจ่ง เป็นชื่อเรียก รำไทพอน ของชาวบ้านตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

¹⁴ สัมภาษณ์, จิระ เพ็ชรวงค์, ครูภูมิปัญญา / ประวัติความเป็นมาการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง, 6 พฤศจิกายน, 2566

ซึ่งเป็นชื่อที่แปลก แตกต่างจากจังหวัดอื่น และเพื่อให้การละเล่น พื้นบ้านชุดนี้ เป็นเอกลักษณ์ของ เพชรบูรณ์ จึงใช้ชื่อการละเล่นพื้นบ้านชุดนี้ว่า รำโจ่ง

2.5.2 ลักษณะการแสดง

โดยมีจินตนาการในลักษณะการต้อนวัว ต้อนควาย ซึ่งแบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายหญิงกับฝ่ายชาย สมมุติให้ฝ่ายชายเป็นวัว ส่วนฝ่ายหญิงเป็นคนต้อนและไล่จับวัว โดยฝ่ายหญิง จะไปต้อนฝ่ายชายออกมาทีละคน ในขณะที่ไล่ต้อนจับกันอยู่นั้น จะมีสัญญาณโชนตีจังหวะเสียงดัง ครีม ครีม ครีม เมื่อจับได้แล้ว ฝ่ายหญิงจะควบคุมไว้ แล้วไล่ต้อนจับฝ่ายชายคนต่อไปจนหมด แล้วจึงชวนกันออกมารำฝ่ายหญิงจะรำเป็นวงกลมอยู่รอบนอก ฝ่ายชายจะรำอยู่วงใน ทำที่เหมือนถูกล้อมคอก ทำรำท่อนนี้จะเปลี่ยนไปตามจังหวะการตีของกลองโชน เสียงดัง “โจ่ง จ๊ะโจ่ง ครีม” จำนวน 7 เที้ยว แล้วเปลี่ยนเป็น “ครีม” 1 เที้ยว ในช่วงนี้ฝ่ายชายจะเปลี่ยนคู่รำ อาจจะไปข้างหน้า หรือถอยมารำกับคนข้างหลังก็ได้ พอรำรำกันจนเหนื่อยแล้วจึงพักพูดคุยกันหรือแยกย้ายกันกลับบ้านเรือนของตนครั้งเมื่อภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ได้มีผู้นำเอาการเล่นรำโจ่งไปประยุกต์เป็นการละเล่นต่าง ๆ เช่น รำเท็งบ่อง รำวงประยุกต์ เป็นต้น



ภาพที่ 15 : รูปปั้นการแสดงรำโจ่ง

ที่มา : <https://m.facebook.com/164709780873358/posts/244381742906161/>



ภาพที่ 16 : รูปปั้นการละเล่นรำโจ่ง

ที่มา : <https://m.facebook.com/164709780873358/posts/244381742906161/>

2.5.3 เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการละเล่นพื้นบ้าน

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบในการละเล่นพื้นบ้าน รำโจ่ง มีดังนี้

1. โทณ
2. ซ้องโหม่ง



ภาพที่ 17 : เครื่องดนตรีรำโจ่ง

ที่มา : <http://www.thaigoodview.com/node/17899>

1. โทน คือกลองหน้าเดียวที่เรียกกันในปัจจุบันว่า โทน เป็นเครื่องหนังชนิดเดียวที่ใช้ตี ประกอบจังหวะใน วงมโหรี เครื่องสี และวงปี่พาทย์ชาติแต่เดิม พ.ศ.1400 กล่าวไว้ว่าการที่เราเรียก กลองชนิดนี้ว่า ทับ นั้นเป็นกลองที่พวกอาหรับเรียกกลองของเขาอยู่แล้วในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ทางราชสำนักได้รับเอาแบบอย่างมาจากอินเดียอีกต่อหนึ่ง เราจึงได้ แบบอย่างมโหรีจากขอม แต่ได้ ดัดแปลงแก้ไขเพื่อให้เหมาะกับการบรรเลงเสียใหม่แต่เดิมนั้นใช้บัณเฑาะว์ ต่อมาใช้ ทับเข้า มาแทน บัณเฑาะว์นอกจากนี้โทยังแพร่หลายไปยังหมู่ประชาชนทั่วไป โดยนำไปตีเล่น เพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลินโดยเฉพาะตอนเย็นและหัวค่ำ ตามบริเวณลานบ้านก็คงจะมีการเต้น และ การรำประกอบ อีกด้วย โทนนั้นทำด้วยดินรูปเหมือนขวดไม่มีก้น แต่หุ้มหนังแทน มีเชือกผูกสำหรับแขวนคอได้ แต่ใน การ ที่เรียกทับเป็นโทยังในสมัยหลังนี้น่าจะเกิดขึ้นดังนี้ ทับนั้น ถ้าตีอยู่ในวงมโหรี หลักในการตีนั้นใช้ฝ่า มือตีลงเฉียงๆ ปาดลงไปบนหน้ากลองเสียงจะดัง ทึม หรือ ทิง แล้วแต่จะเรียกโทยัง ใช้ฝ่ามือตีลงไปตรง ๆ หน้ากลอง ไม่ต้องปาดหรือตีเฉียงหน้ากลอง เสียงกลองจะดัง โท้น โท้น โท้น

สรุปได้ว่า โทน(ทับ) นี้เป็นกลองหน้าเดียวที่เป็นเครื่องกำหนดประโยคของเพลงที่มีมา



ภาพที่ 18 : โทน เพชรบูรณ์

ที่มา : <https://m.facebook.com/164709780873358/posts/244381742906161/>

2. ซ้องโหม่ง คือซ้องของเรามีหลายขนาด ขนาดที่หน้ากว้างวัดผ่านศูนย์กลางได้ 30 เซนติเมตร ถึง 45 เซนติเมตร ตีได้ยินเป็นเสียง โหม่ง โหม่ง เรียกชื่อตามเสียงว่า ซ้องโหม่ง ชาวไทยคง จะรู้จักใช้เครื่องดนตรีชนิดนี้มา เก่าแก่มานานคู่กับกลองในภาษาพูดและภาษาเขียนจึงกล่าวถึงเครื่องตี 2 ชนิดนี้ว่า ซ้องกลอง และแต่ เดิมได้นำเอาซ้องกับกลองมาใช้ในการตีเป็นสัญญาณบอกกำหนด ระยะเวลา กลางคืนใช้ตีกลองได้ยินเสียง ตุ่มๆ หรือ ทุ่ม จึงเรียกละเวลากลางคืนว่า ทุ่ม และกลางวันใช้ตี

ฆ้องได้ยินเป็นเสียง โหม่งๆ หรือ โมงๆ จึงเรียกเวลากลางวันว่า ม่ง การแบ่งส่วนเวลาในภาษาไทยจึงเรียกว่า ทุ่ม และ โมง ตีตปากมาจนทุกวันนี้



ภาพที่ 19 : ฆ้องโหม่ง

ที่มา : <http://tkapp.tkpark.or.th/stocks/content/opendream/instruments1/120>

2.5.4 การแต่งกายการละเล่นพื้นบ้าน

การแต่งกายการละเล่นพื้นบ้าน รำโจ่ง มีดังนี้

การแต่งกายของผู้ชาย

1. เสื้อคอกลม
2. นุ่งผ้าโจ่งกระเบน
3. ผ้าขาวม้าคาดเอว

การแต่งกายของผู้หญิง

1. เสื้อใคอกลง
2. นุ่งผ้าโจ่งกระเบน
3. เข็มขัด



ภาพที่ 20 : เครื่องแต่งกายในอดีต
ที่มา : หนังสือรำโจ่ง มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

2.6 งานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้อง

พจนีย์ กงตาล (2545)

นฏการบนลานขวง : การฟ้อนแคนของชาวไทยโห่งในจังหวัดนครปฐม

งานวิจัยฉบับนี้ ได้ทำการศึกษาที่มาและประเพณีการเล่นคอนฟ้อน แคนของชาวไทยโห่ง จังหวัดนครปฐม ถึงความเปลี่ยนแปลงของการละเล่นชนิดนี้ ทั้งกระบวนการทำ ฟ้อนรำ และการเป่าแคน ในขนบธรรมเนียมแบบดั้งเดิมจนถึงปัจจุบันอย่างละเอียด ซึ่งเหล่านี้ได้รับ อิทธิพลจากการอพยพของชาติพันธุ์ ในแต่ละกลุ่ม โดยเฉพาะในกลุ่มชาวไทยโห่ง ต่างก็พาเอาวัฒนธรรมของตนแต่เมืองเดิมมา ผสมผสานกับวัฒนธรรมกลุ่มชนดั้งเดิม และปรับปรุงให้เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านในเมืองที่ตนมาอยู่ใหม่ โดยผลการวิจัยพบว่าการเปลี่ยนแปลงข้างเล็กน้อย ในด้านกระบวนการของท่ารำ การแต่งกาย และรูปแบบการแสดง เพื่อให้ทันยุคทันสมัย เกิดความ สนุกสนานมากขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดการฟื้นฟู ประเพณีในกลุ่มชาวไทยโห่ง¹⁵

¹⁵ พจนีย์ กงตาล. (2545). ที่มาและประเพณีการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยโห่ง จังหวัดนครปฐม .นครปฐม: สถาบันราชภัฏนครปฐม.

พิชามณูษ์ จิตต์สวาสดี (2548)

แนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และเผยแพร่ภูมิศิลปพื้นบ้านจังหวัดจันทบุรี

งานวิจัยฉบับนี้ ได้ทำการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และเผยแพร่ภูมิศิลปพื้นบ้านจังหวัดจันทบุรี สรุปว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ระบบความสัมพันธ์ ของมนุษย์กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมได้เปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะเป็นด้านใดก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้อาจจะเป็นไปในทางก้าวหน้า หรือถดถอยเป็นไปอย่างถาวร หรือชั่วคราว โดยวางแผนให้เป็นไปหรือเป็นไปเอง และที่เป็นประโยชน์ หรือให้โทษก็ได้ทั้งสิ้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์และสร้างขึ้น มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมจึงมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในแง่สิ่งของเครื่องใช้ และการเปลี่ยนแปลงในค่านิยม และสัญลักษณ์ทางสังคมการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และเน้นไปตามลักษณะสภาพแวดล้อม นั่นคือ สภาพแวดล้อมทำให้เกิดแบบ อย่างทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้เองจึงต้องให้ความสนใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และให้ความสำคัญกับสังคมที่มีลักษณะเฉพาะวัฒนธรรมที่แข็ง ทำให้วัฒนธรรมที่อ่อนกว่าทำให้หมดไปการแพร่กระจายทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และมีการยอมรับคุณสมบัติของวัฒนธรรมต้องมีการ เปลี่ยนแปลง ในเวลานี้แห่งตุ๊กใช้เฉพาะการแก้บน¹⁶

ภทิธรา รอดสการ (2554)

ศึกษาการละเล่นเต็นท์กำ ตำบลสระทะเล อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

งานวิจัยฉบับนี้ ได้ทำการศึกษาการละเล่นเต็นท์กำ ตำบลสระทะเล อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ สรุปได้ว่า การละเล่นเต็นท์กำ คือ การละเล่นพื้นบ้านโดยชาวบ้านเพื่อความสนุกสนานของตนเอง และของชุมชนหรือเพื่อพิธีกรรม การแสดงประเภทนี้มีแบบ แผนง่าย ๆ สืบต่อกันมาช้านาน ซึ่งมักมีท่าเต้นท่ารำง่าย ๆ รำช้า ๆ ร้องเพลงสั้น ๆ ง่าย ๆ ร้องช้า ๆ ทุกคนทำได้ เพลงเต็นท์กำจะมีท่าประกอบอยู่ทั้งหมด 10 ท่าด้วยกัน ซึ่งเป็นท่าเลียนแบบธรรมชาติ และท่าที่ใช้สัญลักษณ์แทนความหมายเฉพาะ เช่น การเกี่ยวพาราสิ รูปแบบ และขั้นตอนการละเล่นเริ่มด้วยการไหว้ครูบรรพบุรุษที่ได้ถ่ายทอดการละเล่นเพื่อเป็นสิริมงคล การละเล่นเต็นท์กำ จะแบ่งการเล่นออกเป็น 2 ฝ่าย คือฝ่ายชาย และฝ่ายหญิง โดยจะยืนในลักษณะรูปวงกลม ไม่จำกัดจำนวนคู่ของผู้

¹⁶ พิชามณูษ์ จิตต์สวาสดี. (2548). แนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูและเผยแพร่ภูมิศิลปพื้นบ้าน จังหวัด จันทบุรี .
มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

แสดง มีพ่อเพลง และแม่เพลงเป็นผู้ดำเนินการเล่น ส่วนผู้เล่นที่เหลือเรียกว่า ลูกคู่ พ่อเพลง และแม่เพลงจะเป็นต้นเสียงในการร้องโต้ตอบกัน ทำท่าส่วนใหญ่เป็นท่าง่าย ๆ รำช้า ๆ กันโดยนำธรรมชาติใกล้ตัวมาประดิษฐ์เป็นท่ารำ การแต่งกายยังคงมีลักษณะเดิมของชาวนาในขณะที่เกี่ยวข้อง แต่ปัจจุบันจะใช้ผ้าที่มีสีสันสดใสเพื่อเพิ่มความน่าสนใจในการแสดงมากยิ่งขึ้น¹⁷

สิริชัยชาญ พักจำรูญ (2539)

วิวัฒนาการและอนาคตภาพของวิทยาลัยนาฏศิลป์ ในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย งานวิจัยฉบับนี้ ได้ศึกษาวิวัฒนาการและอนาคตภาพของวิทยาลัยนาฏศิลป์ในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย พบว่า การศึกษาด้านวัฒนธรรมเป็นกระบวนการ ถ่ายทอดที่ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทำความเข้าใจ และฝึกปฏิบัติในขณะเดียวกันได้ซึมซับความซาบซึ้ง ดึงงาม และรื่นรมย์ การศึกษาด้านวัฒนธรรมจึงมีลักษณะบูรณาการผสมผสานทั้งด้านปรัชญา ความคิด ความเชื่อศีลธรรม สุนทรียภาพ ศิลปะ พฤติกรรมการแสดงออกของมนุษย์ การศึกษาด้านวัฒนธรรม มีลักษณะที่ยืดหยุ่น หลากหลาย แต่ต้องมีรากฐานทางวัฒนธรรมที่มั่นคงการจัดการจัดการกระบวนการและ กิจกรรมต้องเน้นที่แก่นแท้และรากเหง้าของภูมิปัญญาชุมชนชีวิตของคนในชุมชนมากกว่า ที่จะศึกษา พิธีกรรมการแสดงที่ผิวเผินเท่านั้น¹⁸

วิทยา สุทธิจันทร์ (2543)

ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการแสดงโปงลาง วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด

งานวิจัยฉบับนี้ ได้ศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านในการแสดงโปงลาง วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด พบว่า ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ปรากฏในการแสดงวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลป์ ร้อยเอ็ด มีอยู่ 2 ด้าน คือ ด้านดนตรีพื้นบ้าน และด้านการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้าน ด้านดนตรีพื้นบ้าน ได้แต่งแต่ลายเพลงเพิ่มเติม โดยยึดทำนองหลักโบราณเพื่อใช้บรรเลง และประกอบการแสดง เพลงสำคัญได้แก่ เพลงเปิดวง เพลงเอกลักษณ์ไทย สาวลงช่วงกับแก้วลาเพลิน ได้พัฒนารูปทรงของ เครื่องดนตรีให้สวยงามยิ่งขึ้น มีการประดิษฐ์พิณไฟฟ้าแทนพิณโปร่ง ประดิษฐ์พิณเบสไฟฟ้าแทน ไหซอง แต่ยังคงไว้ให้เป็นเอกลักษณ์ของเครื่องดนตรีอีสาน และใช้ผู้หญิงเป็นผู้ตี เพื่อโชว์ลีลา ท่าฟ้อนรำอันสวยงาม พัฒนา

¹⁷ ภัทธิดา รอดสการ. (2554). การละเล่นเด่นกำ ตำบลสระทะเล อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.

¹⁸ สิริชัยชาญ พักจำรูญ. (2539). วิวัฒนาการและอนาคตของวิทยาลัยนาฏศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปแบบโปงกลางให้มีรูปร่างที่กระทัดรัด สะดวกแก่การนำวงไปบรรเลง ในสถานที่ต่าง ๆ และพัฒนา รูปแบบการแสดงให้สวยงามน่าสนใจยิ่งขึ้น โดยยังคงอนุรักษ์ทำพ็อน อีสานไว้ การประดิษฐ์ชุดการแสดงได้ผสมผสานวิถีชีวิตด้านวรรณกรรม พิธีกรรมเลียนแบบ ธรรมชาติ การประกอบอาชีพ และการละเล่นของชุมชน ¹⁹

2.7 สรุป

สรุปได้ว่า การพ็อนรำ การละเล่นเพลง และดนตรีพื้นบ้าน ของแต่ละภาค แต่ละท้องถิ่น มีความแตกต่างกันทั้งในด้านท่ารำแม่บท ประวัติความเป็นมา ความหมาย ท่าพ็อน การแต่งกาย ความเชื่อ ค่านิยม และการละเล่น แต่จะคล้ายกันในด้านความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ กิริยาที่แสดงออก ซึ่งส่วนใหญ่มุ่ง ความสนุกสนานและเพื่อการบันเทิง อย่างไรก็ตาม การพ็อนรำและ การละเล่นต่าง ๆ ของแต่ละท้องถิ่นมีเอกลักษณ์โดดเด่นในรูปแบบของแต่ละประเภท ขึ้นอยู่กับ องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิตประจำวันในแต่ละภาค เช่น ระบำพื้นเมือง เอกลักษณ์ที่สำคัญเป็นการแสดงให้เห็นขนบธรรมเนียมประเพณีและ วัฒนธรรมในด้านการแต่งกาย อาชีพ ตลอดจนวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ ของคนพื้นเมืองและผู้รำ เช่น พ็อนดาบ พ็อนเจิง เป็นต้น

ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าการพ็อนรำ การละเล่นต่าง ๆ เป็นการแสดงออกจากการเลียนแบบของมนุษย์ ที่พัฒนาไปสู่ศิลปะชั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่มีความเชื่อในเรื่องผี และอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผสมผสานระหว่างกิริยาท่าทาง อารมณ์ และเสียงดนตรีอย่างสอดคล้อง นอกจากนั้นยังได้รับอิทธิพลจากการอพยพของชาติพันธุ์ในแต่ละกลุ่ม โดยชนกลุ่มในแต่ละภาคที่อพยพมาสู่พื้นที่ใหม่ ต่างก็พาเอา วัฒนธรรมของตนแต่เมืองเดิมมาด้วย เกิดการผสมผสานกันของ วัฒนธรรมกับกลุ่มชนในพื้นที่ดั้งเดิม และประยุกต์ปรับปรุงให้เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้าน ในเมืองที่ตนมาอยู่ใหม่ซึ่งก็จะเกิดเป็นวัฒนธรรมด้านการละเล่น และการพ็อนรำ ในรูปแบบที่เป็นอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมแบบผสมผสาน สื่อความหมาย ในตนเอง โดยทำหน้าที่เพื่อพิธีกรรมและความบันเทิงใน สังคมต่อไป

¹⁹ วิทยา สุทธิจันทร์. (2543). ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการแสดงวงโปงกลางวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา กระบวนการทำรำและองค์ประกอบการแสดง โดยศึกษาจากการแสดง ที่มีวิธีการดำเนินงานการค้นคว้าวิจัยตามขั้นตอนอย่างมีกระบวนการ เพื่อมุ่งหาข้อมูลจากแหล่งสารสนเทศต่าง ๆ ค้นคว้าจากเอกสาร หนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังใช้การสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ที่มีการเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์แล้วสรุป และอธิบายผลการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินงานวิจัย 9 ขั้นตอน ดังนี้

- 3.1 รูปแบบการศึกษา
- 3.2 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา
- 3.3 ขอบเขตการศึกษา
 - 3.3.1 ขอบเขตด้านข้อมูล
 - 3.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา
 - 3.3.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา
- 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.6 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย
- 3.7 การตรวจสอบข้อมูล
- 3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.9 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 รูปแบบงานวิจัย

การศึกษาเรื่อง การละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยออกแบบกระบวนการศึกษาให้เหมาะสมกับเรื่องที่จะศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ และขอบเขตการศึกษา ด้วยการศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา วิทยานิพนธ์ การสัมภาษณ์ การสังเกต จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ จัดประเภท แบ่งหมวดหมู่และ จัดลำดับข้อมูล อย่างเป็นระบบ นำเสนอข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ที่มุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยนำข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 มาเป็นเกณฑ์ สำหรับ ดำเนินการศึกษา การดำเนินการครั้งนี้ผู้วิจัยได้ระบุถึงแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา ขอบเขต

ของการศึกษา วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ

3.2 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

แหล่งข้อมูลที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาคั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 แหล่ง คือ

3.2.1 แหล่งข้อมูลทางวิชาการ ได้แก่ หนังสือ ตำรา งานวิจัย บทความวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับ การใช้อาวุธด้วยกบในการแสดงโขน จากแหล่งศึกษาค้นคว้าความรู้ต่าง ๆ ได้แก่

3.2.1.1 หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

3.2.1.2 หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.2.1.3 หอสมุดจังหวัดเพชรบูรณ์

3.2.1.4 หอสมุดประชาชนอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

3.2.1.5 ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม จังหวัดเพชรบูรณ์

3.2.1.6 สำนักงานเทศบาลอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

3.2.1.7 สืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

3.2.2 แหล่งข้อมูลบุคคล ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านการเล่นพื้นบ้านรำโอง ที่มีประสบการณ์ด้านการแสดงและการสอน อีกทั้งยังสัมภาษณ์ผู้ที่มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ ด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ด้วยการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลลงในเครื่องบันทึกเสียง พร้อมทั้งจดบันทึกควบคู่ไปด้วย ดังรายนาม ผู้ให้ข้อมูล คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ 1 รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์			
ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์	อายุ	ตำแหน่ง
1	นางภัทธีรา เพ็ชรวงค์	68 ปี	อดีตวัฒนธรรมอำเภอวิเชียรบุรีและหัวหน้าการเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง
2	นางน้อย ตระกรุดแก้ว	88 ปี	ตำแหน่ง นางตีโทน
3	นางสาวพจนารถ ทองมา	45 ปี	ตำแหน่ง นางตีโทน
4	นางพัชรินทร์ ประมูลศิลป์	43 ปี	ตำแหน่ง นางตีโทน
5	นางศรีเสวต เมืองสุวรรณ	63 ปี	ตำแหน่ง นางรำโจ่ง
6	นายจิระ เพ็ชรวงค์	70 ปี	ตำแหน่ง นายตีโทน

ตารางที่ 1 : รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

ที่มา : นางสาวนิตากานต์ ชุ่ม

อีกทั้งยังใช้การสังเกตการณ์ ผู้วิจัยสังเกตการณ์การเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์จากนั้น ผู้วิจัยได้ตั้ง ประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยคือรูปแบบของการเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ต่าง ๆ อีกทั้งผู้วิจัยได้สังเกตการณ์จากการรับชมการแสดงผ่านสื่อวีดิทัศน์ รวมถึงงานแสดงในงานต่าง ๆ ตามโอกาส ทั้งนี้ได้ตั้งประเด็นในการ สังเกตการณ์

นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือและอุปกรณ์ในการวิจัย อันได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง เครื่องบันทึกภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหว สมุดจดบันทึก เพื่อให้ได้มา และนำไปวิเคราะห์ ต่อไป นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ศึกษาข้อมูลหลักฐานจากภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว การชมการแสดง และชมวีดิทัศน์การแสดงเกี่ยวกับการเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

3.3 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษา ดังนี้

3.3.1 ขอบเขตด้านข้อมูล

3.3.1.1 ข้อมูลด้านวิชาการ ได้แก่ การละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ผู้วิจัยได้ กำหนดขอบเขตข้อมูลโดยศึกษา รูปแบบกระบวนการทำรำ องค์ประกอบการแสดง เท่าที่จำเป็นต่อการวิเคราะห์

3.3.1.2 ข้อมูลด้านการแสดง โดยศึกษาองค์ประกอบการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ที่ ตามขอบเขต

3.3.2 ขอบเขตด้านบุคคล

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มบุคคลให้ข้อมูลที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในเรื่องที่ศึกษา ได้แก่ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ การละเล่นพื้นบ้านรำโจ่งและผู้ที่มีความเกี่ยวข้อง ได้แก่

ก. ผู้เชี่ยวชาญ

ข. ผู้แสดง

ค. กลุ่มนักดนตรี

ข้อมูลด้านการสัมภาษณ์ สำหรับข้อมูลด้านการสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยได้นำมาข้อมูลมา ถอดความและ พิมพ์เป็นตัวอักษรแล้วเรียบเรียงเป็นสำนวนทางวิชาการ โดยให้เจ้าของข้อมูล เป็นผู้ตรวจสอบอีกครั้ง เพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้องของข้อมูล

3.3.3 ขอบเขตด้านเวลา ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขอบเขตด้านเวลาโดยศึกษา การละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ปี พ.ศ. 2564 – 2566 (ปัจจุบัน)

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลและระยะเวลาการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยได้ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ในการศึกษาครั้งนี้ โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 4 วิธีคือ

- 1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ
- 2) ศึกษาจากภาพถ่าย
- 3) ศึกษาและสังเกต จากการชมการแสดงและชมวีดิทัศน์
- 4) ศึกษาจากการสัมภาษณ์

เพื่อให้ครอบคลุมประเด็นและเนื้อหา ที่ทำการศึกษา โดยมีการตรวจสอบข้อมูล เป็นระยะเพื่อให้มั่นใจ ว่ามีข้อมูลมีความถูกต้อง และตรง ตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษา โดยมีรายละเอียดของการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

3.4.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ เป็นการศึกษาจากหนังสือ ตำรา งานวิจัย บทความวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ การละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นพื้นฐาน และข้อมูลเชิงลึกสำหรับใช้วิเคราะห์ข้อมูล

3.4.2 การศึกษาจากการถ่ายภาพ ที่ศึกษาและรับ ข้อมูลจากตัวบุคคล โดยมีนางภัทริรา เพ็ชรวงศ์ ควบคุมในการถ่ายภาพและรูปภาพที่สามารถสืบค้นได้อินเทอร์เน็ต สามารถนำภาพมาประกอบการพิจารณา ติความเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล รูปแบบและองค์ประกอบในการ ปฏิบัติ อีกทั้งใช้ เป็นหลักฐานอ้างอิงสำหรับประกอบในเล่มวิทยานิพนธ์

3.4.3 การศึกษาและสังเกตจากการชมการแสดงและการชมวิถีทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ การละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง เป็นการสังเกตกระบวนการ วิถีการปฏิบัติ และองค์ประกอบที่มีส่วนร่วม ในการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง มาเกี่ยวข้อง

3.4.4 การศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องงานวิจัย ผู้วิจัยใช้การ สัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญ การละเล่นพื้นบ้านรำโจ่งและผู้ที่มีความเกี่ยวข้อง ในการศึกษาเพื่อรวบรวมข้อมูลงานวิจัย ผู้วิจัยได้ กำหนดระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัย เพื่อกำหนดแนวทางในการดำเนินการวิจัยให้เป็นระบบ ละ สำเร็จลุล่วงตามแนวทางที่กำหนด โดย กำหนดการดำเนินงานวิจัยแบ่งระยะเวลาเป็นช่วงต่าง ๆ ดังนี้

ระยะที่ 1 การคัดเลือกหัวข้อวิจัย (เดือนพฤษภาคม – เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2564) ในระยะที่ 1 ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจหัวข้อที่ผู้วิจัยจะศึกษา โดยกำหนดแนวทาง ค้นคว้าในการวิจัย คือ เป็นหัวข้อที่ผู้วิจัยสนใจ มีข้อมูลสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ และเป็นเรื่องที่มีไม่ แพร่หลายในวงการ วิชาการนาฏศิลป์ จากนั้นนำหัวข้อที่สนใจปรึกษากับอาจารย์ประจำหลักสูตร เพื่อช่วยแนะนำและ คัดเลือกหัวข้อวิจัยที่เหมาะสมกับผู้วิจัย

ระยะที่ 2 การรวบรวมข้อมูลวิจัย และการเขียนโครงร่างงานวิจัย (บทที่ 1 – 3) (เดือนมกราคม - เดือนเมษายน พ.ศ. 2564) ในระยะที่ 2 ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าข้อมูลสำหรับการ วิจัยจากแหล่งสารสนเทศต่าง ๆ ทั้งจากเอกสาร วิทยานิพนธ์ ตำรา และการสัมภาษณ์ แล้วรวบรวม ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย นำมาเรียบเรียงแล้วเขียนเป็นโครงร่างงานวิจัย 3 บท ประกอบไปด้วย บทที่ 1 บทนำ บทที่ 2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 3 การนำส่งข้อมูลโครงร่างงานวิจัยและการสอบโครงร่างงานวิจัย (นำเสนอ หัวข้อต่อ กรรมการประจำหลักสูตร) (เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2564) ในระยะที่ 3 ผู้วิจัยส่งข้อมูลโครงร่าง งานวิจัยแก่อาจารย์ประจำหลักสูตร เพื่อตรวจสอบข้อมูลและความถูกต้องของโครงร่าง รวมทั้งปรับ โครงร่างงานวิจัยตามข้อเสนอแนะ และข้อแก้ไขจากอาจารย์ประจำหลักสูตร ในวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564

ระยะที่ 4 การปรับแก้โครงร่างงานวิจัย (เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2565 - เดือนมีนาคม พ.ศ. 2566) ในระยะที่ 4 ผู้วิจัยดำเนินการปรับแก้ข้อมูลโครงร่างวิทยานิพนธ์ ตามที่อาจารย์ ประจำหลักสูตรเสนอแนะ และดำเนินการหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมสำหรับงานวิจัย เพื่อความ สมบูรณ์ และถูกต้องของงานวิจัย

ระยะที่ 5 การสอบโครงร่างงานวิจัย (เดือนเมษายน พ.ศ. 2566) ในระยะที่ 5 ผู้วิจัยนำเสนอโครงร่างงานวิจัยต่อคณะกรรมการสอบโครงร่าง

ระยะที่ 6 การปรับแก้ไข และดำเนินการเขียนงานวิจัย บทที่ 4 และบทที่ 5 (เดือนเมษายน – เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2566) ในระยะที่ 6 ผู้วิจัยได้ดำเนินการแก้ไขตามคำเสนอแนะในประเด็นต่าง ๆ จาก คำแนะนำของคณะกรรมการสอบโครงร่างงานวิจัย จากนั้นนำโครงร่างส่งให้กับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบอีกครั้ง แล้วดำเนินการเขียนงานวิจัยบทที่ 4 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัย เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย และบทที่ 5 การดำเนินการสรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ จากนั้นนำส่งให้กับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบและปรับแก้ไขข้อมูลงานวิจัยให้ครบถ้วนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ระยะที่ 7 การเรียบเรียงข้อมูลงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ (เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2566) ในระยะที่ 7 ผู้วิจัยดำเนินการเรียบเรียงข้อมูลรูปเล่มงานวิจัย ตามคู่มือการพิมพ์ วิทยานิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยแบ่งวิทยานิพนธ์ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ส่วนประกอบตอนต้น (Preliminary Section) ประกอบด้วย ปกนอก ปกใน หน้าอนุมติ บทคัดย่อ กิตติกรรมประกาศ และสารบัญ
2. ส่วนเนื้อความ (Text Section or Text) ประกอบด้วย บทนำ ตัวเรื่อง ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ
3. ส่วนอ้างอิงหรือส่วนประกอบตอนท้าย (Reference Section or Back Matter) ประกอบด้วย รายการอ้างอิง ภาคผนวก และประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ระยะที่ 8 การนำเสนองานวิจัย (เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2566) ในระยะที่ 8 ผู้วิจัยดำเนินการนำเสนองานวิจัยที่ได้ดำเนินการมาทั้งหมดต่อ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ โดยนำเสนอรายละเอียดของงานวิจัยในหัวข้อต่าง ๆ ได้แก่ ความสำคัญ วัตถุประสงค์ ขอบเขต ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง วิธีดำเนินการ วิจัย ผลการวิจัย สรุปผล และข้อเสนอแนะ

ตารางที่ 2 ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย

กิจกรรม	ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย										
	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.
	65	65	65	65	65	66	66	66	66	66	66
1. กำหนดวัตถุประสงค์และขอบเขต	←→										
2. ศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่มีการตีพิมพ์ เผยแพร่ในแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ		←→									
3. ศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง			←→								
4. สอบหัวข้อและโครงร่างวิทยานิพนธ์ 1) เขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์บท 1-3 2) สอบหัวข้อวิทยานิพนธ์				←→							
5. วิเคราะห์ข้อมูลและแก้ไขปรับปรุง 1) ตรวจสอบข้อมูลที่ได้พร้อมแก้ไขปรับปรุง 2) การสัมภาษณ์และการลงภาคสนาม 3) เขียนร่างวิทยานิพนธ์บทที่ 4-5					←→						
6. ส่งบทความวิจัยใน						←→					

วารสารวิชาการ										
7. ตรวจสอบข้อมูลการวิเคราะห์กับผู้เชี่ยวชาญ						←—————→				
8. สรุปผลการศึกษา										
1) จัดทำรูปเล่ม						←—————→				
2) สอบวิทยานิพนธ์										

ตารางที่ 2 : ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย

ที่มา : นางสาวนิศากานต์ ช่อม

3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษารวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยเครื่องสแกนข้อมูลจากเอกสาร กล้องถ่ายภาพ กล้องบันทึกวิดีโอ เครื่องบันทึกเสียง อุปกรณ์จัดบันทึกข้อมูล และจัดทำแบบสัมภาษณ์ ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกตการณ์ที่มีส่วนร่วมและ ไม่มีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายตรงตามวัตถุประสงค์ และขอบเขตของการศึกษา ซึ่งทำให้นำไปใช้วิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งมีเครื่องมือวิจัยมีรายละเอียด ได้แก่

3.5.1 เครื่องสแกนข้อมูลจากเอกสาร แอปพลิเคชัน HP Smart ใช้สำหรับสแกนข้อมูลที่เป็นเอกสาร เช่น หนังสือ ตำรา งานวิจัย ฯ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับในการศึกษาเพิ่มเติม

3.5.2 แบบสัมภาษณ์สำหรับใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้อง กับงานวิจัยเรื่องการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.5.3 อุปกรณ์จัดบันทึกข้อมูล คือ iPad Gen8 แอปพลิเคชัน Good Note ใช้สำหรับจัดบันทึก ข้อมูลและบันทึกเสียง ที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกต

3.5.3 กล้องโทรศัพท์ใช้สำหรับบันทึกภาพและวิดีโอที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่อง การละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง

3.6 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า ตำรา หนังสือ งานวิจัย บทความและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการละเล่นพื้นบ้านและดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยรวบรวมและจัดจำแนกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ จากนั้นนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา และครอบคลุมของปัญหาที่ศึกษา

3.7 การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการตรวจสอบข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์มีความถูกต้อง แม่นยำ และสามารถอ้างอิงได้ โดยผู้วิจัยได้มีการตรวจสอบข้อมูลอย่างละเอียด ดังนี้

3.7.1 ข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ สำหรับข้อมูลด้านเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลโดยการอ่านซ้ำและสรุปตามเนื้อหา อีกทั้งได้ดำเนินการพิสูจน์อักษรโดยผู้วิจัยและ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

3.7.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สำหรับข้อมูลด้านการสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยได้นำมาข้อมูลมาถอดความและพิมพ์เป็นตัวอักษรแล้วเรียบเรียงเป็นส่วนงานทางวิชาการ โดยให้เจ้าของข้อมูลเป็นผู้ตรวจสอบอีกครั้ง เพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้องของข้อมูล

3.7.3 ข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลกับเจ้าของข้อมูลและผู้เกี่ยวข้องด้วยการสอบถามซ้ำในประเด็นเดียวกัน แล้วให้ความเห็นเกี่ยวกับการตีความของผู้วิจัย เพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้องและเชื่อถือได้ของข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลทั้ง 3 ประเภทดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบซ้ำเพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูล รวมทั้งตรวจสอบความเข้าใจของผู้วิจัยเอง โดยการศึกษาเอกสารทางวิชาการ ประกอบการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่มีความเกี่ยวข้องเพิ่มเติม หากพบข้อมูลที่ขัดแย้งหรือข้อมูล ไม่เพียงพอ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลซ้ำเพื่อยืนยันความถูกต้อง ก่อนนำข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดทั้งหมดมาสร้างเป็นข้อสรุปการวิจัยนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบเพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่ตรงตาม วัตถุประสงค์การวิจัยมากที่สุด

3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยมีหลักการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นลำดับขั้นตอน โดยนำผลการวิจัยที่ได้ให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกันตรวจสอบ หากมีข้อเสนอแนะผู้วิจัยจะนำมาปรับปรุง แก้ไขอีกครั้งจนข้อมูลครบถ้วน สมบูรณ์ ด้วยการนำเสนอผลของการวิจัยเป็นรูปเล่ม และใช้ วิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์ตามกระบวนการ ดังนี้

3.3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร จากการค้นคว้าเอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลที่ได้ออกเป็นหมวดหมู่และแยกแยะข้อมูลตามหัวข้อในงานวิจัยที่กำหนดแนวทางไว้ เพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้

3.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม การเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในประเด็นเดียวกันมาวิเคราะห์ความเหมือนและความแตกต่างของ ข้อมูล นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้เก็บข้อมูลจากการสังเกตการณ์ เพื่อนำมาใช้สนับสนุนข้อมูลการวิจัยใน แต่ละประเด็น

3.3.3 เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์สังเคราะห์ดังกล่าวข้างต้นแล้ว จึงได้นำข้อมูลทั้งหมดมาเรียบเรียงด้วยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ และสรุปผลเป็นงานวิจัยสามารถแบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 บท

3.9 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งสารสนเทศทั้งจากเอกสารทางวิชาการ การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ แล้ววิเคราะห์ข้อมูลเป็นลำดับขั้นตอนจนข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์ จนเกิดเป็นผลการศึกษาในลักษณะพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยที่กำหนดไว้ โดยนำเสนอรูปแบบวิทยานิพนธ์ในรูปแบบเอกสารทางวิชาการ 2 รูปแบบ ดังนี้

3.9.1 การนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบรูปเล่มวิทยานิพนธ์

3.9.2 การนำเสนอในรูปแบบบทความวิจัย กล่าวโดยสรุปว่า ระเบียบวิธีวิจัยเป็นส่วนที่สำคัญ ที่ผู้วิจัยควรศึกษาให้ถ่องแท้ โดยกระบวนการรวบรวมข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และการสังเกต โดยมีข้อควรระวังในการศึกษาคือการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง นั้น มีความน่าเชื่อถือในการให้ ข้อมูลแก่ผู้วิจัยมากน้อยเพียงใด เพื่อสามารถใช้เป็นแนวทางการเขียนวิจัยของตน อีกทั้งยังช่วยให้การดำเนินการในการทำวิจัยราบรื่นและเป็นไปในแนวทางที่ตั้งไว้ เมื่อผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยดังกล่าวแล้ว จึงได้เข้าสู่กระบวนการคิดวิเคราะห์ข้อมูล และจะได้นำเสนอในบทที่ 4 ต่อไป

บทที่ 4

การศึกษาวิเคราะห์

การศึกษาการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ศึกษาใช้กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม แล้วนำข้อมูล ที่ได้มาวิเคราะห์ และเรียบเรียงเนื้อหา โดยแบ่งประเด็นตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

4.1 ศึกษาความเป็นมาของการละเล่นรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

4.2 ศึกษารูปแบบของท่ารำโจ่ง และองค์ประกอบของตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

4.1 ความเป็นมาของการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

4.1.1 ความเป็นมาของการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง

อำเภอวิเชียรบุรีเป็นหนึ่งใน 15 อำเภอของจังหวัดเพชรบูรณ์ จากการศึกษาข้อมูลประวัติอำเภอ วิเชียรบุรี ทำให้ทราบว่าแต่เดิม ชื่อว่า “เมืองท่าโรง” ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าให้เปลี่ยนชื่อเป็นเมืองวิเชียรบุรี เรียกฐานะเป็นเมืองตรี ได้รวบรวมเมืองชัยบาดาล และเมืองบัวชุม ขึ้นตรงต่อเมืองวิเชียรบุรี จนกระทั่งเมื่อตั้งมณฑลเพชรบูรณ์ในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยยกฐานะเมืองวิเชียรบุรีเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อปี พ.ศ. 2441 ต่อมาเมื่อพระราชาคณะปฏิญาณวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2482 เปลี่ยนชื่ออำเภอวิเชียรบุรีเป็น อำเภอท่าโรง จนกระทั่ง เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2487 จึงได้กลับมาใช้ชื่ออำเภอวิเชียรบุรี จนมาถึงปัจจุบันชาวอำเภอวิเชียรบุรีในอดีตนั้นวิถีชีวิตความเป็นอยู่เรียบง่าย ชาวบ้านในอำเภอส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพ ค้าขาย ทำไร่ ทำนา ผู้คนในอำเภอมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเหมือนเครือญาติเดียวกัน จึงได้เกิดการละเล่นขึ้นมาการละเล่นรำโทนหรือที่ชาวบ้านนิยมเรียกกันว่า “รำโจ่ง” เป็นการเล่นที่ถือกำเนิดมาตั้งแต่สมัยจอม ป. พิบูลสงคราม ไม่ปรากฏหลักฐานว่าผู้ใดเป็นผู้คิดค้นขึ้น แต่พอมีเค้าว่าในสมัยก่อนนั้น ชาวเมืองวิเชียรบุรีมักติดต่อกับการค้าขายกับกรุงศรีอยุธยาหรือเมืองต่าง ๆ แถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา โดยอาศัยเส้นทางคมนาคม ทางลำน้ำป่าสักอยู่ตลอดจึงได้มีการนำเอาเครื่องดนตรีประเภทกลองโทน และฆ้องรวมทั้งท่วงท่ารำจากการละเล่นรำวงการแสดงกลองยาวหรือลิเกของพื้นภาคกลาง แล้วนำมาดัดแปลงท่วงท่ารำใหม่ตามภูมิปัญญาประยุกต์เข้ากับการดำเนินชีวิตประจำวันของตนที่เมื่อยาม

หน้าแล้ง ยามว่างเว้นจากการทำไร่ทำนา เด็ก ๆ หนุ่มและสาว ๆ ในช่วงยามเช้าหรือบ่าย มักต้อนวัว และไล่วัวจากคอกปล่อยออกไปและเล็มกินหญ้ากินน้ำตามทุ่งไร่ม้วนนา ส่วนคนเลี้ยงบ้างก็พากันไปคุยกัน เล่นกันอยู่ตามร่มไม้ใหญ่ บ้างก็ลงลำห้วยบึงแม่น้ำ หรือเข้าไปในชายป่าที่อยู่ใกล้ๆ เพื่อหาเก็บผัก หักฟืน พรวัวอิมพลี แล้วจึงแยกย้ายกันต้อนกลับคืนบ้านของตนทำให้เกิดทำร้ายรำเยื้องอย่างช้า ๆ มีกลองโทน และฆ้องคอยตีเพื่อกำกับจังหวะ ในปัจจุบันการละเล่นรำโจ่งถูกปรับปรุงให้เปลี่ยนไปตามความต้องการของผู้ชมทำให้การละเล่นรำโจ่งที่สะท้อนวิถีชีวิตในอดีตถูกลบเลือนไป ในยุคปัจจุบัน การละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้มีเยาวชนสนใจที่จะสืบสาน และต่อยอด จึงทำให้การละเล่นพื้นบ้านรำโจ่งเป็นที่รู้จักในปัจจุบัน การแสดงและการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่งนั้น ในอดีตอำเภอวิเชียรบุรี กับอำเภอศรีเทพเป็นเมืองเดียวกัน มีวัฒนธรรม ประเพณีความเป็นอยู่ที่เหมือนกัน ต่อมาสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ลดฐานะวิเชียรบุรี เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยแยกเมืองวิเชียรบุรี ออกเป็น 4 อำเภอ คือ อำเภอศรีเทพ อำเภอหนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน อำเภอวิเชียรบุรี จากนั้น พ.ศ. 2560 ภาควิชา นาฏศิลป์ โดยการนำของนายชะลอ นุเทศ นางปิ่นธนา สงวนบุญยพงษ์ อาจารย์ภาควิชา นาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ร่วมด้วย นางสาวอชญา ไกรวรรณและนางสาววิไลพร บุญอินทร์ นักศึกษาวิชาเอกนาฏศิลป์ รุ่นที่ 5 ได้นำเอาเพลงรำโจ่ง ของชาวบ้านอำเภอวิเชียรบุรี มาร้องผสมกับ เพลงรำโทนของชาวบ้านนาตะกุด อำเภอศรีเทพ และได้คิดประดิษฐ์ทำรำขึ้นใหม่ โดยยึดถือรูปแบบ การรำแบบดั้งเดิมและเพิ่มท่าทางลีลาให้สวยงามยิ่งขึ้น การรำจะรำเป็นคู่หญิงชาย คล้ายการรำวง เนื้อเพลงเน้นไปในเรื่องเกี่ยวพาราสาส์กัน ได้มีผู้นำเอาการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่งไปคิดดัดแปลงทำรำ และแต่งเพลงปรับปรุงทำนองดนตรี โดย นายช่วงวิทย์ เทียนศรี อาจารย์ภาควิชาดนตรี สถาบันราช ภัฏเพชรบูรณ์

จะขอยกตัวอย่างเนื้อเพลงบางเพลงที่ใช้ร้องประกอบการรำโจ่ง เช่น

เพลง นกเอี้ยงเสียงหวาน

นกเอี้ยง นกเอี้ยง เสียงหวาน

บินผ่านไปเที่ยวหากิน

จับคู่หากิน หากิน หากินไกลรัง

ขอโทษโฉมตรู มีคู่แล้วหรือยัง

เอ็นดูฉันบ้าง ฉันยังไม่มีคู่เลย

เพลง รำรำมะนา

รำมะนา รำมะนาดังดี
 อยู่วิเชียรบุรีฉันเคยไต่ยีน
 ต้นไทรใบไย้ดิน (ซ้ำ)
 ฉันเคยไต่ยีน ฉันเคยไต่รำ

เพลง ดึกแล้วหนอ

ดึกแล้วหนอ ขอลาไปก่อน
 จำใจจะต้องจากจร ลาบังอรแล้วอาลัย
 วันนี้เป็นวันดี ถ้าโอกาสมีเรามาพบกันใหม่
 ขอวอนพระรัตนตรัย (ซ้ำ)
 เจอะกันวันใหม่ จะรำวงคู่เอ๋ย

ดังนั้นลักษณะการเล่นพื้นบ้านรำโจ่งของชาวบ้านท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ จึงเหมือนกับรำโทนของชาวบ้านนาตะกรุด อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์มาก คือ จะเล่นในช่วงเทศกาล สงกรานต์หลังจากฤดูเก็บเกี่ยวแล้ว ชาวบ้านตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ถือว่าเป็นเวลาพักผ่อนชาวบ้านจะเล่นสงกรานต์กันในหมู่บ้านของตน โดยตอนกลางวันจะมีการรดน้ำดำหัวกัน เมื่อถึงช่วงเย็นก็จะตีกลอง เรียกกันมาเล่น เช่น วิ่งวู้ นางสุม่นางควาย ลิงลม นางซ่าง รำวง และรำโจ่ง เป็นต้น

รำโจ่ง กับรำโทนเป็นการรำอย่างเดียวกันเหตุที่ชาวบ้านท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ เรียกว่า รำโจ่ง เพราะคำว่า โจ่ง มาจากเสียงโทนที่ตีดัง โจ่ง จ๊ะ โจ่ง ครีม จากเสียงจังหวะ ของโทนนั่นเอง ชาวบ้านจึงเรียกรำโทนว่ารำโจ่ง เป็นต้นมา

การเล่นรำโจ่งเป็นรำที่สนุกสนาน นิยมเล่นกันตั้งแต่ช่วงเย็นจนถึงกลางคืน สถานที่เล่นไม่นิยมเล่นในบริเวณวัด การเล่นรำโจ่ง ของชาวบ้านตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ไม่มีเนื้อร้องประกอบท่ารำจะมีเพียงแต่จังหวะโทนเท่านั้น โดยผู้รำชายหญิงจะออกมารำกันเป็นคู่ เดินรำเป็นวงกลม ซึ่งลักษณะเหล่านี้ก็จะคล้ายกับการรำโทนที่บ้านนาตะกรุด อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ แต่ลีลาการ ก้าวเท้า และกระทบเท้าไม่เหมือนกัน เพราะชาวบ้านตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ จะก้าวไปข้างหน้าทีละก้าวและย่อหม่อเข้า ตามจังหวะ แต่ลีลาของมือตั้งวงเหมือนกันเท่านั้น

แต่ก็ไม่ได้มีผู้ได้นำมาเล่นและส่วนใหญ่ชาวอำเภอวิเชียรบุรีจะเล่นแบบเดิม ต่อมา พ.ศ. 2562 วัฒนธรรมอำเภอวิเชียรบุรี ได้จัดสรรงบประมาณจัดโครงการอบรมการเล่นพื้นบ้านรำโจ่งสู่เยาวชนในอำเภอวิเชียรบุรีโดยการเลือกตัวแทนแต่ละโรงเรียนมาอบรม จากนั้น พ.ศ. 2564 – ปัจจุบันได้มี

การนำการเล่นพื้นบ้านเข้ามาอยู่ในหลักสูตร ให้นักเรียนเลือกในรายวิชาชุมนุม 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ 18 ชั่วโมงต่อเทอม โดยมีโรงเรียนเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในปีแรก 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนอนุบาลกาญจนวิทยา โรงเรียนนิคมศิลปอนุสรณ์ โรงเรียนสัมพันธ์วิทยาและในปีต่อมาได้เพิ่มมาอีก 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนอนุบาลวัดในเรืองศรีและโรงเรียนเทศบาลอำเภอวิเชียรบุรี ซึ่งมีนักเรียนร่วมโครงการทั้งหมด 1,270 คน จากโรงเรียนทั้งหมด 5 โรงเรียน เยาวชนเหล่านี้จะมีส่วนร่วมในการแสดงสำคัญในอำเภอวิเชียรบุรี ไม่ว่าจะเป็น งานบวงสรวงดวงวิญญาณสมเด็จพระนเรศวรมหาราช วันสงกรานต์ งานอุ้มพระดำน้ำและเมื่อมีคนมาจ้างไปแสดงในที่ต่าง ๆ การไปแสดงในแต่ละครั้ง จะมีหัวหน้าวง คือ นางภัทริรา เพ็ชรวงศ์ เป็นบุคคลจัดนักเรียน ฝึกซ้อมและผู้อำนวยการความสะอาดต่าง ๆ ให้กับผู้แสดง ขั้นตอนการนำนักแสดงมีดังต่อไปนี้

- ฝึกซ้อม 1 วัน ก่อนแสดง
- แต่ละครั้งจะเป็นการหมุนเวียนนักแสดงแต่ละโรงเรียน จำนวน 10 คน พร้อมกับผู้สูงอายุ
- ใช้รถรับ - ส่งนักเรียน นำนักเรียนไปแสดง แต่ต้องเป็นความรับผิดชอบของโรงเรียนแต่ละโรงเรียน
- ค่าจ้างต่อ 1 ครั้ง 1,500 บาท (เงินทั้งหมดจะนำไปอยู่ในวัฒนธรรมอำเภอวิเชียรบุรี เพื่อเอาไว้ใช้ในโอกาสหรือการแสดงครั้งต่อ ๆ ไป)

ผู้ให้ข้อมูลความเป็นมาและถ่ายทอดการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง มีดังนี้



ภาพที่ 21 : ผู้ให้สัมภาษณ์

ที่มา : นิศากานต์ ช่อ่ม (11 เมษายน พ.ศ. 2566)

ตารางที่ 3 รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์			
ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์	อายุ	ตำแหน่ง
1	นางภัทริรา เพ็ชรวงค์	68 ปี	อดีตวัฒนธรรมอำเภอวิเชียรบุรีและหัวหน้าการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง
2	นางน้อย ตระกรุดแก้ว	88 ปี	ตำแหน่ง นางตีโทน
3	นางสาวพจนารถ ทองมา	45 ปี	ตำแหน่ง นางตีโทน
4	นางพัชรินทร์ ประมูลศิลป์	43 ปี	ตำแหน่ง นางตีโทน
5	นางศรีเสวต เมืองสุวรรณ	63 ปี	ตำแหน่ง นางรำโจ่ง
6	นายจิระ เพ็ชรวงค์	70 ปี	ตำแหน่ง นายตีโทน

ตารางที่ 3 : รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

ที่มา : นางสาวนิศากานต์ ช่อ่ม

4.2 รูปแบบของท่ารำโจ่ง และองค์ประกอบของตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

4.2.1 องค์ประกอบที่ปรากฏในการละเล่นรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

4.2.1.1 การแสดงรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ มีรูปแบบและขั้นตอนการละเล่นรำโจ่งมีดังต่อไปนี้

(1) พิธีไหว้ครู

ก่อนจะมีการแสดงการละเล่นรำโจ่งจะต้องมีพิธีไหว้ครู ครูในที่นี้ หมายถึงบรรพบุรุษที่ได้ถ่ายทอดการละเล่น และเจ้าที่เจ้าทาง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย โดยมีส่วนประกอบ ดังนี้

1. เงินค่าครูจำนวน 12 บาท
2. ดอกไม้ใส่กรวย 1 คู่
3. บุหรี่ หอมก พลุ จำนวน 5 คำ
4. ธูป 3 ดอก
5. เทียน 2 เล่ม

(2) ซึ่งแบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายหญิงกับฝ่ายชาย สมมติให้ฝ่ายชายเป็นหัวหน้าส่วนฝ่ายหญิงเป็นคนต้อน และไล่จับวัวโดยฝ่ายหญิงจะไปต้อนฝ่ายชายออกมาทีละคนในขณะที่ต้อนฝ่ายชายอยู่นั้น จะมีสัญญาณโชนตีจังหวะดัง ครึ้มครึ้มครึ้ม เมื่อต้อนฝ่ายชายได้แล้วฝ่ายหญิงจะควบคุมไว้แล้วไปต้อนฝ่ายชายคนต่อไปจนหมด

(3) ชวนกันออกมารำฝ่ายหญิงจะรำเป็นวงกลมอยู่รอบนอก ฝ่ายชายจะลำอยู่วงในท่าที่เหมือนถูกล้อมคอก ท่ารำท่อนนี้จะเปลี่ยนไปตามจังหวะการตีของกลองโชน เสียงดัง โจ่ง จะ โจ่ง ครึ้ม จำนวน 7 เที้ยวแล้วเปลี่ยนเป็นครึ้ม 1 เที้ยวในช่วงนี้ฝ่ายชายจะเปลี่ยนคู่รำอาจจะไปข้างหน้าหรือถอยมารำกับคนข้างหลังก็ได้

(4) ดนตรีที่ใช้ในการรำโจ่งของตำบลท่าโรงอำเภอวิเชียรบุรีจังหวัดเพชรบูรณ์

1. กลองโชน

ใช้กลองโชนตีประกอบจังหวะ จำนวน 2 - 4 ลูก กลองโชนทำจากเครื่องปั้นดินเผา ส่วนที่ทำให้เกิดเสียงดัง โดยการชิงหนังด้วยหวาย หนังที่ใช้ คือ หนังแลน หรือหนังตะกวัด ในการตั้งเสียงนั้น ไม่มีหลักเกณฑ์ อาศัยประสบการณ์ และการฟังเสียงเท่านั้น ปัจจุบันได้นำหนังงูเหลือมาชิงแทน หนังแลน และหนังตะกวัด เพราะ หายากมาก

วิธีการตีกลองโทน ลักษณะการตี ไม่มีกำหนดว่าจะนั่งที่ที่จัดไว้ เช่น เก้าอี้ หรือนั่งเสื่อ โดยใช้กลองโตนวางไว้ที่ตัก ใช้มือตีทั้ง 2 มือ

2. ฆ้องโหม่ง

ใช้ฆ้องโหม่งเพียง 1 ใบเท่านั้น ลักษณะของฆ้องโหม่งเป็นโลหะ ลงรัก สวยงาม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 6 - 8 นิ้ว นการตีฆ้องโหม่ง จะใช้ไม้กลึงสวยงาม หัวของไม้ตี จะพันด้วยผ้าให้แน่น ทำให้เสียงนุ่ม

วิธีการตีฆ้องโหม่ง ลักษณะการตี มือหนึ่งถือฆ้อง อีกมือหนึ่งตี การตีฆ้องจะต้องให้ผิวของฆ้องลอยตัว เพื่อให้เสียงกังวานในการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ทั้งผู้แสดง และนักดนตรี จะเป็นศิลปินกลุ่มเดียวกัน เวลาแสดงจะอยู่ใกล้ๆ กัน

จากการศึกษาพบว่าเครื่องดนตรีที่ใช้เล่นประกอบการละเล่นรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอลำดวนบุรี ตั้งเดิมได้รับวัฒนธรรมมาจากภาคกลางตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยการติดต่อค้าขายทางเรือ โดยใช้เครื่องดนตรีเพียง 2 ชนิด คือ 1. กลองโตน 2. ฆ้องโหม่ง

ในการเล่นดนตรีประกอบจังหวะนั้น โทนจะใช้ตีก็ถูกก็ได้ ยิ่งตีเยาะก็ยิ่งครึกครื้น แต่ฆ้องโหม่งใช้ตีเพียง 1 อันเท่านั้น โดยทำหน้าที่กำกับจังหวะ โทน ลักษณะการตีจังหวะประกอบรำโจ่ง จะเป็นจังหวะที่มีท่วงทำนองง่าย ๆ ซ้ำ ๆ ไม่มีกฎเกณฑ์เคร่งครัด เมื่อเปรียบเทียบกับจังหวะของเพลงรำโจ่ง กับอัตราจังหวะเพลงไทย พบว่า จังหวะรำโจ่ง สามารถเทียบเท่ากับอัตราจังหวะของเพลงไทย 2 ชั้น ท่วงทำนองเพลงรำโจ่งจะมีเพียงทำนองเดียวเท่านั้น ไม่มีเนื้อเพลงประกอบในการรำ ดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงลักษณะจังหวะของการตีโตน และฆ้องโหม่งในทำนองเพลงรำโจ่ง

จังหวะ	1	2	3	4
ฆ้องโหม่ง	- - - - ม	- - - - ม	- - - - ม	- - - - ม
โตน	- โจ่ง - จ๊ะ	- โจ่ง - ครีม	- โจ่ง - จ๊ะ	- โจ่ง - ครีม
จังหวะ	5	6	7	8
ฆ้องโหม่ง	- - - - ม	- - - - ม	- - - - ม	- - - - ม
โตน	- โจ่ง - จ๊ะ	- โจ่ง - ครีม	- โจ่ง - จ๊ะ	- โจ่ง - ครีม

ตารางที่ 4 : จังหวะการเล่นดนตรีการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง

ที่มา : นายจิระ เพ็ชรวงศ์

4.2.1.2 การแต่งกายการเล่นพื้นบ้าน

การแต่งกายการเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ในอดีตการแต่งกายไม่มีรูปแบบตายตัว ผู้แสดงเป็นผู้จัดสรรมาตามความสามารถของตนเองที่หามาได้ ทำให้เครื่องแต่งกายมีหลากหลายแบบ และหลากหลายสี ต่อมาทางกลุ่มอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอำเภอวิเชียรบุรีได้รับบสนับสนุนจากแหล่งต่าง ๆ ที่พยายามให้การสนับสนุน นำมาพัฒนาในเรื่องเครื่องแต่งกายให้มีสีสันสวยงามและรูปแบบเดียวกัน การแต่งกายของผู้ชาย เสื้อคอกลม นุ่งผ้าโจ่งกระเบน ผ้าขาวม้าคาดเอว การแต่งกายของผู้หญิง นุ่งผ้าโจ่งกระเบน สวมเสื้อแขนกระบอก และหม้อสไบ ทำให้ปัจจุบันมีแบบแผนมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงไว้ซึ่งลักษณะของพื้นบ้านภาคกลาง

ตารางที่ 5 การแต่งกายการเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง

การแต่งกายการเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง	
การแต่งกายในปี พ.ศ. 2540	การแต่งกายในปี พ.ศ. 2566
การแต่งกายฝ่ายหญิง - นุ่งผ้าโจ่งกระเบน - สวมเสื้อคอกระเช้าหรือเสื้อแขนกระบอก การแต่งกายฝ่ายชาย - นุ่งผ้าโจ่งกระเบน - สวมเสื้อคอกลมแขนสั้น	การแต่งกายฝ่ายหญิง - นุ่งผ้าโจ่งกระเบน - สวมเสื้อแขนกระบอก - หม้อสไบ การแต่งกายฝ่ายชาย - นุ่งผ้าโจ่งกระเบน - สวมเสื้อคอกลมแขนสั้น - ผ้าสไบคล้องคอ - ผ้าคาดเอว

ตารางที่ 5 : สรุปการแต่งกาย การเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง

ที่มา : นางน้อย ตะกุดแก้ว



ภาพที่ 22 : การแต่งกายปี พ.ศ. 2540

ที่มา : นางน้อย ตะกุดแก้ว



ภาพที่ 23 : การแต่งกายปี พ.ศ. 2566

ที่มา : ผู้วิจัย นิสากานต์ ช่อม (25 มกราคม พ.ศ. 2566)

จากการศึกษาพบว่า เครื่องแต่งกายเป็นสิ่งแรกที่สัมผัสได้ก่อนสิ่งอื่นเมื่อผู้แสดงปรากฏตัว คนดูจะพิจารณาเครื่องแต่งกายเพื่อทำความเข้าใจกับตนเองก่อนว่าสิ่งที่สวมใส่อยู่บนเวทีเบื้องหน้าตัวนั้นคืออะไรถ้าเป็นเครื่องแต่งกายที่คุ้นเคยอาจจะไม่เกิดความกังขาแต่เป็นการชื่นชมในความงามถ้าเป็นเครื่องแต่งกายที่ไม่คุ้นเคยหรือไม่เคยพบเห็นมาก่อนคนดูก็จะพยายามจับประเด็นให้ได้ว่าเครื่องแต่งกายมีจุดเด่นเด่นอะไรสุดแล้วแต่ว่าเครื่องแต่งกายชุดนั้นมีอะไรเตะตา ลักษณะเด่นของเครื่องแต่งกาย รำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์นี้ น่าจะอยู่ที่เสื้อผ้าที่มีสีสันสวยงามสะดุดตา เช่น เสื้อแขนกระบอกหญิงที่ใช้ผ้ามีสีสันสดใสโจ่งกระเบน ทั้งหญิงและชายมีลวดลายสวยงาม เสื้อคอกลมชายก็เน้นสีสดใสเช่นกัน

พัฒนาการการแต่งกายสำหรับการละเล่นรำโจ่งในอดีตผู้เล่นเป็นผู้จัดสรรมาตามปกติ ที่ตนจะสามารถหามาได้ ทำให้การแต่งกายมีหลากสีหลายแบบด้วยกันต่อมาทางกลุ่มอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมอำเภอวิเชียรบุรีได้รับงบประมาณสนับสนุนจากแหล่งต่าง ๆ ที่ให้การสนับสนุนนำมาพัฒนาในเรื่องการแต่งกายให้มีสีสันสวยงามและเป็นรูปแบบเดียวกันมีแบบแผนมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงไว้ซึ่งลักษณะของการละเล่นพื้นบ้านภาคกลาง

4.2.1.3 อุปกรณ์การแสดงรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

การแสดงนาฏศิลป์หลายชนิด โดยเฉพาะในกลุ่มการฟ้อนรำนั้นผู้แสดงมักถือวัสดุ สิ่งของที่ใช้เป็นอุปกรณ์การแสดงได้ตลอดเวลาอุปกรณ์เป็นส่วนหนึ่ง ที่กำหนดรูปแบบของการแสดง ฟ้อนรำด้วย ดังนั้นอุปกรณ์การแสดงจึงนับได้ว่าเป็นตัวบ่งชี้เอกลักษณ์ของการแสดงชุดใดชุดหนึ่งได้ อีกประการหนึ่งจากการศึกษาพบว่าการเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ไม่มีอุปกรณ์ในการแสดง เพราะ รำโจ่ง นั้นจะแบ่งนักดนตรีคนเล่นตีโทน ตีฆ้องโหม่ง กับนางรำออกจากกันอย่างชัดเจน คนตีโทนจะตีโทน อย่างเดียวแต่ถ้านักแสดงอยากมารำบ้างก็ต้องวาง โทนหรือเครื่องดนตรีที่ต้นเล่นและอาจจะเปลี่ยนให้คนอื่นตีเล่นโทนแล้วตนก็ออกมารำ

4.2.1.4 ทำรำโจ่ง

จากการศึกษาพบว่ากระบวนท่ารำประกอบการละเล่นรำโจ่งตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรีจังหวัดเพชรบูรณ์ดังนี้



รำโจ่ง เป็นการละเล่นพื้นบ้านคือการแสดงโดยชาวบ้านเพื่อความสนุกสนานของตนเองและของชุมชนของตนโดยมีการนำเอาท่วงท่ารำจาก การละเล่นรำวง หรือรำไท่น การแสดง กลองยาว หรือลิเกของพื้นเมืองภาคกลางแล้วนำมาคิดดัดแปลงท่วงท่าใหม่ตามภูมิปัญญาประยุกต์ เข้ากับการดำเนินชีวิตประจำวันของตน คือ ชาวบ้านอำเภอวิเชียรบุรีที่เินยามว่างเว้นจากการทำไร่ ทำนา ช่วงยามเช้า และบ่ายมักต้อนวัว หรือไล่วัวปล่อยออกจากคอก ออกไปแทะเล็มหญ้า

กินน้ำตามทุ่งนาทุ่งไร่ ส่วนคนเลี้ยงบ้างก็พากันไปคุยเล่นกันอยู่ตามร่มไม้ใหญ่ บ้างก็ลงห้วยบึงแม่น้ำ หรือเข้าไปในป่าใกล้ใกล้ เพื่อหาเก็บผัก หักฟืน พอช่วงใกล้ค่ำหรือหัวอิมแล้วจึงแยกย้ายและตอนหัว กลับคืนบ้านของตน ทำให้เกิดถ้ำรำตอนหัวเอียงอย่างช้า ๆ มีกลองโพน และฆ้องโหม่งเป็นเครื่องดนตรี ค่อยดีเพื่อกำกับจังหวะเพิ่มความสุขสนุกสนานมากขึ้น การแสดงประเภทนี้มีแบบแผนง่าย ๆ สืบต่อกัน มาช้านาน จากการศึกษาพอจะอนุมานได้ว่ามีหลักในการคิดทำรำแต่ละท่าดังนี้²⁰



²⁰ สัมภาษณ์, ศรีเสวต เมืองสุวรรณ, ผู้สืบทอดการแสดง / กระบวนการทำรำการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง / นักแสดง,
14 มกราคม, 2565.

ตารางที่ 6 ตัวอย่างลักษณะท่ารำ ดังนี้

ท่าที่	ท่ารำ	อธิบายท่ารำ
1		<p>ศิระษะ : เอียงขวา</p> <p>มือ : มือขวาตั้งวงหงาย งอแขน เล็กน้อย ค่อยๆ จีบหงายและม้วนจีบเป็นตั้งวง ทั้งหมด 6 จังหวะ มือซ้ายตั้งวง งอแขนเล็กน้อย</p> <p>เท้า : เท้าทั้ง 2 ข้าง ชิดกัน ยึดยุบตามจังหวะ ทั้งหมด 8 จังหวะ</p>
2		<p>ศิระษะ : ตรง</p> <p>มือ : มือขวาตั้งวงหงาย งอแขน เล็กน้อย จีบแล้วปล่อยตั้งวง มือซ้ายตั้งวงหงาย งอแขน เล็กน้อย ค่อยๆ จีบหงายและม้วนจีบเป็นตั้งวง ทั้งหมด 6 จังหวะ</p> <p>เท้า : เท้าทั้ง 2 ข้าง ชิดกัน ยึดยุบตามจังหวะ</p>

3		<p>ศิลปะ: เถียงซ่าย</p> <p>มือ : มือขวาแนบข้างลำตัว มือซ้ายปล่อยจับตั้งวงจวงแขน</p> <p>เล็กน้อย กดเอว กดไหล่ ย่อตัว</p> <p>เท้า : ก้าวเท้าซ้าย ไปข้างๆ และลากเท้าขวาไปชิด ทำซ้ำ</p> <p>แบบนี้จนกว่าแถวจะเป็นวงกลม และเตรียมเปลี่ยนคู่</p>
---	---	---

ตารางที่ 6 : กระบวนการทำรำโจ่ง

ที่มา : ผู้วิจัย นิสากานต์ ชุ่ม



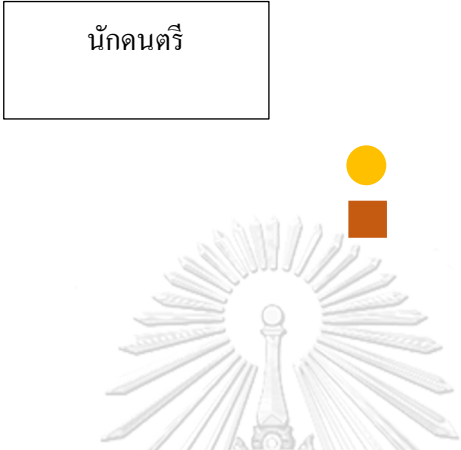

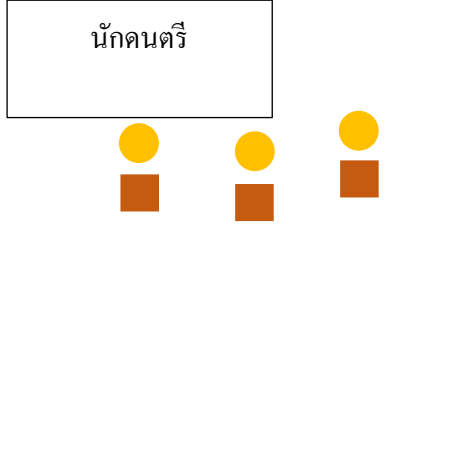
ภาพที่ 24 : การละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง

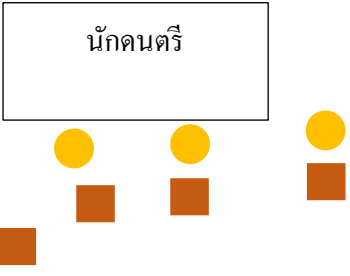
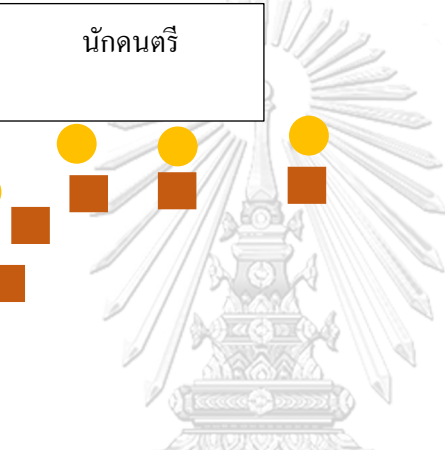
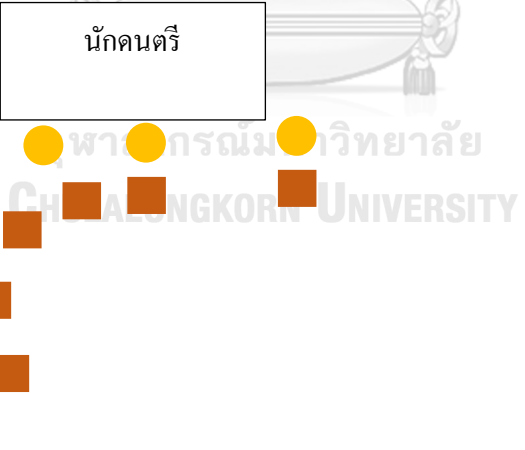
ที่มา : ผู้วิจัย นิสากานต์ ชุ่ม

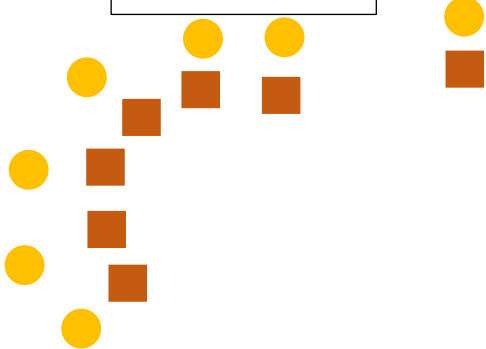


ตารางที่ 7 ตัวอย่างแผนผังการแปรแถวการเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง

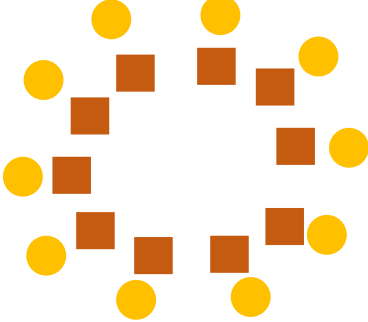

● ฝ่ายหญิง ปฏิบัติท่ารำอยู่วงนอก

■ ฝ่ายชาย ปฏิบัติท่ารำอยู่วงใน

การแปรแถว	ลักษณะแถว
<p>1</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">นักดนตรี</div> 	<p>- ผู้แสดงค่อยๆ ออกมาทีละ 1 คู่ โดยให้ฝ่ายหญิงอยู่วงนอก ฝ่ายชายอยู่วงใน</p>
<p>2</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">นักดนตรี</div>  <p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	
<p>3</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">นักดนตรี</div> 	

4	
5	
6	

7	<p>นักดนตรี</p> 
8	<p>นักดนตรี</p> 
9	<p>นักดนตรี</p> 

10	<p>นักดนตรี</p> 	<p>- แแถวเป็นลักษณะ วงกลม แล้วให้ปฏิบัติท่ารำทั้งหมด 16 จังหวะ จากนั้นเราจะทำการเปลี่ยนคู่ โดยให้ผู้แสดงก้าวไปทางด้านขวา ตามลักษณะการหมุนตามเข็มนาฬิกา</p>
11	<p>นักดนตรี</p> 	<p>- การเปลี่ยนคู่ จะเปลี่ยนลักษณะ เช่น ฝ่ายชายคู่ที่ 1 จะก้าวไปหาฝ่ายหญิงคู่ที่ 2 ฝ่ายชายคู่ที่ 10 จะก้าวไปหาฝ่ายหญิงคู่ที่ 1</p> <p>- ทำในลักษณะนี้ไปเรื่อยๆ จนกว่าฝ่ายชายคู่ที่ 1 จะต้องไปคู่กับฝ่ายหญิงคู่ที่ 1 ถือว่าทำครบคู่ จากนั้น คู่ที่ 1 จะค่อยๆ รัถยหลังออกไปจากเวทีการแสดง</p>

ตารางที่ 7 : แผนผังการแปรแถวการเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง

ที่มา : ผู้วิจัย นิสากานต์ ช่อม



ภาพที่ 25 : กระบวนท่ารำ 1
ที่มา : นิสากานต์ ช่อม (11 เมษายน พ.ศ. 2566)



ภาพที่ 26 : กระบวนท่ารำ 2
ที่มา : นิสากานต์ ช่อม (11 เมษายน พ.ศ. 2566)



ภาพที่ 27 : กระบวนท่ารำ 3
ที่มา : นิสากานต์ ช่อ่ม (11 เมษายน พ.ศ. 2566)



ภาพที่ 28 : กระบวนท่ารำ 4
ที่มา : นิสากานต์ ช่อ่ม (11 เมษายน พ.ศ. 2566)



ภาพที่ 29 : กระบวนท่ารำ 5
ที่มา : นิสากานต์ ช่อ่ม (11 เมษายน พ.ศ. 2566)



ภาพที่ 30 : กระบวนท่ารำ 6
ที่มา : นิสากานต์ ช่อ่ม (11 เมษายน พ.ศ. 2566)



ภาพที่ 31 : กระบวนท่ารำ 7
ที่มา : นิตากานต์ ช่อ่ม (11 เมษายน พ.ศ. 2566)



ภาพที่ 32 : กระบวนท่ารำ 8
ที่มา : นิตากานต์ ช่อ่ม (11 เมษายน พ.ศ. 2566)



ภาพที่ 33 : กระบวนท่ารำ 9
 ที่มา : นิตากานต์ ชุ่ม (11 เมษายน พ.ศ. 2566)

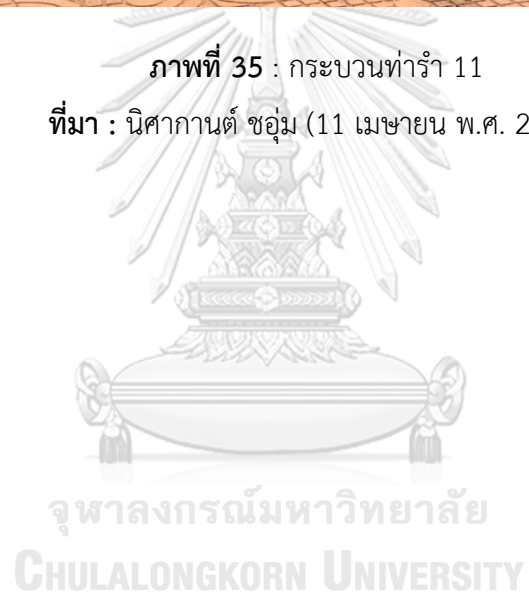


ภาพที่ 34 : กระบวนท่ารำ 10
 ที่มา : นิตากานต์ ชุ่ม (11 เมษายน พ.ศ. 2566)



ภาพที่ 35 : กระบวนท่ารำ 11

ที่มา : นิตากานต์ ชุ่ม (11 เมษายน พ.ศ. 2566)



จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 5

สรุป และอภิปรายผล

วิทยานิพนธ์เรื่อง รำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ จัดทำขึ้นเพื่อการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาของการละเล่นรำโจ่ง ศึกษากระบวนการทำรำและองค์ประกอบของการละเล่นที่บ้านรำโจ่ง การศึกษาคั้งนี้ใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพโดยออกแบบกระบวนการศึกษาให้เหมาะสมกับเรื่องที่ศึกษา สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และขอบเขตของการศึกษา ด้วยการค้นคว้าเอกสารวิชาการ การสัมภาษณ์ การรับชมการแสดง และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เรียบเรียงเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์

5.1 สรุปผลการศึกษา

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาความเป็นมาของการละเล่นรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ สรุปได้ว่า รำโจ่งเป็นการละเล่นคล้ายรำโทนแต่ไม่มีเนื้อเพลงเป็นการละเล่นที่ถือกำเนิดมาตั้งแต่สมัย จอม ป.พิบูลสงคราม ไม่ปรากฏหลักฐานว่าผู้ใดเป็นผู้คิดค้นขึ้น ซึ่งหมายถึงว่าเป็นความคิดดัดแปลงของชาวบ้านในสมัยนั้น ที่มีความชื่นชอบเกี่ยวกับศิลปะการแสดงพื้นบ้านและอยากให้มีการละเล่นพื้นบ้าน จากการคิดค้นดัดแปลงกระบวนการทำรำนั้น พอมีเค้าว่าในสมัยก่อนนั้นชาวเมืองวิเชียรบุรี มักติดต่อค้าขายกับกรุงศรีอยุธยา หรือเมืองต่าง ๆ แถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา โดยอาศัยเส้นทางคมนาคมทางลำน้ำป่าสัก จึงนำเอาเครื่องดนตรีประเภทกลองโทน ช้อง รวมทั้งท่วงท่ารำจากการละเล่นรำวง รำโทน การแสดงกลองยาว แล้วคิดดัดแปลงท่วงท่ารำใหม่ให้เข้ากับภูมิปัญญา ประยุกต์เข้ากับการดำเนินชีวิตประจำวันของตน ที่เมื่อยามหน้าแล้ง ยามว่างเว้นจากการทำนาทำไร่ เด็กหนุ่ม ๆ สาว ๆ ในช่วงยามเช้าหรือบ่ายมักต้อนวัว และไล่วัวออกจากคอก ปล่อยออกไปแพะเล็มหญ้า กินน้ำ ตามทุ่งไร่นา ส่วนคนเลี้ยง ก็พากันไปคุยกันเล่นกันอยู่ตามร่มไม้ใหญ่ บ้างก็ลงลำห้วยบึงแม่น้ำหรือเข้าไปในชายป่าใกล้ ๆ เพื่อหาเก็บผักหักพิน พอใกล้ค่ำ จึงแยกย้ายกันต้อนวัวกลับเข้าคอก ทำให้เกิดท่ารำเอียงอย่างช้า ๆ มีกลองโทนและฆ้องคอยตีเพื่อกำกับจังหวะ ต่อมา ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีผู้นำเอาการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่งไปประยุกต์เป็นการละเล่นต่าง ๆ เช่น รำเท็งบอง รำวงประยุกต์ เพื่อเพิ่มความหลากหลายในการละเล่น นำมาซึ่งความบันเทิงสนุกสนานเป็นที่นิยมมากขึ้น จากนั้น พ.ศ. 2540 – พ.ศ. 2562 การละเล่นรำโจ่งถูกปรับปรุงให้เปลี่ยนไปตามความต้องการของผู้ชมทำให้การละเล่นรำโจ่ง ในปีพ.ศ. 2560 ภาควิชา นาฏศิลป์ โดยการนำของนายชะลอ นุเทศ นางปิลันธนา สงวนบุญยพงษ์ อาจารย์ภาควิชา นาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ พร้อมด้วยนางสาวอชญา ไกรวรรณและนางสาววิไลพร บุญอินทร์

นักศึกษาวิชาเอกนาฏศิลป์ รุ่นที่ 5 ได้นำเอาเพลงรำโจ่งของชาวบ้านอำเภอวิเชียรบุรี มาร้องผสมกับ เพลงรำโทน ของชาวบ้านนาตะกุด อำเภอสรีเทพ และได้คิดประดิษฐ์ท่ารำขึ้นใหม่ โดยยึดถือรูปแบบ การรำแบบดั้งเดิม และเพิ่มท่าทางลีลาให้สวยงามยิ่งขึ้น การรำจะรำเป็นคู่หญิงชาย คล้ายการรำวง เนื้อเพลงเน้นไปในเรื่องเกี่ยวพาราสีกัน จากนั้นได้มีผู้นำเอาการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่งไปคิดดัดแปลงท่า รำและแต่งเพลงปรับปรุงทำนองดนตรี โดย นายช่วงวิทย์ เทียนศรี อาจารย์ภาควิชาดนตรี สถาบัน ราชภัฏเพชรบูรณ์

จะขอยกตัวอย่างเนื้อเพลงบางเพลงที่ใช้ร้องประกอบการรำโจ่ง เช่น

เพลง นกเอี้ยงเสียงหวาน

นกเอี้ยง นกเอี้ยง เสียงหวาน

บินผ่านไปเที่ยวหากิน

จับคู่หากิน หากิน หากินไกลรัง

ขอโทษโฉมตรู มีคู่แล้วหรือยัง

เอิ้นดูฉันบ้าง ฉันยังไม่มีคู่เลย

เพลง รำรำมะนา

รำมะนา รำมะนาดังดี

อยู่วิเชียรบุรีฉันเคยได้ยิน

ต้นไทรใบไย้ดิน (ซ้ำ)

ฉันเคยได้ยิน ฉันเคยได้รำ

เพลง ดึกแล้วหนอ

ดึกแล้วหนอ ขอลาไปก่อน

จำใจจะต้องจากจร ลาบังอรแล้วอาลัย

วันนี้เป็นวันดี ถ้าโอกาสมีเรามาพบกันใหม่

ขอวอนพระรัตนตรัย (ซ้ำ)

เจอกันวันใหม่ จะรำวงคู่เอย

การละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ จึงมีเยาวชนสนใจที่จะสืบสาน และต่อยอด จึงทำให้การละเล่นพื้นบ้านรำโจ่งเป็นรู้จัก ต่อมา พ.ศ. 2562 คุณกาญจนา ทองมา ผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลกาญจนาได้นำการละเล่นพื้นบ้านเข้ามาอบรมให้กับนักเรียนในโรงเรียน และวัฒนธรรมอำเภอวิเชียรบุรี นำโดย คุณภัทริรา เพ็ชรวงศ์ วัฒนธรรมอำเภอวิเชียรบุรีได้จัดสรรงบประมาณจัดโครงการอบรมการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่งสู่เยาวชนในอำเภอวิเชียรบุรี โดยการเลือกตัวแทนแต่ละโรงเรียนมาอบรม เพื่ออยากให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้สืบสาน และต่อยอดเพิ่มมากขึ้น จากนั้น พ.ศ. 2564 – ปัจจุบันได้มีการนำการละเล่นพื้นบ้านเข้ามาอยู่ในหลักสูตรตามสถานศึกษาใน ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษากระบวนการทำรำและองค์ประกอบของการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ คือ การละเล่นพื้นบ้าน โดยชาวบ้าน เพื่อความสนุกสนานของตนเองและชุมชนของตน หรือเพื่อพิธีกรรม การแสดงประเภทนี้มีแบบแผนง่ายๆ สืบต่อกันมาช้านาน ซึ่งมักมีท่าร่างกาย ๆ ท่ารำช้า ๆ ทุกคนสามารถทำได้ ท่ารำโจ่งเป็นลักษณะที่สะท้อนวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้านท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่นอกจากการทำอาชีพ ทำไร่ ทำนาแล้ว พอว่างเว้นก็จะนำวัวออกไปหากินหญ้า กินน้ำ ตามชายทุ่งชายป่า และลำห้วยในหมู่บ้าน วิถีชีวิตเหล่านี้ได้นำมาประยุกต์ให้เกิดท่วงท่าประกอบดนตรี ที่ตีประกอบจังหวะ รำโจ่ง มีจินตนาการในลักษณะการต้อนวัว ร่ายควาย ซึ่งแบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายหญิงกับฝ่ายชาย สมมุติให้ฝ่ายชายเป็นวัว ส่วน ฝ่ายหญิงเป็นคนต้อนวัว โดยฝ่ายหญิงจะไปต้อนฝ่ายชายออกมาทีละคน ในขณะที่ต้อนจับกันอยู่นั้น จะมีสัญญาณโชนตีจังหวะเสียงดัง คริม คริม คริม เมื่อต้อนได้แล้ว ฝ่ายหญิงจะจับควบคุมไว้ แล้วต้อนจับฝ่ายชายคนต่อไปจนหมด แล้วจึงชวนกันออกมารำฝ่ายหญิงจะรำเป็นวงกลมอยู่รอบนอก ฝ่ายชายจะรำอยู่วงใน ทำท่าเหมือนถูกล้อมคอก ท่ารำท่อนนี้จะเปลี่ยนไปตามจังหวะการตีของกลองโชน เสียงดัง “โจ่ง จ๊ะ โจ่ง คริม” จำนวน 7 เที้ยว แล้วเปลี่ยนเป็น “คริม” 1 เที้ยว จะตีโชน และฆ้องโหม่งในทำนอง เดียวกันอย่างนี้ซ้ำ ๆ ตลอดเพลง ในช่วงนี้ฝ่ายชายจะเปลี่ยนคู่รำ อาจจะไปข้างหน้าหรือถอยมารำกับคน ข้างหลังก็ได้ การละเล่นรำโจ่ง มีแต่ทำนองดนตรี ไม่มีเนื้อเพลง และไม่มีอุปกรณ์การแสดง การแต่งกายเป็นลักษณะวัฒนธรรมของทางภาคกลาง แต่ปัจจุบันได้ใช้เสื้อผ้าที่มีสีสันสดใสสวยงาม พร้อมทั้งมีเครื่องประดับแต่งให้สวยงามมากขึ้น อีกทั้งได้ประยุกต์ให้ชุดการแสดงมีสีสันน่าสนใจไม่น่าเบื่อ โดยนำการแสดงเพ็ญบอง รำโชน และรำวงประยุกต์ เข้ามาร่วมแสดงต่อจากการรำโจ่ง จึงทำให้การแสดงเพิ่มความน่าสนใจมากขึ้น

5.2 อภิปรายผล

จากการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลสามารถอภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้

การเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง หมายถึง การรำต๋อนวัว ไล่วัว ความเป็นมาของการเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ รำโจ่งเป็นการเล่นคล้ายรำโทนแต่ไม่มีเนื้อเพลง เป็นการเล่นที่ถือกำเนิดตั้งแต่สมัย จอม ป.พิบูลสงคราม ไม่ปรากฏหลักฐานว่าผู้ใดเป็นผู้คิดค้นขึ้น แต่พอมีเค้าว่าสมัยก่อนนั้น ชาวเมืองวิเชียรบุรี มักติดต่อกับชายกับกรุงศรีอยุธยา หรือเมืองต่าง ๆ แถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา โดยอาศัยเส้นทางคมนาคมทางลำน้ำป่าสัก จึงนำเอาเครื่องดนตรีประเภทกลองโทน ฆ้อง รวมทั้งท่วงท่ารำจากการเล่นรำวง รำโทน การแสดงกลองยาว แล้วคิดดัดแปลงท่วงท่ารำใหม่ ตามภูมิปัญญาประยุกต์เข้ากับการดำเนินชีวิตประจำวันของตน ที่เมื่อยามหน้าแล้ง ยามว่างเว้นจากการทำนาทำไร่ เด็กหนุ่มๆสาวๆ ในช่วงยามเช้าหรือบ่ายมักต๋อนวัวและรำวัวออกจากคอกปล่อยออกไปทะเล่ริมหญ้า กินน้ำตามทุ่งไร่มุ่งนา ส่วนคนเลี้ยงบ้างก็พากันไปคุยกันเล่นกัน อยู่ตามร่มไม้ใหญ่ บ้างก็ลงลำห้วยบึงแม่น้ำหรือเข้าไปในชายป่าใกล้ ๆ เพื่อหาเก็บผักหักพินพอวัวอิมแล้วจึงแยกย้ายกันต๋อนกลับคืนบ้านของตนทำให้เกิดท่ารำรำเยื้องย่างช้า ๆ มีกลอง โทน และฆ้องคอยตีเพื่อกำกับจังหวะ ต่อมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีผู้นำเอาการเล่นรำโจ่งไปประยุกต์กับการเล่นต่าง ๆ เช่น รำเพ็งบ่อง รำวงประยุกต์ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า สมัยก่อนนั้นชาวเมืองวิเชียรบุรีมักติดต่อกับชายกับกรุงศรีอยุธยาหรือเมืองต่าง ๆ แถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา โดยอาศัยเส้นทางคมนาคมทางลำน้ำป่าสัก จึงได้นำเอาวัฒนธรรม การเล่นเครื่องดนตรีประเภทกลองโทน ฆ้อง รวมทั้งท่วงท่ารำจากการเล่นรำวง หรือรำโทน การแสดงกลองยาว หรือลิเกของพื้นเมืองภาคกลางเข้ามา คิดดัดแปลงท่วงท่ารำใหม่ ตามภูมิปัญญา ประยุกต์เข้ากับการดำเนินชีวิตประจำวันของตน ทำให้เกิดวิวัฒนาการของการเล่นที่เป็นเอกลักษณ์ ในท้องถิ่นของตน คือ รำโจ่ง และเนื่องจากรำโจ่งไม่มีเนื้อเพลงในการรำ ปัจจุบันได้มีวิวัฒนาการ ให้การเล่นรำโจ่งมีรูปแบบการเล่นหลากหลายขึ้น โดยนำการเล่นพื้นบ้านรำโจ่งไปประยุกต์กับการเล่นต่าง ๆ เช่น รำเพ็งบ่อง รำวงประยุกต์ เพื่อเพิ่มความสุขสนุกสนานมากยิ่งขึ้น ปัจจุบันได้สืบทอดโดยนำความรู้ การเล่นพื้นบ้านรำโจ่งเข้าไปสอนให้กับนักเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อปลูกฝังให้รู้จักวัฒนธรรมไทยในท้องถิ่น และ ร่วมกันเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป และมีการพัฒนารูปแบบการเล่นให้เหมาะสมกับยุคปัจจุบันมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีวิวัฒนาการที่ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ด้านวัฒนธรรม ประเพณี การเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ของชาวบ้านตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ต้องเปลี่ยนผ่านแต่ละขั้นที่กำหนดไว้ ได้รับการโต้แย้งว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้านนี้ น่าจะมีวิวัฒนาการแบบหลายสาย (Multilinear) เพราะแต่ละสังคม

อาจมีจุดกำเนิดที่แตกต่างกันใน ด้านต่าง ๆ หรือแม้ว่าสังคมที่มีรูปแบบด้านวัฒนธรรม ประเพณี ที่เหมือนกันแต่อาจจะมีสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี ที่แตกต่างกัน

5.2.1 กระบวนทำรำโจ่ง

การเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง มีกระบวนการรำที่มีแบบแผนง่าย ๆ เป็นการละเล่นพื้นบ้านที่สร้างความบันเทิง สนุกสนาน ผ่อนคลายความเหนื่อยหลังจากทำไร่ ทำนา แล้วนำมาประยุกต์เข้ากับวิถีชีวิตประจำวันของตน จึงทำให้มีกระบวนทำรำในลักษณะเยื้องย่างช้า ๆ มือไม้ที่ยกขึ้นรำเป็นลักษณะการจินตนาการมาจากการต้อนวัว ไถ่วัว นับว่าเป็นการละเล่นที่เกิดจากธรรมชาติของมนุษย์ ต่อมามนุษย์ได้มีวิวัฒนาการขึ้นในหลาย ๆ ด้าน เช่น อาหารการกิน ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม จึงทำให้มีความเฉลียวฉลาดขึ้น สามารถเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัวเองมากขึ้น รู้จักปรับปรุงกิริยาอาการเหล่านั้นให้งดงามและน่าดู

5.2.2 รูปแบบการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง

อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ จะสังเกตได้ว่าการละเล่นรำโจ่ง มีโครงสร้างการแสดงของการละเล่นพื้นบ้านคล้าย ๆ กับการละเล่นพื้นบ้านของไทยอื่น ๆ ดังนี้

(1) พิธีไหว้ครู

ก่อนจะมีการแสดงการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง จะต้องมีการไหว้ครู ครูในที่นี้ หมายถึง การไหว้บรรพบุรุษที่ได้ถ่ายทอดการแสดง และเจ้าที่เจ้าทาง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ในสังคมไทยที่มีความเคารพ ระลึกถึงครูบาอาจารย์ และไม่ลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย โดยมีส่วนประกอบดังนี้

1. เงินค่าครู จำนวน 12 บาท
2. ดอกไม้ใส่กรวย 1 คู่
3. บุหรี่ หอมก พลุ จำนวน 5 คำ
4. ธูป 3 ดอก
5. เทียน 2 เล่ม

เครื่องไหว้ครูแต่ละอย่าง สามารถหาได้ในท้องถิ่น แต่บางครั้งอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม หรือตามกำลังของกลุ่มผู้เล่นการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง เช่น บุหรี่ ในสมัยก่อนนั้นจะใช้น้ำเส้น ซึ่งปัจจุบันเพื่อความสะดวก และหาได้ง่าย คือ บุหรี่เป็นซอง เป็นต้น

- แบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายหญิงกับฝ่ายชาย สมมติให้ฝ่ายชายเป็นวัวอยู่วงใน ส่วนฝ่ายหญิงเป็นคนต้อนจับวัว โดยฝ่ายหญิงจะทำในลักษณะการต้อน ฝ่ายชาย ฝ่ายหญิงจะรำเป็นวงกลมอยู่รอบนอก ทำที่เหมือนถูกล้อมคอก ทำรำท่อนนี้จะเปลี่ยนไปตาม จังหวะการตีของกลอง

โทน เสียงดัง “โจง จะโจง ครีม” จำนวน 7 เที้ยว แล้วเปลี่ยนเป็น “ครีม” 1 เที้ยว ในช่วงนี้ฝ่ายชาย จะเปลี่ยนคู่ อาจจะไปข้างหน้าหรือถอยมาทำกับคนข้างหลังก็ได้

- พอร่ายรำกันจนเหนื่อยแล้วจึงพักพูดคุยกันหรือแยกย้ายกันกลับบ้านเรือนของตน
- จะเห็นได้ว่าการละเล่นพื้นบ้านรำโจง ของตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี

จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นการละเล่นพื้นบ้านที่มีรูปแบบการแสดงสอดคล้องกับทฤษฎีนาฏยลักษณ์ของ ศ.กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ด้านการแสดง จำแนกตามคุณสมบัติของการแสดง พบว่า การแสดง ประเภทพื้นบ้าน คือ การแสดงโดยชาวบ้านเพื่อความสนุกสนานของตนเอง และของชุมชนของตนเอง การแสดงประเภทนี้ สืบต่อกันมาช้านาน การแสดงนี้เปิดโอกาสให้คนในชุมชนแต่ละคนได้มีส่วนร่วม มีแบบแผนง่าย ๆ ในการแสดง ซึ่งมักมีดนตรี และท่ารำ รำง่าย ๆ ทำซ้ำ ๆ ทุกคนทำได้ จากการศึกษา โดยใช้ทฤษฎีแผนภูมิดนตรี และนาฏศิลป์ของรองศาสตราจารย์ประทีป นกปี เป็นหลักการ แนวความคิดที่ใช้ในการบันทึกองค์ความรู้และการวิเคราะห์ข้อมูลด้านดนตรีและนาฏศิลป์ เป็นแนวความคิดที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นรูปธรรม ซึ่งสามารถอธิบายโครงสร้างขององค์ความรู้ที่ใช้ ในการวิเคราะห์ด้านดนตรีและนาฏศิลป์ แสดงในรูปแบบของจังหวัด ทำนองเพลง และท่ารำ ซึ่งสามารถแสดงความชัดเจนในการศึกษาทำความเข้าใจในการเรียนรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้ของ ดนตรีและนาฏศิลป์ ของการละเล่นพื้นบ้านรำโจง ดังนี้

5.2.3 ดนตรี

จากการศึกษาพบว่าเครื่องดนตรีที่ใช้เล่นประกอบการละเล่นพื้นบ้านรำโจง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ดั้งเดิมได้รับวัฒนธรรมมาจากภาคกลางตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยการติดต่อค้าขายทางเรือ โดยใช้เครื่องดนตรีเพียง 2 ชนิด คือ 1. กลองโทน 2. ซ้องโหม่ง ในการเล่นดนตรีประกอบจังหวะนั้น อันเท่านั้น โทนจะใช้ตีลูกก็ได้ ยิ่งตีเยอะก็ยิ่งครึกครื้น แต่ซ้องโหม่งใช้ตีเพียงหนึ่งอันเท่านั้น โดยทำหน้าที่กำกับจังหวะโทน ลักษณะการตีจังหวะประกอบการละเล่นพื้นบ้านรำโจง จะเป็น จังหวะที่มีท่วงทำนองง่าย ๆ ซ้ำ ๆ ไม่มีกฎเกณฑ์เคร่งครัด ลักษณะของดนตรีการละเล่นพื้นบ้านรำโจง คือ การตีของกลองโทน เสียงดัง “โจง จะโจง ครีม” จำนวน 7 เที้ยว แล้วเปลี่ยนเป็น “ครีม” 1 เที้ยว เมื่อเปรียบเทียบกับจังหวะของเพลงการละเล่นพื้นบ้านรำโจง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ กับอัตรา จังหวะเพลงไทย พบว่า จังหวะการละเล่นพื้นบ้านรำโจง สามารถเทียบเท่ากับอัตราจังหวะของเพลงไทย 2 ชั้น ท่วงทำนองเพลงการละเล่นพื้นบ้านรำโจงจะมีเพียงทำนองเดียวเท่านั้น ไม่มีเนื้อเพลงประกอบในการรำ

5.2.4 กระบวนทำรำการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง

รำโจ่ง เป็นการละเล่นพื้นบ้าน คือการแสดงโดยชาวบ้านเพื่อความสนุกสนานของตนเองและของชุมชนของตน โดยได้นำเอาวัฒนธรรมเครื่องดนตรีประเภทกลองโทน ฆ้อง รวมทั้งท่วงท่ารำจากการละเล่นรำวง หรือรำโทน การแสดงกลองยาว หรือลิเกของพื้นเมืองภาคกลางแล้ว คิดดัดแปลงท่วงท่ารำใหม่ ตามภูมิปัญญาประยุกต์เข้ากับการดำเนินชีวิตประจำวันของตน คือชาวบ้าน อำเภอวิเชียรบุรีที่เป็นเด็กหนุ่ม ๆ สาว ๆ ในช่วงยามเช้าหรือบ่ายมักต้อนวัวและร้ายวัวจากคอกปล่อยออกไปแทะเล็มหญ้ากินน้ำตามทุ่งไร่ทุ่งนา ส่วนคนเลี้ยงบ้างก็พากันไปคุยกันเล่นกันอยู่ตามร่มไม้ - ใหญ่ บ้างก็ลงลำห้วยบึงแม่น้ำ หรือเข้าไปในชายป่าใกล้ ๆ เพื่อหาเก็บผักหักพิน พอวัว อิ่มแล้ว จึงแยกย้ายกันต้อนกลับคืนบ้านของตนทำให้เกิดทำร้ายรำต้อนวัว เยื้องย่างช้า ๆ มีกลองโทน และฆ้องคอยตีเพื่อกำกับจังหวะเพิ่มความสนุกสนานมากขึ้น

การแสดงประเภทนี้มีแบบแผนง่าย ๆ สืบต่อกันมาช้านาน การแสดงนี้เปิดโอกาสให้คนในชุมชนแต่ละคนได้มีส่วนร่วมในการแสดง ซึ่งมักมีทำรำง่าย ๆ เพลงและท่ารำจะเป็นลักษณะซ้ำ ๆ กันไปตลอด ทุกคนสามารถทำได้ หากใครจะมีลีลา ลวดลายที่นอกเหนือจากปกติ ไม่ถือว่าเป็นการผิดแบบแผน จะสังเกตได้ว่าเพลงการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่งนั้นจะมีแต่ทำนองดนตรีของโทน และโหม่งเท่านั้นไม่มีเนื้อร้อง อีกทั้งท่วงท่ารำโจ่งก็จะเป็นลักษณะเลียนแบบธรรมชาติที่เป็นวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้าน อำเภอวิเชียรบุรี ทำให้เกิดความเคยชินสามารถเลียนแบบได้ ตลอดจนแสดงถึงภูมิปัญญาของ ผู้จินตนาการสร้างสรรค์ด้วย

จะเห็นได้ว่ากระบวนทำรำประกอบการเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง เป็นท่าทางที่เลียนแบบท่าธรรมชาติของการดำรงชีวิตประจำวันของคนในท้องถิ่น คือ ทำไล่ต้อนวัว ซึ่งสมัยนั้นชาวตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ นอกจากมีอาชีพเกษตรกรรมทำไร่ทำนาแล้ว ก็ยังเลี้ยงวัวควายเป็นอาชีพเสริม บางรายก็เลี้ยงไว้ใช้งาน ดังนั้นเมื่อว่างจากงานทำนาทำไร่ ก็จะนำวัวไปเลี้ยงตามชายทุ่งชายป่า ใกล้หมู่บ้าน ท่ารำโจ่งจึงได้มาจากการประยุกต์ทำต้อนวัวร้ายวัว ผสมผสานกับท่ารำวง

5.2.5 เครื่องแต่งกาย

การแต่งกายยังคงมีลักษณะเดิมของวัฒนธรรมการแต่งกายการละเล่นพื้นบ้านภาคกลาง ดังนี้

การแต่งกายฝ่ายหญิง

- นุ่งผ้าโจ่งกระเบน
- สวมเสื้อแขนกระบอก
- ท่มสไบ

การแต่งกายฝ่ายชาย

- นุ่งผ้าโจงกระเบน
- สวมเสื้อคอกลม
- ผ่าสไบคล้องคอ
- ผ่าคาดเอว

จะเห็นได้ว่า เครื่องแต่งกายของการละเล่นรำโจงนั้นมีการพัฒนาให้ตาไ้ความเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน เพื่อส่งเสริมให้การแสดงนั้นดูสวยงาม ดึงดูดต่อสายตาผู้ชมมากยิ่งขึ้น ลักษณะเด่นของเครื่องแต่งกาย รำโจง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์นี้ น่าจะอยู่ที่เสื้อผ้าที่มีสีสันสวยงามสะดุดตา เช่น เสื้อแขนกระบอกหญิงที่ใช้ผ้ามีสีสันสดใส โจงกระเบนทั้งหญิงและชายมีลวดลายสวยงาม เสื้อคอกลมชายก็จะเน้นสีที่สดใสเช่นกัน

พัฒนาการเครื่องแต่งกายสำหรับการละเล่นรำโจงในอดีต ผู้เล่นเป็นผู้จัดสรรมาตามปกติที่ตนจะสามารถหามาได้ ทำให้เครื่องแต่งกายมีหลากหลายแบบด้วยกัน ต่อมาทางกลุ่มอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอำเภอวิเชียรบุรี ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากแหล่งต่าง ๆ ที่พยายามให้การสนับสนุน นำมาพัฒนาในเรื่องเครื่องแต่งกายให้มีสีสันสวยงามและเป็นรูปแบบเดียวกัน มีแบบแผนมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงไว้ซึ่งลักษณะของพื้นบ้านภาคกลาง

5.2.6 บทบาทหน้าที่ของการละเล่นพื้นบ้านรำโจง

ในอดีตนั้นการละเล่นพื้นบ้านรำโจงมีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ของชาวบ้านตำบลท่าโรง มานานแล้ว ไม่ว่าจะเป็นชีวิตประจำวันหรือเล่นเพื่อสร้างความบันเทิงและความสามัคคี ภายในกลุ่มในสังคมและวัฒนธรรมของชาวตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี ถือว่าการละเล่นพื้นบ้านรำโจง เป็นสัญลักษณ์หนึ่งในสังคม ซึ่งในปัจจุบันนี้ การละเล่นพื้นบ้านนี้กำลังสูญหายไป ด้วยสาเหตุสภาพ สังคม วิถีชีวิตของชาวบ้านได้เปลี่ยนแปลงไป จากการศึกษาภาคสนามพบว่า ปัจจุบันการละเล่นพื้นบ้านรำโจง ได้กลับเข้ามามีบทบาทและความสำคัญต่อสังคมในท้องถิ่นอีกครั้งแต่อาจจะมีรูปแบบและวัตถุประสงค์ที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อรับใช้สังคม

5.2.7 บทบาทด้านการศึกษา

การศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและความรู้ความสามารถที่ปรับตัวอย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ การศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับ ทุกคนและทุกวัย เพื่อให้แต่ละคนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มความสามารถ และนำความรู้และความสามารถที่มีอยู่ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม นอกจากนี้การศึกษายังเป็นกระบวนการใน การสืบทอดภูมิปัญญา ค่านิยม และวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของสังคมจากคนรุ่น

หนึ่ง ไปยังอีกรุ่นหนึ่ง บทบาทของการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่งในด้านการศึกษา ได้แก่ การอนุรักษ์ และสืบทอด ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยที่สถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ ได้จัดให้มีการเรียนการสอน การละเล่นพื้นบ้านรำโจ่งให้นักเรียน โดยนำการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่งบรรจุเข้าในหลักสูตรท้องถิ่น ของโรงเรียนอนุบาลกาญจนนาวิทยา โรงเรียนนิคมศิลปอนุสรณ์ โรงเรียนสัมพันธ์วิทยา โรงเรียนอนุบาล วัดในเรืองศรี โรงเรียนอนุบาลเทศบาลวิเชียรบุรี และอีกหลายสถาบันด้วยกัน เพื่อส่งเสริมและปลูกฝัง ให้ เห็นคุณค่าของการละเล่นพื้นบ้านในท้องถิ่นของตนเอง นอกจากนี้การถ่ายทอดความรู้ ความสามารถ ทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ ผลิตสื่อการสอนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ เหมาะสมกับผู้เรียน ไม่ว่าผู้เรียนจะอยู่ในระดับใด เช่น ระดับอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา การจัดการศึกษาความรู้ ด้านการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถและได้มีโอกาสได้แสดงการละเล่น พื้นบ้านโจ่งในโอกาสต่าง ๆ ของชุมชน ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้อย่าง คล่องแคล่วถูกต้อง มีความมั่นใจ และเมื่อนักเรียนได้รับคำชื่นชม จากผู้ชม สิ่งเหล่านี้ก็จะเป็แรงเสริม เป็นกำลังใจทางบวกแก่นักเรียนผู้แสดง รวมทั้งประชาชนในท้องถิ่นได้เห็นคุณค่าของศิลปะพื้นบ้าน อันจะนำมาสู่การอนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมในด้านนี้ต่อไป

5.2.8 บทบาทด้านประเพณี

ประเพณี คือ ระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติที่เห็นว่าดีหรือเป็นที่ยอมรับ ของคนส่วนใหญ่ในสังคม และมีการปฏิบัติสืบต่อกันมา บทบาทของการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่งในตำบล ท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ด้านประเพณีได้แก่

5.2.8.1 ประเพณีสงกรานต์

ประเพณีวันสงกรานต์ของชาวตำบลท่าโรง ก็เหมือนกับคนไทยภาคกลาง ทั่วไป โดยกระทำกันในวันที่ 13-15 เมษายนของทุกปี เดิมวันสงกรานต์ถือว่าเป็นวันปีใหม่ของคนไทย ซึ่งยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องกันมาแต่โบราณและเป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่งดงามฝังลึกอยู่ในชีวิตของคน ไทย นอกจากนี้ในวันดังกล่าวรัฐยังประกาศให้เป็นวันครอบครัวของไทย โดยถือเป็นวัน ระลึกถึงคุณ งามความดีของพ่อแม่ปู่ย่าตายาย หรือบรรพบุรุษ และเป็นงานรื่นเริงในฤดูร้อนพร้อมกันไปด้วย เมื่อถึงวันสงกรานต์ ชาวตำบลท่าโรงทั้งชายและหญิง เด็กและผู้ใหญ่จะพากันไปทำบุญที่วัด ในตอน เช้า โดยนำอาหาร ดอกไม้ ธูปเทียนไปถวายพระทำบุญ อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ปู่ย่าตายายที่ล่วงลับ ไปแล้ว หรือนิมนต์พระไปสวดมนต์ทำบุญที่บ้าน ต่อจากนั้นช่วงบ่ายก็จะมีการรดน้ำดำหัว ขอพรผู้ใหญ่ หรือบุคคลที่ตนนับถือ ช่วงเย็นก็จะมี การสงฆ์น้ำพระ และมีการละเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ รวมทั้ง การละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง

5.2.8.2 ประเพณีบวงสรวงดวงพระวิญญาณของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

งานประเพณีบวงสรวงดวงพระวิญญาณสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จัดขึ้นทุกวันที่ 25 มกราคม ของทุกปี ณ บริเวณศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช อำเภอวิเชียรบุรี ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ พ่อค้า ประชาชนทุกหมู่เหล่าจะนำอาหารคาวหวานและเครื่องสักการะต่าง ๆ มาร่วมพิธีบวงสรวงโดยจัดพิธีสงฆ์ และพิธีพราหมณ์ การอ่านประวัติความเป็นมากล่าวถวายสดุดี มีการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่งถวาย มีการแสดงศิลปะพื้นดาบของวิทยาลัยพลศึกษา มีการชนไก่ และอื่น ๆ อีกมาก ส่วนกลางคืนมี มหรสพสมโภชตลอดคืน เช่น การตักมัจฉากาชาตลิเก มวย ดนตรี การแข่งขันเปตอง และประกวดวงดนตรีพื้นบ้าน การจัดสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ รายได้จากการจัดงานเพื่อนำเงินเข้ามูลนิธิศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

5.2.9 บทบาทด้านการแสดงพื้นบ้าน

การละเล่นพื้นบ้านรำโจ่งในตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ในอดีตจัดเป็นการละเล่นพื้นบ้านตามเทศกาลซึ่งเป็นประเพณีนิยมในท้องถิ่น โดยมีจุดมุ่งหมาย ในการรับใช้กิจกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อความรื่นเริงในฤดูกาล โดยไม่เป็นอาชีพหรือเพื่อหารายได้ ต่อมา ภายหลังเมื่อสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลง การละเล่นจึงปรับเปลี่ยนเป็น การแสดง ที่ไม่จำกัด โอกาสตามฤดูกาลดังในอดีต ต่อมา มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เช่นกลุ่ม อนุรักษ์ - บริษัทและห้างร้านต่าง ๆ ได้เริ่มเห็นความสำคัญและเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อการอนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่โดยมีการจัดให้มีการแสดงการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ในงานสำคัญ ๆ ระดับชุมชน ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด โดยเป็นในลักษณะการจ้างและมีค่าตอบแทน เป็นเงิน 1,500 ต่องาน จึงทำให้การละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้มีโอกาสในการแสดงมากยิ่งขึ้น

ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ Malinowski (มาลินอว์สกี) ว่าวัฒนธรรมตอบสนองความต้องการจำเป็น 3 ด้าน คือ

- 1) ความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ในการดำรงชีวิตที่จำเป็น
- 2) ความต้องการด้านสังคม และจิตใจ เพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานที่ไร้ร่างกายได้รับความจำเป็นพื้นฐานได้ เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร การผลิตสินค้าและการควบคุมทางสังคม ด้วยกลไกที่มีประสิทธิภาพ ทางทฤษฎี และปฏิบัติ

3) ความต้องการเพื่อความมั่นคงทางจิตใจ เช่น ความสงบทางใจ ความกลมกลืนทางสังคม และการมีระบบสังคมที่ตอบสนองได้ เช่น ความรู้ กฎหมาย ศิลปะ วัฒนธรรม เป็นต้น ทั้งนี้หน้าที่ของวัฒนธรรมเป็นหลักการสำคัญในการใช้วิเคราะห้พฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่ง จะนำไปสู่การศึกษาระบบวัฒนธรรมทั้งหมด

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา เรื่องการเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ครั้งนี้ ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมดังนี้

5.3.1 การศึกษาเกี่ยวกับการเล่นพื้นบ้านรำโจ่งในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะการเล่นพื้นบ้านโจ่ง ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ดังนั้นควรมีการศึกษาการเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ในท้องถิ่นต่าง ๆ ต่างอำเภอหรือศึกษาเปรียบเทียบกับท้องถิ่นอื่น ๆ ของวัฒนธรรมการเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นหลักในการเรียนการสอนเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์ทางนาฏศิลป์และดนตรี ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี

5.3.2 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ระหว่างตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ กับการเล่นรำโชนหรือรำวงพื้นบ้านในพื้นที่อื่น ๆ ว่ามีความแตกต่างของ ดนตรี กระทบการทำรำที่แตกต่างกัน

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. วัฒนธรรมคุณค่าสู่มูลค่า. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม : กระทรวงวัฒนธรรม 2562.
- ชาญชัย สุขสกุล, อัจฉรา กลิ่นจันทร์, ปิยะนุช พรหมประเสริฐ. "การส่งเสริมการตระหนักรู้ในวัฒนธรรม และภูมิปัญญาในจังหวัด เพชรบูรณ์ กรณีศึกษา หอภูมิปัญญา และวิถีชาวบ้าน เพชรบูรณ์". (2020).
- ชมภูนาถ ชมภูพันธ์. "การวิจัยและการพัฒนาศิลปะการแสดงท้องถิ่นของจังหวัดเลย วารสารการวิจัยและการพัฒนา." มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 2554.
- นวลรวี จันทร์ลน. "พัฒนาการและนาฏยลักษณ์ของรำไท่น จังหวัดนครราชสีมา." จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- พิชามณูช จิตต์สวัสดิ์. "แนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟู และเผยแพร่นาฏยศิลป์พื้นบ้าน จังหวัดจันทบุรี." มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2548.
- พจนีย์ กงตาล. "ที่มาและประเพณีการละเล่นคอนฟ้อนแคนของไทยฝั่ง จังหวัดนครปฐม." มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, 2545.
- ภัทธีรา รอดสการ. "การละเล่นเต้นกำ ตำบลสระทะเล อำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์." มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2554.
- โกศินานนท์, เรณู. การแสดงพื้นบ้านในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2539.
- วิทยา สุทธิจันทร์. "ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการแสดงวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด." มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2543.
- วิไลพร บุญอินทร์. นาฏยประดิษฐ์ อำเภอยะหริ่งบุรี. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, 2538.
- สิริชัยชาญ พักจำรูญ. "วิวัฒนาการ และอนาคตของวิทยาลัยนาฏศิลป์ไทย." จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- สุดารัตน์ บุญเกียน, ประทีป นกปี. "ดนตรีประกอบการแสดงแมงต๊อบเต่า." มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 2560.
- สัมพันธ์, จิระ เพ็ชรวงศ์, ครูภูมิปัญญา / ประวัติความเป็นมาการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง, 6 พฤศจิกายน, 2566.
- สัมพันธ์, น้อย ตะกุดแก้ว, ผู้แสดงอาวุโส / ประวัติความเป็นมาการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง และวิธีการเล่น, 7 พฤศจิกายน, 2566.
- สัมพันธ์, พัชรินทร์ ประมุขศิลป์, ผู้สืบทอดการแสดง / ทฤษฎีการเล่นดนตรีการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง,

9 ธันวาคม, 2565.

สัมภาษณ์, พจนารถ ทองมา, ผู้สืบทอดการแสดง / ทฤษฎีการเล่นดนตรีการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง, 10 ธันวาคม, 2565.

สัมภาษณ์, ภัทธีรา เพ็ชรวงศ์, อดีตวัฒนธรรมอำเภอวิเชียรบุรี / ประวัติความเป็นมาการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง, 6 พฤศจิกายน, 2565.

สัมภาษณ์, ศรีเสวต เมืองสุวรรณ, ผู้สืบทอดการแสดง / กระบวนการทำรำการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง, 14 มกราคม, 2565.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. รำโทน ศิลปะพื้นบ้าน. กระทรวงศึกษาธิการ, 2537.

อังคณา จันทร์แสงศรี. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการสร้างสรรค์ทำรำโทน จังหวัดเพชรบูรณ์. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2565.

อัญญา มีภู. "รำโจ่ง จังหวัดเพชรบูรณ์." มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2556.

อัมรินทร์ แรงเพชร. "ตึบแก่ง : ดนตรี พิธีกรรมและพลวัตทางสังคม บ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา อำเภอมืองจังหวัดเพชรบูรณ์." วารสารสารสนเทศ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 2561.



ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY





นางภัทริรา เพ็ชรวงศ์

ศรีเสวต เมืองสุวรรณ

อดีตวัฒนธรรมอำเภอวิเชียรบุรี

ครูเกษียณอายุโรงเรียนนิคมศิลป์อนุสรณ์



ทางซ้ายสุด นางภัทริรา เพ็ชรวงศ์ อดีตวัฒนธรรมอำเภอวิเชียรบุรี
ตรงกลาง นางพัชรินทร์ ประมูลศิลป์ ครูโรงเรียนอนุบาลกาญจนนาวิทยา
และขวาสุด นางพจนารถ ทองมา ครูโรงเรียนอนุบาลกาญจนนาวิทยา





การลงพื้นที่เก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ทฤษฎีการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง
วันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2565



การลงพื้นที่เก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ทฤษฎีการละเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง
วันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2566



ผู้ให้ข้อมูลการเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง คือ ศรีเสวต เมืองสุวรรณ นางภัทธิดา เพ็ชรวงค์
นางพัชรินทร์ ประมูลศิลป์ และ นางพจนารถ ทองมา



บันทึกการแสดงการเล่นพื้นบ้านรำโจ่ง ณ วัดป่าเรไรทอง ตำบลท่าโรง
อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์
วันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2566





SAINT JOHN'S UNIVERSITY

ที่ บก.มชจ.053/ 2566

3 มีนาคม 2566

เรื่อง **ตอบรับบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่**
เรียน **นางสาวนิตากานต์ ชุ่ม**

ตามที่กองบรรณาธิการ วารสารเซนส์จอห์น มหาวิทยาลัยเซนส์จอห์น ได้รับบทความวิชาการจากท่านเรื่อง “ รำโจ่ง ต้าบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ” เพื่อตีพิมพ์และเผยแพร่ในวารสารเซนส์จอห์น นั้น

บัดนี้ บทความวิชาการของท่านได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิและกองบรรณาธิการวารสารเซนส์จอห์นแล้ว และเห็นควรให้ตีพิมพ์และเผยแพร่ในวารสารเซนส์จอห์น ปีที่ 26 ฉบับที่ 39 กรกฎาคม - ธันวาคม 2566

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและขอขอบคุณในความร่วมมือนี้อีกด้วย โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

อาทิตยา จารุจินดา

(ดร.อาทิตยา จารุจินดา)

บรรณาธิการวารสารเซนส์จอห์น

กองบรรณาธิการวารสารเซนส์จอห์น

โทรศัพท์ : 089 7831591

มหาวิทยาลัยเซนส์จอห์น
SAINT JOHN'S UNIVERSITY
1110/5 ถนนวิภาวดีรังสิต จตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900
1110/5 Viphavadi-Rangsit Rd., Chatuchak, Bangkok 10900 Thailand.
TEL : (66-2) 938-7058-65 FAX : (66-2) 512-2275, (66-2) 938-6957 E-mail : info@stjohn.ac.th

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นิตากานต์ ช่อ่ม
วัน เดือน ปี เกิด	09/10/2540
สถานที่เกิด	เพชรบูรณ์
วุฒิการศึกษา	ปริญญาตรี
ที่อยู่ปัจจุบัน	60/1 หมู่ 3 ตำบล ท่าโรง อำเภอ วิเชียรบุรี จังหวัด เพชรบูรณ์ 67130



จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY